

Universitetet i Bergen

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium

NOLISP350

Mastergradsoppgave i nordisk

Vår 2020

Normer i et ikke-normert skriftspråk

*– en studie av talemålsnær skriving på Facebook Messenger
blant trondheimere*

Martin Sorge Folkvord

Forord

Koronakrisa kom med litt flaks til meg i all uflaksen den har gitt for samfunnet, siden jeg har fått masse tid til å sitte konsentrert hjemme med masteroppgaven. Men det er mange andre enn meg selv som har bidratt til at jeg kom i mål til rett tid. Det fortjener de takk for.

Først og fremst, tusen takk til Agnete Nesse for utrolig god veiledning. Du har gitt kritiske tilbakemeldinger, men uten å påtvinge meg en bestemt retning. Det har jeg satt stor pris på. Og for en masterstudent med deltidsjobb i tabloidavis har det vært en velsignelse å ha en veileder som rett ut kommenterer et stykke tekst med «skriv kjedeligere» når jeg har ikke truffet planken på sjangerkonvensjonene. Takk også til Gunnstein Akselberg, som satte meg i gang med prosjektet.

En tredje veiledertakk går til biveileder Stian Hårstad, som tok på seg biveilederoppgaven på toppen av et hundretalls andre forpliktelser. Innspillene dine og diskusjonene med deg har vært gull verdt. Måtte Nidelva blir varm nok til at du kan teste elvesvømming hjemme i Trondheim i sommer!

Jeg er heldig som har mange akademikere i familien. Mamma, takk for at du har lest et uvisst antall utkast og kommet med en haug med tilbakemeldinger. Det gjelder for så vidt ikke bare for masteroppgaven, men for alle små og store skrevne tekster gjennom studietiden. Jeg hadde lært mye mindre om det ikke var for deg. Takk også til storesøster Mirjam. Du er kanskje en medioker kommasetter, men til gjengjeld veldig god på argumentasjon.

Vennegjengen min minner om meg selv: Duger ikke til noe som helst praktisk arbeid, men uforholdsmessig opptatt av rettskriving. Kjipt den dagen du skal pusse opp, men når du skriver masteroppgave er det en velsignelse. Takk til Mina, Adrian, Kim Arne, Siren, Lars og Mats for korrekturlesing. Og takk til resten av Studøst for daglige lunsjavgbrekk på Zoom.

Sist, men aller mest, tusen takk til Live. Du har bidratt på alle mulige måter, det være seg som prøvekanin for sosiolingvistiske tanker jeg ikke helt har knadd ferdig, som korrekturleser ganger to eller som forsørger av surdeigsbrød til deilige lunsjer. Takk for at du holder ut med meg. Jeg lover å snakke mindre om språklig homogenisering i det postmoderne samfunnet nå.

Innhold

1. Innledning	1
1.1. <i>Tematikk og problemstilling</i>	<i>1</i>
1.2. <i>Studiens utforming</i>	<i>2</i>
1.3. <i>Struktur i avhandlingen</i>	<i>3</i>
1.4. <i>Avklaringer og begreper</i>	<i>4</i>
2. Bakgrunn	6
2.1. <i>Trondheimsmålet.....</i>	<i>6</i>
2.2. <i>Utbredelse av talemålsnær skriving</i>	<i>10</i>
3. Teori	11
3.1. <i>Språk og identitet</i>	<i>11</i>
3.2. <i>Standardnormsaliens.....</i>	<i>15</i>
3.3. <i>Nettverk og normer</i>	<i>18</i>
3.4. <i>Noen variasjonsfenomener.....</i>	<i>20</i>
3.5. <i>CMC-kommunikasjon og «skriftlig muntlighet»</i>	<i>22</i>
3.6. <i>Realisering av talemålsnær skriving</i>	<i>24</i>
4. Metode.....	31
4.1. <i>Datagrunnlag.....</i>	<i>31</i>
4.2. <i>Informantutvalget</i>	<i>33</i>
4.3. <i>Innsamling av chat-samtaler</i>	<i>36</i>
4.4. <i>Hvordan chat-samtalene ble vurdert.....</i>	<i>38</i>
4.5. <i>Intervjuene.....</i>	<i>45</i>
4.6. <i>Forskerrollen</i>	<i>48</i>
4.7. <i>Etiske betraktninger.....</i>	<i>48</i>
5. Funn i chat-samtalene.....	49
5.1. <i>Informantpresentasjon</i>	<i>49</i>

5.2. De enkelte informantenes bruk av trondheimskriteriene	50
5.3. Informantenes bruk av trondheimskriteriene sett under ett	65
5.4. Trekk med antatt mindre saliens	69
5.5. Kort oppsummert: Slik skriver en trondheimer	76
6. Funn i intervjuene.....	77
6.1. Informantenes vurdering av eget skriftspråk.....	77
6.2. Tanker om «korrekt» talemålsnær skriving	78
6.3. Motivasjon for talemålsnær skriving	79
6.4. Holdninger til de ulike skriftlige varietetene	80
6.5. Tanker om eget valg av skriftspråk.....	81
6.6. Noen øvrige momenter.....	84
7. Analyse	85
7.1. Normer for den talemålsnære skrivinga	85
7.2. Den talemålsnære skrivingas funksjon for informantene	94
7.3. Til hvem skrives det talemålsnært – og hvorfor.....	96
7.4. Sosiale variabler som påvirker talemålsnær skriving.....	101
8. Konklusjon.....	102
8.1. Videre forskning.....	105
9. Litteraturliste.....	107
Vedlegg	111
Sammendrag	118
Abstract.....	119
Profesjonsrelevans	120

1. Innledning

1.1. Tematikk og problemstilling

Nordmenn skriver mye «på dialekt».¹ Det vet vi fra flere kvantitative studier basert på selvrapportering (f. eks. Rotevatn, 2014; Skog, 2009; Språkrådet, 2016). De samme studiene forteller oss at denne talemålsnære skrivinga særlig foregår på private og uformelle kanaler som sosiale medier, chat og tekstmeldinger. Etter hvert som disse plattformene får en stadig større plass i livene våre (Telenor, 2016), bør det være et mål å forstå hva som preger kommunikasjonen der. Selv om vi vet *at* nordmenn i stor grad skriver talemålsnært på disse skriftspråksarenaene, vet vi foreløpig lite om *hvordan* de gjør det. Dette er utgangspunktet for hovedproblemstillingen denne studien forsøker å besvare:

Hva kjennetegner den talemålsnære skrivinga til trondheimere mellom 21 og 26 år?

Selv om problemstillingen gjelder en avgrenset aldersgruppe i en bestemt by, håper jeg også å kunne kaste lys over fenomenet talemålsnær skriving i en mer generell forstand. For å gjøre dette ser jeg på flere fasetter av problemstillingen som potensielt kan ha overføringsverdi også til andre aldersgrupper og personer med annen dialektbakgrunn. En av disse fasettene handler om normer. Enkelte språkvitere hevder at ustandardiserte skriftspråk er normløse, og vil variere stort fra person til person. For eksempel skriver Lars Vikør at «ustandardiserte skriftspråk er nesten alltid individuelle fenomen, utan det overindividuelle preget [...] talemål har» (Vikør, 2009, s. 53). Andre hevder derimot at det danner seg normer for ustandardiserte skriftspråk på samme måte som for muntlig språkbruk: «Med opblomstringen af nye hverdagsskriftsproglige praksisser på de sociale medier er der også opstået nye normer for sprogbrug der fungerer ved siden af (og i konkurrence med) rettskrivingsnormen» (Stæhr, 2015, s. 154). Det siste sitatet stammer fra forskning som er relativt fersk, men den er fra Danmark, og det er ikke gitt at den har overføringsverdi til Norge. Dermed blir følgende forskningsspørsmål relevant:

Finnes det normer for talemålsnær skriving blant trondheimere mellom 21 og 26 år? Hva kjennetegner i så fall disse normene, og hvordan har de oppstått?

¹ For diskusjon rundt begrepet «å skrive på dialekt», se delkapittel 1.4.

En videre fasett av hovedproblemstillingen handler om hvorfor man i det hele tatt velger å skrive talemålsnært. Det fanges opp i følgende forskningsspørsmål:

Hvilken funksjon har den talemålsnære skrivinga for de som bruker den?

I tillegg viser de selvrapporterte, kvantitative studiene som er gjort på dette fenomenet at så å si samtlige som skriver talemålsnært i noen situasjoner, skriver standardnormert i andre – og at variasjonen avhenger av hvem man skriver til (Rotevatn, 2014; Skog, 2009). Dette leder frem til følgende forskningsspørsmål:

Til hvilke mottakere skrives det talemålsnært og til hvilke skrives det standardnormert? Hvorfor gjøres det til akkurat disse?

Den eksisterende forskningen på temaet har heller ikke gitt kunnskap om hvorvidt ulike grupper av personer bruker talemålsnær skriving ulikt. Det kan for eksempel tenkes at vanene for i hvilke situasjoner og til hvilke samtalepartnere man skriver talemålsnært er forskjellige i ulike deler av befolkningen. Det er grunnlaget for det siste forskningsspørsmålet i denne studien:

Er det forskjell på hvordan personer med ulikt kjønn og ulikt utdanningsnivå skriver talemålsnært?

1.2. Studiens utforming

For å besvare den overordnede problemstillingen og de tilhørende forskningsspørsmålene, har jeg designet en studie som har som hovedformål å undersøke faktiske utdrag av talemålsnær skriving – til forskjell fra selvrappotering om samme fenomen. Dette gjøres ved at hver av informantene i studien sender utdrag fra 12 ulike chat-samtaler de har hatt på Facebook Messenger. Hver enkelt av disse samtale blir vurdert ut fra et sett språklige variabler som brukes til å slå fast om de hovedsakelig er talemålsnære, standardnormerte eller samtaler med variasjon.² Resultatene fra de ulike samtale sammenlignes for å se etter både intra- og interindividuell variasjon.

Studiens viktigste formål er å se på *hvordan* informantene skriver, noe som gjør at de innsamlede chat-samtalene er den viktigste datakilden. Disse samtale suppleres også med intervjuer med informantene, som gir innsikt i informantenes holdninger til talemålsnær og

² Disse funnene presenteres i tabellform i kapittel 5. For at de skal være forståelige, må en eventuell utskrift være i farger.

standardnormert skriving. Dette vies også plass i avhandlingen. I tillegg brukes intervjuene til å kartlegge bakgrunnsinformasjon om informantene og deres relasjon til samtalepartnerne i samtale de har sendt utdrag fra.

Både analysene av chat-samtalene og tolkningen av innholdet i intervjuene er tidkrevende arbeid. For at arbeidsmengden skal være overkommelig innenfor rammene til en masteroppgave, har studien kun åtte informanter. Funnene er dermed kun representative for informantene selv, men kan til gjengjeld generere hypoteser for videre forskning på større populasjoner.

1.3. Struktur i avhandlingen

Denne avhandlingen er delt inn i åtte kapitler. Etter innledningskapittelet tar jeg i kapittel to for meg bakgrunnsinformasjon om trondheimsmålet, noe som er et nødvendig utgangspunkt for å se på talemålsnær skriving for informanter fra byen. I tillegg ser jeg på det som hittil er kjent om utbredelsen av talemålsnær skriving.

I kapittel tre legger jeg frem de teoretiske perspektivene som ligger til grunn for analysen som følger senere. Disse inkluderer veletablerte sosiolingvistiske innsikter om muntlig språk, i form av teori om forholdet mellom språk og identitet, nettverk og normer og ulike variasjonsfenomener. Videre presenterer jeg teori som er rettet mer direkte mot den skriftlige modaliteten, som forholdet mellom skrift og tale, hvor chatting plasserer seg i dette landskapet og ulike måter å realisere talemålet skriftlig på. I tillegg tilpasser jeg teori om saliens slik at det kan brukes i en skriftspråkkontekst.

Kapittel fire tar for seg det metodiske i studien. Her begrunner jeg utvalg og avgrensninger i både type datamateriale og antall informanter, for så å presentere de språklige variablene som chat-samtalene blir vurdert med. Deretter tar jeg kort for meg hvordan intervjuene ble planlagt og gjennomført, før jeg til slutt diskuterer min rolle som forsker og forskningsetiske betraktninger rundt oppgaven.

I kapittel fem og seks legger jeg frem funnene fra datamaterialet i studien. I førstnevnte tar jeg kun for meg de 12 ulike chat-samtalene hver enkelt informant har sendt inn. Her vurderer jeg både hver samtale for seg, ser den opp mot informantens andre samtaler og ser alle informantens samtaler under ett opp mot de andre informantenes samtaler. I kapittel seks presenterer jeg funnene fra intervjuene med informantene. Her vurderer jeg informantenes presisjonsnivå som kommentatorer til sin egen skriving, sammenfatter

fellesnevnerne fra de ulike intervjuene og trekker frem noen enkeltstående momenter som kun har dukket opp i ett intervju, men som er særlig interessante.

I kapittel sju ser jeg empirien i lys av det teoretiske grunnlaget for studien, og forsøker med det å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene som ble presentert i delkapittel 1.1. Kapittel åtte er en sammenfatning av hele avhandlingen, i tillegg til mine tanker om videre forskning innenfor samme område.

1.4. Avklaringer og begreper

Enkelte nøkkelbegreper må defineres for å gi et godt utgangspunkt for lesningen av denne avhandlingen. Først er det nødvendig å problematisere formuleringen «å skrive dialekt», som allerede er brukt i innledningen. Dette er et intuitivt, men lite presist begrep. Med mindre man skriver lydskrift, er det ingen som *skriver dialekt*. Mer presist ville det være å bruke *talemålsnær skrivning*, som er begrepet jeg i hovedsak benytter i denne oppgaven. Likevel kommer jeg ikke helt unna å bruke det problematiske *skrive dialekt*. Dette kommer blant annet av at de som har skrevet om fenomenet tidligere, selv bruker dette begrepet (Bue, 2019; Språkrådet, 2016; Strand, 2018; Vangsnes, 2019). Det å gjengi deres forskning krever i noen grad også at jeg bruker deres terminologi. Bruken av dette begrepet i den nevnte forskningen, henger trolig sammen med at mange språkbrukere selv ser på egen skrivning som en skriftlig form av dialekten deres, og dermed omtaler den tilsvarende. Det gjelder også mine informanter. Når jeg legger frem informantenes egne tanker om temaet, er det derfor også naturlig å bruke deres egne ord, som er å *skrive dialekt* heller enn å *skrive talemålsnært*. Når det varierer mellom disse to begrepene noen steder i oppgaven, er det viktig å huske at de beskriver det samme, selv om det ene av dem er mer presist. Der det noe problematiske *skrive dialekt* forekommer, er det altså snakk om samme fenomen som når *talemålsnær skrivning* brukes.

For det andre er det en fordel å ha avklart bruken av og skillet mellom begrepene *trønder* og *trondheimer*. I utgangspunktet burde dette skillet være greit å forholde seg til: En trondheimer er en person fra Trondheim, mens trønder er et samlebegrep for personer fra Trøndelag som helhet, det være seg fra by eller bygd. Problemet er at dette ikke stemmer overens med terminologien informantene mine bruker om seg selv. De identifiserer seg som trøndere, ikke som trondheimere. Likeledes sier de at de snakker *trøndersk*, ikke det mer presise *trondheimsmål*. Dette innebærer at når jeg gjengir informantenes utsagn i denne avhandlingen, vil terminologien som brukes ikke alltid være den riktige. Når de viser til å

snakke trøndersk og personer som er *trøndere*, er det som regel snakk om trondheimsmål og trondheimere. De gangene informantene bruker *trøndere* om personer fra regionen som helhet, skal dette være greit å forstå av konteksten.

For det tredje er det et poeng å understreke hva jeg *ikke* ser på i chat-samtalene. I Messenger-samtalene informantene har sendt meg, forekommer det både medialektale trekk som emojier og emotikons, forkortelser, kodeveksling til andre språk og brudd med standardnormene som ikke kan sies å være i talemålsnær retning, som for eksempel «Fiiint!». Dette er fenomener det kan være verdt å studere i et sosiolingvistisk perspektiv, men siden målet med denne studien er å se på talemålsnær skriving, går jeg ikke inn på noen av disse fenomenene.

Det at jeg ser på den skriftlige modaliteten, innebærer også at jeg ikke tar utgangspunkt i gammelnorsk når jeg skal beskrive skriftlig språktilpasning, slik man gjerne gjør ellers i dialektstudier. I stedet tar jeg utgangspunkt i bokmål, som er skriftspråket alle de åtte informantene mine har hatt som hovedmål på skolen. Konkret innebærer dette for eksempel at der jeg skriver om entallsformen av personlige pronomen i subjektsform, /æ:/ i trondheimsmålet, skriver jeg om en overgang fra *jeg* (bokmål) til *æ* (talemålsnært). Dette er i motsetning til å snakke om en overgang fra *ek* (gammelnorsk) til *æ* (trondheimsmål). På samme måte skriver jeg om bokstavoverganger, for eksempel *o>å*, der førstnevnte bokstav er å finne i bokmålsformen til et ord, mens *å* ofte brukes i den talemålsnære varianten.

Til sist er det nyttig å definere innholdet i to begreper som brukes hyppig i denne avhandlingen: *melding* og *samtale*. En melding er innholdet som er skrevet inn på Messenger før en informant eller samtalepartneren hennes trykker send. Det som for en leser oppleves som en sammenhengende tankerekke eller argument, trenger følgelig ikke komme i form av én melding, men kan godt være delt opp i flere meldinger. En samtale er i denne sammenhengen all skriftlig kommunikasjon på Messenger mellom to personer som jeg har fått tilgang på. I motsetning til i muntlig tale, regnes også kontakt mellom de to personene som skjer på ulikt tidspunkt som del av samme samtale. Det vil altså si at meldinger som er sendt mellom to personer med langt opphold mellom, for eksempel en i januar og en i februar, regnes som del av én og samme samtale.

2. Bakgrunn

2.1. Trondheimsmålet

For å kunne si noe om hvorvidt en person fra Trondheim skriver talemålsnært på Messenger, er det nødvendig å ha klart for seg hva som kjennetegner trondheimsmålet. Det som trekkes frem i dette delkapittelet er på ingen måte en uttømmende liste, men trekker frem en del av de sentrale dialekttrekkene i trønderhovedstaden.

Kunnskapen om dialekttrekkene er hentet fra ulike kilder. Den eldste er boken *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål* av Knut Fintoft og Per Egil Mjaavatn, som ble gitt ut i 1980. Dette er en kvantitativ studie av 50 informanter fra sentrumsnære strøk, der de ser på 14 ulike variabler i trondheimsmålet. Datamaterialet deres kommer fra dybdeintervjuer med informantene. De to forskerne ser på om de språklige variablene realiseres enten som «normalisert talemål» eller «trondheimsformer» (Fintoft & Mjaavatn, 1980, s. 10) – noe som kan ses på som en parallell til variasjonsspekteret mellom «fintrøndersk» og «breittrøndersk» som er brukt av flere andre (Dalen, Hagland, Hårstad, Rydving & Stemshaug, 2008, s. 75). Fintoft og Mjaavatn ser så på hvordan bruken av de ulike formene korrelerer med en rekke ulike sosiale variabler, blant annet bydelstilhørighet, kjønn og utdanningsnivå.

Den nyeste kilden jeg henter informasjon fra, er Stian Hårstads doktoravhandling *Unge språkbrukere i gammel by – en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim* (Hårstad, 2010). Hårstad har et todelt empirisk datamateriale: På den ene siden har nesten 13 000 respondenter rapportert om egen språkbruk ved at de har svart på en digital flervalgsundersøkelse med 28 spørsmål. Her blir de presentert for ulike varianter av bestemte ord og bedt om å svare på hvilken av disse de oftest bruker. I tillegg til denne selvrapporterte språkbruken, gjennomfører han dybdeintervjuer med til sammen 31 ungdommer mellom 16 og 18 år, og registrerer de ulike formene de bruker i disse intervjuene. Hårstads studie er den nyeste helhetlige gjennomgangen av trondheimsmålet som er gjennomført.

I tillegg til disse to kildene henter jeg mye fra Arnold Dalen, som er nestoren innen forskning på trønderske dialekter. I *Trøndersk språkhistorie* (2008) ser Dalen sammen med Jan Ragnar Hagland, Stian Hårstad, Håkan Rydving og Ola Stemshaug på trøndermålene fra vår tid tilbake til reformasjonen. De ulike forfatterne tar for seg ulike aspekter av trønderske dialekter, der Dalen trekker de store linjene om hva som kjennetegner trøndermålene og hvordan de har blitt slik de er. Referansene til *Trøndersk språkhistorie* i denne avhandlingen er derfor i all hovedsak fra kapitler Dalen har skrevet. Mye av den historiske kunnskapen

Dalen presenterer om trondheimsmålet, er hentet fra et manuskript fra tidlig 1700-tall, der presten Hans Olufsen Nysted har skrevet ned «Trunhjensk» uttale på et svært detaljert nivå (Dalen et al., 2008, s. 117). Dalen kombinerer dette med å samle resultater fra en stor mengde forskning som er gjort på trondheimsmålet for å kunne presentere en helhetlig oversikt over hva som kjennetegner bymålet, både historisk og i samtiden.

Som det kommer frem over, baserer Dalens, Hårstads og Fintoft og Mjaavatns tekster seg på svært ulikt materiale. Direkte sammenligning av resultatene deres er dermed ikke alltid fruktbart. I stedet bidrar forfatterne til å utfylle et helhetsbilde om trondheimsmålet fra ulike perspektiver.

2.1.1. Noen fonologiske og morfologiske trekk i trondheimsmålet

Trondheimsmålet hører til i det trønderske dialektområdet, et dialektfellesskap Dalen mener at særlig karakteriseres av *dialekttonen* (Dalen et al., 2008, s. 21). Men tonefall er ikke noe som gjenspeiles i det latinske alfabetet informantene mine skriver med. I en studie der målet er å se på dialektale trekk som kommer til uttrykk i skriftform, er det derfor mer hensiktsmessig å ta for seg de delene av dialekten som det er mulig å reprodusere skriftlig for en språkbruker som ikke behersker lydskrift. Videre er de språklige variablene jeg ser på i denne avhandlingen på ordnivå, ikke setningsnivå, noe som gjør at syntaks ikke er relevant i denne sammenhengen. Derfor tar denne korte presentasjonen av trondheimsmålet kun for seg fonologiske og morfologiske trekk.

Det første morfologiske trekket Dalen trekker frem, er apokopen. Den innebærer bortfall av trykklett endevokal, noe som i trønderske dialekter særlig skjer i infinitiv av verb, fortid av svake e-verb og ubestemt form entall av svake hunkjønnsord (Dalen et al., 2008, s. 35). Riktignok har apokopen tradisjonelt ikke vært aktiv i alle infinitiv: I gamle jamvektsord har man hatt former som /væra/ (*være*, inf), /kōma/ (*komme*, inf.) og /leva/ (*leve*, inf.), men Dalen peker på at jamvektsformene er på vei ut i nyere trondheimsmål (Dalen et al., 2008, s. 34). Dette støttes også opp av Hårstad, som finner at disse infinitivene forekommer nesten utelukkende i apokoperte former som /væ:t/, /kōm/ og /le:v/. Hårstad finner også at de unge trondheimerne ikke apokoperer hunkjønn ubestemt form entall, som for eksempel *gruppe* (Hårstad, 2010, s. 201-204). Apokopen er dermed trolig mest konsekvent i infinitiver og i preteritum av svake e-verb for en ung trondheimer i dag.

Et annet morfologisk trekk ved trondheimsmålet er at svake verb i presens typisk har bortfall av final *-r*, som i /kastə/ (*kaster*, pres.). Riktignok finner Fintoft og Mjaavatn at

former *uten* dette bortfallet «ikke synes [...] å være uvanlige» (1980, s. 13), men Hårstad finner i sin doktorgradsavhandling at r-bortfallet dominerer totalt (2010, s. 341). Tatt i betraktning at Fintoft og Mjaavatns studie både er eldre og i stor grad ser på «fintrøndersk», en sosiolekt som er på vikende front (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 83), virker det sannsynlig at Hårstads funn fra 2010 med stor grad av bortfall av final *-r* er mest representativt for de fleste som vokser opp med trondheimsmålet i dag.

Videre er bøyingsformene *-a* og *-an* i ubestemte og bestemte flertallsformer også et kjennetegn ved trondheimsdialekten. Dette bøyingsmønsteret finner man konsekvent gjennomført i sterke og svake hankjønnsord, samt svake intetkjønnsord i trondheimsmålet. I tillegg fører grammatisk forenkling til at flere bøyingsparadigmer forsvinner og dette bøyingsparadigmet overtar. Blant annet har flere hunkjønnsord etter hvert fått *-a* og *-an* i flertall, men her er det ikke konsekvent (Dalen et al., 2008, s. 57-58).

Av viktige leksikalske enheter i trondheimsmålet er det verdt å trekke frem de personlige pronomenene. Personlige pronomen er en vesentlig variabel i norsk, siden vi har mange ulike varianter fordelt både geografisk og sosialt. De aller fleste trondheimere realiserer det personlige pronomenet i førsteperson subjektsform med /æ:³/ (*jeg*, pron), mens det i objektsform er /mæ:/ (*meg*, pron.). I andreperson blir pronomenet realisert /dæ:/ (*deg*, pron.), mens det refleksivt er /sæ:/ (*seg*, pron.) (Dalen et al., 2008, s. 59; Hårstad, 2010, s. 165). Her skiller trondheimsmålet seg fra flere andre deler av det trønderske dialektområdet, der blant annet /æ:g/, /eig/ og /je/ (*jeg*, pron.) forekommer i førstepersons subjektsform. I flertallspronomenene har trondheimsmålet /døkər/ (*dere*, pron.) og /dæm/ (*de/dem*, pron) i henholdsvis andre- og tredjeperson, både i subjekts- og objektsform.

Vokalen *æ* er altså fremtredende i flere av de personlige pronomenene. Det er den også i mange andre ord i trondheimsmålet. Et eksempel er trondheimsformen av ordene *her* og *der*: I løpet av de siste femti åra har disse gått fra i hovedsak å være /he:r/ (*her*, adv.) og /de:r/ (*der*, adv.) (Fintoft & Mjaavatn, 1980), noe det fortsatt er i mange andre trønderske dialekter, til fullstendig dominans av /hæ:r/ og /dæ:r/ blant unge trondheimere (Hårstad, 2010, s. 275). Hårstad mener også at vokalovergangen *e>æ* fortsatt er produktiv. Dette slår han fast på bakgrunn av at relativt nye lånord som *krets*, *sentrum* og *trening* alle realiseres med /æ/ hos hans informanter (Hårstad, 2010, s. 218). Det vil imidlertid være vanskelig å undersøke alle ord der vokalovergangen *e>æ* kan være relevant i denne studien, noe som er årsaken til at jeg

³ Dette kan også uttales /æ/ i trykksvak form. Men siden denne avhandlingen handler om skriftspråk, er ikke dette stedet for en inngående diskusjon om fordelingen av trykksterk og trykksvak form av personlige pronomen i førsteperson entall i trondheimsmålet, noe som gjør at jeg holder meg til /æ:/ når dette omtales.

kun ser på dette fenomenet i enkelte, bestemte leksikalske former når jeg setter det opp som en variabel i delkapittel 4.4.

Et videre fonologisk trekk som trekkes frem i litteraturen om trondheimsmålet er palatalisering i det som historisk har vært lange dentaler og alveolarer, som for eksempel i /hɑŋ/ (*han*, pron.) eller /baŋ/ (*ball*, m.). Fintoft og Mjaavatn finner at palataliseringen «ser ut til å stå sterkt i alle aldersgrupper i Trondheim bymål» (Fintoft & Mjaavatn, 1980, s. 60). Dette har imidlertid trolig vært i endring siden denne studien ble gjennomført: Hårstad finner at flere av informantene i doktorgradsstudien hans ikke palataliserer mye. Riktignok understreker han at «*graden* av avpalatalisering varierer, både kvantitativt og kvalitativt» (Hårstad, 2010, s. 196). Altså kan man nok gå ut fra at trondheimere sett under ett fortsatt palataliserer, selv om det både forekommer blant færre språkbrukere og i færre posisjoner enn før.

De ordene der norrønt hadde konsonantgruppen *hv-* har fått ulike fremlyder i trondheimsmålet. I grammatiske ord, både pronomen (som spørreordene *hvem* og *hva*) og adverb (som *hvor* og *hvordan*), har konsonantgruppen blitt til *k-*. Disse realiseres typisk som /kæm/ (*hvem*, pron.), /ka/ (*hva*, pron.), /kør/ (*hvor*, adv.) og /kødan/ (*hvordan*, adv.) (Dalen, 2006, s. 76). Enkelte trondheimere har likevel *v-* i fremlyd i slike ord (Hårstad, 2010, s. 289). I andre ord har *v-* i fremlyd blitt obligatorisk i bymålet, selv om *kv-* står sterkt i andre dialekter i Trøndelag (Dalen et al., 2008, s. 125). I trondheimsmålet får man dermed former som /vi:t/ (*hvit*, adj.) og /vi:lə/ (*hvile*, pres.), der andre trønderske dialekter typisk har /kvi:t/ og /kvi:lə/.

2.1.2. Språklig homogenitet blant unge trondheimere

Dialekttrekk for et målområde sett under ett tar ikke høyde for den store variasjonen som vil eksistere blant de individuelle språkbrukerne i målområdet. Samtidig skriver Stian Hårstad at unge trondheimere er «forbausende *samstemmige*» i formene de bruker, på tvers av ulike bakgrunnsvariabler som kjønn og sosioøkonomisk status (2010, s. 219). Denne språklige homogeniteten er også noe som har blitt påvist i studier av andre bymål (Kristoffersen, 1980; Nesse, 2008).

Det er imidlertid to ting som er verdt å merke seg ved disse studiene når man ser dem i lys av målet for denne masteroppgaven. For det første tar alle for seg barn og ungdom i skolealder. Det er ikke nødvendigvis slik at trondheimere som er tidlig i 20-åra har samme språklige atferd som da de gikk på skolen. For det andre tar alle disse studiene for seg muntlig

språk, ikke skriftlig. I motsetning til i det muntlige finnes det for den skriftlige modaliteten en formalisert normering man som språkbruker må velge hvordan man skal forholde seg til. Det er dermed ikke gitt at funnene om språklig homogenitet blant skoleelever er overførbare til skriftspråket til personer i første halvdel av 20-åra.

2.2. Utbredelse av talemålsnær skriving

Som nevnt i kapittel 1, er det flere studier som har vist at mange nordmenn bruker en form for skriftlig realisering av talemålet sitt i privat kommunikasjon. I en undersøkelse gjennomført av Opinion på oppdrag fra Språkrådet (2016) oppgir 29 % av respondentene at de ofte skriver på dialekt i private sammenhenger. For respondentene under 30 år er andelen betydelig høyere, hele 53 % på landsbasis. Undersøkelsen finner også at det er variasjon mellom landsdelene. I Nord-Norge oppgir 45 % av respondentene totalt for alle aldersgrupper at de skriver mye på dialekt, i Midt-Norge er andelen 42 % og på Vestlandet 36 %. Sørlandet og Østlandet har lavest andel i undersøkelsen, med henholdsvis 21% og 20 %.

Andre studier ser ikke på fenomenet på nasjonalt nivå, men finner utstrakt bruk av dialekt i bestemte deler av landet. Av de 142 respondentene i Audhild G. Rotevatns masteroppgave om språkbruk på sosiale medier blant videregåendelever i vestlandsfylkene, svarer til sammen 84 % at de skriver dialekt på Facebook. Denne andelen fordeler seg mellom de som har svart at de kun skriver dialekt og de som varierer mellom dialekt og standardnormert skriftspråk (Rotevatn, 2014, s. 64). Videre rapporterer 60 % av de 560 informantene til sosiologen Berit Skog at de skriver dialekt på Facebook i en studie gjennomført under forskningsdagene i Trondheim (Skog, 2009). Talemålsnær skriving er videre påvist i kvalitative studier av SMS-språk (Osland, 2007), chat (Strand, 2018) og sosiale medier (Bue, 2019; Isdal, 2009). Skriftliggjøring av dialektale trekk på denne typen kommunikasjonsarenaer er også noe forskere har funnet i andre land, blant annet i Sverige (Hård af Segerstad, 2002), Finland (Bäckström, 2011), i det tysktalende Sveits (Christen, 2014) og på Jamaica (Hinrichs, 2012).

På grunn av fallgruver ved selvrapportering, manglende representativitet og store feilmarginer er det grunn til å være forsiktig med å trekke bastante slutninger om hvor stor utbredelsen av talemålsnær skriving er i Norge basert på de nevnte studiene. Det som derimot synes helt sikkert, er at det ikke finnes noen grunn til å tvile på at talemålsnær skriving forekommer, at det på ingen måte er et marginalt fenomen og også at det ikke er et særnorsk fenomen.

3. Teori

Det er mye som taler for at chat-kommunikasjon er en mellomting mellom prototypisk skriftlig og prototypisk muntlig kommunikasjon (Hård af Segerstad, 2002, s. 40), noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 3.5. Dette er grunnen til at jeg bygger mye av analysen i denne studien på veletablert sosiolingvistisk teori om muntlig kommunikasjon, deriblant om forholdet mellom språk og identitet, akkommodasjon, ulike variasjonsfenomener og normers påvirkning på språket. Samtidig er det noen teorier og begreper som ikke er direkte overførbare fra en muntlig til en skriftspråklig kontekst. Det mest sentrale her er konseptet saliens, som i konteksten talemålsnær skriving har helt andre rammevilkår enn i muntlig språk. Derfor har jeg måttet tilpasse teorier om saliens for at de skal være fruktbare å bruke i denne studien. Det har resultert i begrepet *standardnormsalien*s. Innholdet i det begrepet presenteres i dette kapittelet, sammen med det øvrige teoretiske rammeverket som ligger til grunn for analysen.

3.1. Språk og identitet

3.1.1. Hva er identitet?

For å kunne si noe om samspillet mellom identitet og språklig atferd, er det først nødvendig å ha en formening om hva begrepet *identitet* innebærer. Da identitet først ble etablert som et begrep i humanistisk forskning, var det stort sett med en såkalt *essensialistisk* innfallsvinkel (Hårstad, 2010, s. 82). Dette synet på identitet innebærer at man mener at mennesket har noen faste kjerneegenskaper, som gjerne er medfødte. Disse egenskapene utgjør menneskets identitet, og siden de anses som stabile, regner man også med at identiteten til et individ er stabil i løpet av livet.

Det essensialistiske synet på identitet har blitt mye kritisert gjennom tiåra før tusenårsskiftet, noe som har ført til at færre og færre forfekter det (Brubaker & Cooper, 2000, s. 6). Hovedinnvendingene kommer fra forskere som mener at identitet formes i samspill med andre mennesker. For at dette i det hele tatt skal gi mening, er det en forutsetning at identiteten ikke er stabil, men at den faktisk påvirkes av møter med andre og omformes i løpet av livet. Dette perspektivet, at identiteten stadig er i utvikling, utgjør det *konstruktivistiske* identitetssynet.

Det finnes ankepunkter også mot det konstruktivistiske identitetssynet, særlig når det er forstått i sin mest rendyrkede form. Denne kritikken fremføres blant annet av Rogers Brubaker og Frederick Cooper, som argumenterer for at en fullt ut konstruktivistisk oppfattelse av identitet gjør at begrepet blir tømt for analytisk verdi. De to forskerne mener at det har lite hensikt å snakke om identitet hvis man mener at det ikke finnes noen konstante elementer ved den i det hele tatt. Eller som de selv skriver: «If identity is everywhere, it is nowhere» (Brubaker & Cooper, 2000, s. 1). I stedet tar Brubaker og Cooper til orde for en mellomposisjon, der forståelsen av individets identitet bygger på at det finnes deler av identiteten som er stabile over lang tid og andre deler som er mer foranderlige.

Verken Brubaker eller Cooper er lingvister, men deres identitetssyn gjenspeiles også av forskere innen språkvitenskapen. For eksempel skriver den franske lingvisten Andrée Tabouret-Keller følgende om identitet: «Every person exploits different layers of identities, forming more or less intricate and encased networks, some parts of which are loose and prone to frequent change and replacement, others being more or less permanent throughout the life span and across social and cultural space» (Tabouret-Keller, 1997, s. 316). Et slikt identitetssyn legges også til grunn av ulike nordiske lingvister (Bäckström, 2011; Hårstad, 2010; Mæhlum, 2008), noe jeg også gjør i denne avhandlingen.

3.1.2. Hvordan språk kan uttrykke identitet hos et enkeltindivid

Hva som er forholdet mellom de to størrelsene språk og identitet, er blitt diskutert av mange. En av innfallsvinklene som brukes oftest, kommer fra allerede nevnte Tabouret-Keller, som sammen med Robert Le Page (1985) hevder at alle språkhandlinger også er identitetshandlinger. I det legger de at språkhandlinger bidrar til å skape et inntrykk av en person når vedkommende møter andre. Dette gir anledning til å bruke språket til å søke etter en bestemt identitet man ønsker å fremstå med overfor motparten. Disse rollene er imidlertid ikke konstante, men kan endres ut ifra hvilke personer eller grupper man ønsker å signalisere tilhørighet til: «The individual creates his systems of verbal behaviour so as to resemble those common to the group or groups with which he wishes from time to time to be identified» (Le Page & Tabouret-Keller, 1985, s. 115).

Når ulike former for språklig tilpasning skjer i praksis, kalles det *akkommodasjon*. Akkommodasjon kan foregå på ulike måter: *Konvergens* er navnet på fenomenet når noen legger seg tettere opp mot samtalepartnerens språkbruk. Det kan gjøres av begge samtalepartnerne eller kun av én av dem – det avhenger gjerne av om forholdet mellom dem

er symmetrisk (typisk for venner) eller asymmetrisk (for eksempel elev/lærer, ansatt/sjef eller barn/forelder) (Giles, Coupland & Coupland, 1991, s. 33). Konvergens i denne avhandlingen kan for eksempel innebære at en person som vanligvis skriver talemålsnært, begynner å skrive bokmål i møte med en samtalepartner som er bokmålskriver.

Divergens er betegnelsen på det å distansere seg språklig fra en samtalepartner, enten ved å opprettholde språklig avstand eller til og med å øke den (Giles & Powesland, 1997, s. 233). Dette er ofte motivert av at en språkbruker vil markere avstand fra en samtalepartner, for eksempel fordi man ikke ønsker å identifisere seg med den man snakker med. I denne avhandlingen vil et eksempel på divergens være hvis en informant velger å skrive talemålsnært til en samtalepartner som skriver bokmål.

Men det er ikke dermed slik at all språklig avstand nødvendigvis er et resultat av et ønske om ikke å identifisere seg med en samtalepartner. Om for eksempel en trondheimer skriver til en rogalending, kan det tenkes at begge er komfortable med å skrive talemålsnært. Resultatet av dette er språklig divergens til forskjell fra om begge skrev standardnormert, men det er ikke noe ønske om å markere avstand til den andre som skaper divergensen hvis begge identifiserer seg som «dialektskrivere». Man kan kanskje snakke om en slags *ideologisk konvergens*, der det faktiske språklige utfallet blir divergens.

En annen dimensjon ved begrepet identitet er *autentisitet*. Dette begrepet er det flere som bruker. Stian Hårstad og Toril Opsahl, som i boka *Språk i byen* bruker data fra sine respektive doktoravhandlinger til å se på bymål i Trondheim og Oslo, definerer det å opptre med språklig autentisitet som å snakke på en måte som er i tråd med sin identitet (2013, s. 159). Samtidig poengterer de at denne idéen om «i tråd med sin identitet» kan virke paradoksalt når de fleste sosiolingvister i dag anser identitet som noe som ikke er konstant (jf. delkapittel 3.1.1). Likevel mener de at autentisitet er en relevant faktor når man skal forstå språkvalg, og legger vekt på at det vel så mye handler om *oppfatning* av egen identitet – noe som jo spiller en rolle selv om identiteten er i forandring. Hos Hårstad og Opsahl handler autentisitet altså i hovedsak om noe ved individet selv. For Hilde Sollid, som har sett på språklig autentisitet blant brukere av tromsømålet, er autentisitet i større grad noe relasjonelt (2008, s. 89). Sollid mener at i en bestemt situasjon eller relasjon kan en måte å snakke på oppleves som autentisk for språkbrukeren, mens det i en annen situasjon eller relasjon er noe annet som oppleves som autentisk. Det samme kan selvsagt også gjelde for skrevne varianter av dialekten. I denne avhandlingen kommer jeg til å dra vekslers på både det individuelle og det relasjonelle synet på autentisitet.

3.1.3. Hvordan språk kan uttrykke identitet hos en gruppe

Det er ikke bare enkeltpersoner som kan bruke språket til å markere tilhørighet til eller avstand fra andre, det er også noe grupper som helhet kan gjøre. For eksempel fant William Labov allerede på 70-tallet i en studie om gutter i Harlem, New York, at språket var et redskap som gruppen brukte til å skape samhold og markere avstand til andre grupper (Labov, 1978). Noen år senere observerte Jenny Cheshire noe av det samme blant arbeiderklasseungdom i Reading, England. Hennes konklusjon var at det å bruke former som brøyt med standardtalemålet var et redskap som guttene hun studerte brukte til å uttrykke lojalitet til vennene sine heller enn til skolen (Cheshire, 1982, s. 121). Bruken av ikke-standard ble altså en gruppemarkør for disse guttene, der språket indikerte tilhørighet til gruppen de utgjorde.

Dette kan settes i sammenheng med begrepsparet *overt* og *covert prestige*, oversatt til *åpen* og *skjult prestisje* på norsk. I land som har en offisiell talt standard, er åpen prestisje forbundet med standardformene, siden det er former storsamfunnet er enige om at er korrekte (Labov, 2006, s. 402). Når det gjelder skriving på nett blant norske unge voksne, vil åpen prestisje trolig være knyttet til bruk av standardnormerte former. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at ikke-standardformer ikke kan ha prestisje. Skjult prestisje går ut på at en bestemt gruppe anser det som positivt å bryte med standardnormen, nettopp slik Cheshire fant hos arbeiderklasseungdommen i Reading. Det samme kan også tenkes å gjelde i en gruppe bestående av unge trondheimere, der de er positive til å bruke et talemålsnært, ikke-standardnormert skriftspråk. I teorien kan altså alle språklige varieteter og varianter være prestisjefulle innen bestemte grupper, om enn med motsatt ideal.

I Cheshires prosjekt finner hun at felles språklige verdier henger sammen med økonomisk klasse. Men felles verdier kan også følge andre demografiske skillelinjer, som for eksempel kjønn, en variabel som er mye brukt i sosiolingvistisk forskning. I Trondheim i overgangen mellom 70 og 80-tallet finner Fintoft og Mjaavatn at kvinner bruker langt færre trondheimsformer enn menn (1980, s. 46). Samtidig kan det være vanskelig å skille påvirkning fra en slik sosial variabel fra påvirkningen fra andre sosiale variabler. Et sted dette kommer tydelig til uttrykk, er i Lesley Milroys og Sue Margrains studie av variasjonen mellom dialektformer og talt standard i arbeiderklassestrøk i Belfast (1980). Her finner de, i likhet med mange andre studier, at kvinner jevnt over bruker færre dialektformer enn menn. Samtidig argumenterer de overbevisende for at det neppe er hvilket kjønn personene er som er *årsaken* til det. I stedet peker de på at kvinnene i snitt hadde løsere og mindre komplekse

nettverk (se utdyping om sosiale nettverk i delkapittel 3.3.1.), og at dette var grunnen til at de snakket mer standardnært: Kvinnene med tettere og mer komplekse nettverk brukte nemlig like mange dialektformer som mennene med lignende nettverk (Milroy & Margrain, 1980, s. 66). Derfor mener de å kunne slå fast at det ikke er noe ved kvinnenens biologiske kjønn som i seg selv påvirker dialektbruken. I stedet er det en konsekvens av samfunnstrekk som fører til at kvinnene ikke har like sterke nettverk som mennene.

Slike mulige sammenhenger er det viktig å være oppmerksom på når man ser på sosiale variabler som mulige påvirkningsfaktorer på språkbruk. Om det i empirien til denne oppgaven for eksempel skulle være slik at de mannlige informantene skriver bokmål til eldre familiemedlemmer, så trenger ikke det være *fordi* de er menn – korrelasjon mellom en sosial variabel og språkbruk er ikke nødvendigvis det samme som kausalitet. I dette tenkte scenariet kan det for eksempel være at mennene har familiemedlemmer som skriver bokmål til dem, mens kvinnene har familiemedlemmer som skriver talemålsnært, og at det er det som er årsaken til den ulike atferden. Nettopp fordi det eksisterer så mange ulike variabler som kan være påvirkningsfaktorer, er det grunn til å være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner basert på en enkeltvariabel i kvalitative studier slik som denne, der man ikke kan isolere en variabel på samme måte som man kan i kvantitative studier.

3.2. Standardnormsaliens

I delkapittel 3.1.2. presenterte jeg fenomenet akkommodasjon. En side ved dette fenomenet er at språkbrukere ofte ikke selv er klare over at de akkommoderer. Det avhenger av om språkbrukerne først og fremst endrer sin språklige atferd med *saliente* språklige variabler. Begrepet saliens ble først introdusert av den russiske dialektologen Victor Schirmunski da han så på tyske språkenklaver i Russland på 1920-tallet (Auer, Barden & Grosskopf, 1998, s. 164). Schirmunski brukte opprinnelig det tyske ordet *Auffälligkeit*, som oversettes til *iøynefallenhhet*. At et språktrekk er salient, eller iøynefallende, vil si at det er noe en språkbruker er svært bevisst på. Lavere grad eller fullstendig fravær av saliens innebærer at språkbrukeren bare i noen grad eller ikke i det hele tatt er bevisst på språktrekket (Auer et al., 1998, s. 165).

Dette har relevans for studier av skriftlig variasjon. Ett av Schirmunskis seks kriterier for å avgjøre om et språktrekk er salient eller ikke, dreier seg nettopp om skriftlig representasjon. Dette kriteriet slår fast at et dialektalt språktrekk er mindre salient hvis det kan «leses inn i» den standardnormerte stavingen av et ord, mens det er mer salient hvis man må

endre på standardortografien for å uttrykke det dialektale trekket i skrift (Schirmunski i Auer et al., 1998, s. 165). Eksempelvis vil det standardnormerte tyske ordet *wir* (norsk: *vi*, pron.) neppe kunne forstås som en adekvat skriftliggjøring av den bayerske uttalen /miʁ/ av samme ord. En person fra Bayern vil dermed måtte endre stavemåten fra standardnormen for å kunne gjenkjenne sin uttale i skriftfestingen av ordet. En person med en dialekt som uttaler det /viʁ/ vil derimot etter all sannsynlighet kunne lese sin uttale inn i det standardnormerte ordet, fordi forskjellen mellom skarre-r og rulle-r trolig oppleves mindre salient enn forskjellen mellom v- og m- i fremlyd.

Denne logikken innebærer følgende viktige prinsipp: For at noen skal bryte med standardnormeringen i dialektal retning, må vedkommende være seg bevisst at normeringen av et bestemt språktrekk ikke representerer talemålet på en fyllestgjørende måte. Er man ikke bevisst på dette, er det heller ingen grunn til å endre på stavemåten til et ord. I denne oppgaven har jeg valgt å bruke begrepet *standardnormsaliens* om denne bevisstheten hos en språkbruker om at bokmålsformen av et ord ikke fullt ut uttrykker egen uttale av ordet.

Bevisstheten om at en standardnormert stavemåte ikke gjenspeiler den dialektale uttalen av et ord, er imidlertid ikke ensbetydende med at en språkbruker faktisk skriver ordet talemålsnært. Når Unn Røyneland i sin doktoravhandling går ut fra at «trekk som blir markerte i skrift er meir saliente enn trekk som ikkje blir markerte i skrift» (Røyneland, 2005, s. 68), er dette dermed ikke helt presist. Røyneland har, som det kommer frem over, rett i at det er en forutsetning at man er bevisst på at et dialektalt språktrekk ikke kommer til uttrykk med stavemåten i standardnormeringen for at man skal endre på stavemåten i en dialektal retning. Men det betyr ikke at denne bevisstheten *automatisk* fører til at et ord realiseres talemålsnært. Det er fullt mulig at en språkbruker opplever at et språktrekk er standardnormsalient, men at det likevel ikke markeres talemålsnært. Dette vil vi også se enkeltteksempler på i denne avhandlingen.

Siden premisset til både Schirmunski og Røyneland er at alt som ikke realiseres talemålsnært blir skrevet standardnormert, bygger de begge på en forståelse av at standardnormeringen må ligge til grunn for den talemålsnære skrivinga. Problemstillingen i denne avhandlingen er hva som kjennetegner talemålsnær skriving. Hvis denne skrivinga *ikke* entydig baserer seg på en standardnormering, men i stedet er en ad hoc skriftliggjøring av det muntlige talemålet, og at denne skriftliggjøringen varierer fra person til person, vil det være lite fruktbart å se på den talemålsnære skrivinga i lys av en slik logikk. Dette kommer jeg tilbake til i analysen (delkapittel 7.1.3.).

Når man snakker om saliens, er det viktig å være klar over at det er et utfordrende begrep å operasjonalisere. Grunnen er at det er krevende å bruke saliens som forklaringsmodell uten at man argumenterer sirkulært (Kerswill & Williams, 2002, s. 83). Et eksempel på en sirkulær argumentasjon kunne vært at man bruker hyppig forekomst av et språklig trekk til å argumentere for at det må være salient, mens man samtidig påstår det er på grunn av at det er salient at det språklige trekket forekommer ofte. Paul Kerswill og Ann Williams (2002) viser at slik sirkulær bruk av saliens som forklaringsmodell forekommer i utstrakt grad.

Men Kerswill og Williams tar for seg muntlig språkbruk, og det er grunn til å anta at saliens arter seg annerledes når kommunikasjonsmediet er skriftlig. Som jeg har lagt frem over, er det en forutsetning at en språkbruker er bevisst på at et standardnormert ord ikke representerer hans talemål for at det dialektale skal markeres skriftlig (det jeg har kalt *standardnormsaliens*). Altså er det mulig å si nesten helt sikkert at noe er salient bare på bakgrunn av at det skrives talemålsnært. Unntaket er om en informant skriver talemålsnært, men ikke er klar over at han bryter standardnormeringen – altså det som vanligvis kalles skrivefeil.

Like fullt må man vokte seg for å bruke saliensbegrepet sirkulært også når en arbeider med talemålsnær skriving. Særlig gjelder dette i diskusjonen rundt *grad av standardnormsaliens*. Hvis en for eksempel påstår at det trondheimske personlige pronomenet *æ* er svært standardnormsalient fordi det kun forekommer i talemålsnær form i skrift, vil dette være en sirkelslutning på linje med det Kerswill og Williams skisserer. Det trengs derfor ytterligere indikasjoner på grad av standardnormsaliens for å unngå denne sirkulariteten. I denne studien er det metaspråklige kommentarer i intervjuene som fyller denne funksjonen, ved at de kan belyse graden av saliens i informantens bevissthet. Hvis en informant uoppfordret sier at det er viktig å skrive pronomenet *æ* talemålsnært, indikerer dette *stor grad av standardnormsaliens*. Kombinerer man dette med en internspråklig forklaring, som i dette eksempelet kan være den betydelige forskjellen mellom stavemåten i den standardnormerte formen *jeg* og den talemålsnære *æ*, vil den store graden av standardnormsaliens sannsynliggjøres ytterligere. Motsatt vil det sannsynligvis være en språklig variabel med *mindre grad av standardnormsaliens* hvis det er mindre forskjell mellom standardnormering og talemålsnær form, kombinert med at informanten gir uttrykk for at han ikke tenker mye over denne variabelen når han skriver talemålsnært. Dette forutsetter imidlertid at de metaspråklige kommentarene kommer på informantens eget initiativ: Blir han spurt direkte om en variabel, kan ikke svaret tillegges like mye vekt som en indikator på

standardnormsaliens. Om informanten *ikke* kommer med noen metaspråklige kommentarer om variabelen, oppstår den problematikken Kerswill og Williams (2002) er opptatt av: Da vil alle forsøk på å si noe om grad av standardnormsaliens være sirkulære.

Det må understrekes at man med denne fremgangsmåten kun får indikasjoner på grad av standardnormsaliens. Det faktiske svaret på hvor standardnormsalient et ord eller språklig trekk er, ligger til syvende og sist i språkbrukerens bevissthet. Det er mulig å finne ut av dette gjennom studier som er designet for å kartlegge nettopp dette, men det er ikke en del av designet til denne studien. De språklige variablene som blir vurdert i informantenes chat-samtaler i denne studien (jf. delkapittel 4.4.2.), er derfor valgt ut på bakgrunn av *antatt standardnormsaliens*. Den første gruppen er *språklige trekk med antatt høy grad av standardnormsaliens*, altså trekk jeg på forhånd tror det er stor sannsynlighet for at informantene er bevisste på om de realiserer talemålsnært eller ikke. Den andre gruppen er *språklige trekk med antatt lavere grad av standardnormsaliens*, der jeg tror det er lavere sannsynlighet for at informantene er bevisste på hvordan trekkene realiseres. Hvilke variabler som er kategorisert i hvilken gruppe, er basert på hva som er ansett som de sentrale dialekttrekkene ved trondheimsmålet, både muntlig (jf. Dalen et al., 2008; Fintoft & Mjaavatn, 1980; Hårstad, 2010) og skriftlig (jf. Bue, 2019; Strand, 2018). Denne kategoriseringen gjorde jeg imidlertid før jeg begynte å analysere chat-samtalene, og i den grad det er mulig å si noe om standardnormsaliens for de ulike variablene, kan dette først gjøres i analysen (se delkapittel 7.1.2.). Inndelingen sier altså ikke noe om *faktisk* standardnormsaliens, bare om en forventning basert på tidligere forskning.

3.3. Nettverk og normer

3.3.1. Sosiale nettverk

Det er bred enighet i sosiolingvistikken om at et individs språkbruk henger sammen med vedkommendes sosiale nettverk. *Nettverksteorien*, som først ble introdusert til sosiolingvistikken av Lesley Milroy, går i korte trekk ut på at hvor tette nettverk en person er en del av, påvirker vedkommendes språklige atferd. I det hun kaller et *tett* nettverk, kjenner alle personene som inngår i nettverket hverandre hver for seg. Helt i andre enden av nettverksskalaen, i et såkalt *løst* nettverk, er det eneste som knytter nettverket sammen, at én person kjenner alle i nettverket. De øvrige personene kjenner hverandre altså ikke (Milroy, 1980, s. 20).

Milroy målte også *kompleksiteten* i nettverk. Med kompleksitet mente hun hvorvidt man har mange ulike kontaktpunkter med de ulike medlemmene i nettverket. Dette gjorde hun gjennom å lage flere kriterier for å fastsette en score for et enkeltindivids nettverktilhørighet. I undersøkelsene sammen med Margrain i Belfast var disse kriteriene hvorvidt personene 1) var i nettverk med høy tetthet, 2) hadde slektsbånd i lokalmiljøet, 3) jobbet samme sted som minst to andre fra lokalmiljøet, 4) jobbet samme sted som minst to andre av samme kjønn fra lokalmiljøet og 5) tilbragte tid med vennene fra jobb på fritiden (Milroy & Margrain, 1980, s. 51). Et nettverk der personene har mange ulike roller overfor de samme personene kaller de *multiplekst*. Har man kun én rolle overfor noen, er nettverket *uniplekst*. Milroy og Margrain fant at språkbrukerne holdt seg mer til den lokale dialekten fremfor engelsk standardtalemål jo tettere og mer multiplekse nettverk de var en del av (1980, s. 67).

Milroy og Margrain forsket på dette i industrisamfunn som sentrerte seg rundt en hjørnesteinsbedrift. I andre samfunn med andre strukturer vil dette naturlig nok se annerledes ut. For mine informanter er det sannsynlig at de har tettere og mer multiplekse nettverk med venner fra skoletiden enn med personer de har blitt kjent med i voksen alder. I et tenkt scenario med en person i 20-årene som fortsatt har kontakt med barndomsvennene, vil disse etter all sannsynlighet være del av et tett og multiplekst nettverk. Personen kan for eksempel både ha vært venn, klassekamerat, nabo, lagkamerat på idrettslaget og bandmedlem med noen man kjenner fra skoletiden. Ser vi for oss samme person i et seminar på universitetet, vil hun neppe ha like tette nettverk der. Videre er det sannsynlig at medstudentene kun er bekjente av henne gjennom sine roller som seminardeltakere, men ikke på noen annen måte. Det vil da i så fall utgjøre et løst og uniplekst nettverk.

3.3.2. Språklige normer

Grunnen til at nettverkstetthet og -kompleksitet har noe å si for språklig atferd, er at det i ulike nettverk danner seg ulike normer for språkbruk. Funnene til Milroy og Margrain indikerer at jo mer integrert man er i et nettverk, jo større er sannsynligheten for at man overholder normene i gruppen (i eksempelet til Milroy og Margrain vil det altså si lokal dialekt fremfor standardtalemål).

Dette gjør at det er nødvendig å ha klart for seg hva en språklig norm er. Når man bruker dette begrepet i forbindelse med talespråk, er det som regel snakk om *internaliserte normer*. Internaliserte normer er uskrevne regler for språkbruk som styrer hva man sier og hvordan man sier det, ved at de får en til å snakke likt som andre personer i gruppen normene

gjelder for (Vannebo, 2002, s. 93). Ved å følge normene kan man på den ene siden signalisere tilhørighet til gruppen, men på den andre siden også markere avstand til andre grupper. Disse normene kan være både bevisste og ubevisste, og kan forandres over tid (Bartsch, 1988, s. 195-196).

Snakker man om normer i forbindelse med skriftspråk, er det gjerne *vedtatte normer* man snakker om (Vannebo, 1980, s. 7). Dette er rettskrivingsnormer som er fastsatt av en offentlig instans, slik bokmål og nynorsk er fastsatt av Kulturdepartementet etter råd fra Språkrådet. En slik rettskrivingsnorm finnes imidlertid ikke for talemålsnær skrijving, noe som vil si at eventuelle normer her må være internaliserte (dette kommer jeg tilbake til i kapittel 3.5.).

Med vedtatte normer har man mulighet til å si utvetydig at noe er rett og at noe er feil. Dette gjelder ikke for internaliserte normer. Men selv om det ikke finnes en fasit for internaliserte normer, er det likevel mulig å reagere på det man oppfatter som brudd på dem. I en gruppe gjøres dette typisk ved sosiale sanksjoner (Vannebo, 1980, s. 4). Disse sanksjonene kan for eksempel komme i form av kommentarer på språkbruken deres (for eksempel «sånn snakker vi ikke her» eller «så fin du er blitt på det, da»), noe som kan bidra til at personen som sanksjoneres uttrykker seg i tråd med gruppens normer neste gang.

3.4. Noen variasjonsfenomener

3.4.1. Kodeveksling

I samtalene til informantene mine kan det forekomme at personene veksler mellom å skrive talemålsnært og å skrive standardnormert. Dette er tilfeller av *kodeveksling* – et begrep som brukes om fenomenet der en språkbruker veksler mellom to ulike varieteter (Gardner-Chloros, 1997, s. 361). Begrepet brukes til dels ulikt i det sosiolingvistiske fagmiljøet. Noen mener at det kun bør brukes om veksling innad i en samtale, enten ved at man veksler i løpet av en ytring eller mellom ytringer. Dette kalles *situasjonsintern kodeveksling* (Røyneland, 2008, s. 49). I motstykket, *situasjonsekstern* kodeveksling, bruker man en varietet i en gitt situasjon, mens man i en annen situasjon bruker en annen varietet. Dette er en veksling som ikke vil bli oppfattet av samtalepartneren, siden vedkommende kun er mottaker for én av kodene. I denne avhandlingen vil fenomenet situasjonsekstern kodeveksling heller bli analysert ved hjelp av begrepet registervariasjon (se 3.4.2.)

Det er ikke alltid lett å avgjøre hva som er kodeveksling. Her til lands kan dette særlig gjelde skillet mellom norsk og engelsk. Er for eksempel bruken av ordet *sorry* kodeveksling mellom norsk og engelsk eller bare et engelsk lånord som har blitt tatt opp i det norske språket? Tilfeller som dette gjør at man kan ha lange diskusjoner om hvor grensen går mellom kodeveksling og lån (Gardner-Chloros, 1997, s. 362). For denne oppgaven er dette imidlertid mindre problematisk: Jeg ser ikke på kodeveksling mellom norsk og andre språk, men mellom standardnormering og talemålnær skrift. Innslag av for eksempel engelsk vil derfor ikke problematiseres i analysen, slik jeg var inne på i delkapittel 1.4.

Kodeveksling som analytisk begrep er utviklet for muntlig kommunikasjon, men det har etter hvert også blitt forsket en del på kodeveksling i nettspråk. Jannis Androutsopoulos (2013) mener det er sannsynlig at kodevekslingsmønster ofte er like på tvers av kommunikasjonsformer, det vil si at kodeveksling i muntlig tale også vil eksistere i skriftform. Men i datamaterialet til den ene masteravhandlingen som er skrevet om trondheimeres skriving på Messenger, finner Solveig Elise Strand kun ett tilfelle av kodeveksling i totalt 224 meldinger fordelt på 30 samtaler (2018, s. 41).⁴

3.4.2. Registervariasjon

Registervariasjon er et fenomen som går ut på at det utvikler seg bestemte språklige mønster i en bestemt type kommunikasjonssituasjon hvis denne kommunikasjonssituasjonen oppstår gjentatte ganger (Ferguson, 1994, s. 20). Eksempelvis kan man snakke om at en ungdom har et register med familien og et annet med vennene sine. Begge disse registrene har oppstått gjennom jevnlig og hyppig kontakt med de to ulike gruppene. Slike ulike registre kan også dannes i skriftlig kommunikasjon.

Registervariasjon kan oppstå langs mange ulike akser (Ferguson, 1994, s. 20). Én av aksene er grad av opplevd formalitet i en samtale. Suzanne Romaine finner at det i mer formelle situasjoner utvikler seg et register som ligger tettere opp mot standardspråket enn i mindre formelle situasjoner. Hun tolker dette som et resultat av at språkbrukere er mer bevisste på egen språkbruk i mer formelle situasjoner (Romaine, 1994, s. 74). Denne bevisstheten rundt eget språk kan sidestilles med saliens. Men Romaine forsker på engelske kreoler, og det er ingen automatikk i at funnene hennes fra 90-tallet er overførbare til Norge i

⁴ At Strand bare finner ett tilfelle av kodeveksling kan riktignok henge sammen med at hun bruker en definisjon på talemålnær skriving som ikke er egnet til å fange opp dette på en god måte, noe jeg tar opp i delkapittel 4.4.1.1.

2019, attpåtil med en annen modalitet. Om mer bevissthet rundt eget språk gjør at informantene mine velger flere standardnormerte former, må altså undersøkes.

Det kan også oppstå egne registre langs andre akser, som blant annet alder, maktsymmetri i relasjonen mellom samtalepartnerne eller følelsen av at en samtale er offentlig/privat. De ulike aksene kan også påvirke hverandre, slik at det for eksempel oppstår et register for formelle samtaler med eldre personer og et annet for formelle samtaler med jevnaldrende.

3.5. CMC-kommunikasjon og «skriftlig muntlighet»

3.5.1. Forskning på CMC – alltid på etterskudd

Etter tusenårsskiftet har internett blitt en stadig viktigere kommunikasjonsarena. Kommunikasjonen som foregår her, sorterer inn under fellesbetegnelsen *computer-mediated communication* (CMC). Det kan kanskje enklest oversettes til *nettspråk*, et begrep brukt av Ivar Utne (2002).

En utfordring ved forskning på nettspråk er at den teknologiske utviklingen ofte vil gå raskere enn forskningen klarer å henge med. Det vil si at overgangen til nye kommunikasjonsplattformer potensielt kan endre brukernes språkvaner før man rekker å publisere noe om hvordan disse språkvanene var før de ble endret. Et eksempel ser man i Anna Bäckströms doktoravhandling fra 2011, der hun blant annet forsker på språk på SMS. Materialet og intervjuene i avhandlingen ble samlet inn og gjennomført i 2006, fem år før hun til slutt publiserte avhandlingen (2011, s. 38). Bäckström skriver om SMS som sendes fra telefoner som har 12 taster heller enn en touchskjerm. Men da hun disputerte i 2011, hadde iPhone med sine touchskjermer allerede fått en betydelig markedsandel. Det betydde at teknologien som lå til grunn for Bäckströms forskning, sannsynligvis allerede var forkastet av mange av informantene hennes da hun publiserte studien. Dette er selvsagt et fenomen som også til dels gjelder muntlig språk, som også alltid er i utvikling, men med nettspråk kommer den teknologiske utviklingen som en ekstra påvirkning i tillegg til den generelle språkutviklingen.

Denne problematikken ble tydelig i arbeidet med denne masteroppgaven. Flere av de potensielle informantene jeg var i kontakt med, som i utgangspunktet var positive til å delta i studien, fortalte at de slett ikke brukte Messenger når de kommuniserte med venner. I stedet

brukte de Snapchat, en plattform der det som skrives forsvinner etter at det har blitt åpnet, noe som gjør det vanskelig å samle inn materiale derfra.

Med dette er det ikke sagt at det ikke har noe for seg å forske på nettspråk. Imidlertid innebærer det at når man forsker på nettspråk på en bestemt plattform, bør man forsøke å løfte fenomenet til et generelt nivå der man kobler det muntlige og det skriftlige, slik at en eventuell teknologisk utvikling som utdaterer plattformen ikke påvirker forskningens relevans. Gjør man det, kan man også på sikt se utviklingstendenser over en lengre tidsperiode. Da vil det potensielt også vise seg om de teknologiske skiftene ikke er like dramatiske som de kan virke i samtiden.

3.5.2. «Skriftlig muntlighet»

Skrift og tale er i utgangspunktet svært ulike fenomener. Ylva Hård af Segerstad oppsummerer i doktoravhandlingen sin om skriftspråk på digitale arenaer (2002, s. 40) hvilke variabler som påvirker *prototypisk* skriving og tale, representert ved ansikt-til-ansikt-samtaler og en argumenterende tekst. Litt forkortet trekker hun frem det følgende:

Variabler	Forutsetninger	
	<i>Tale</i>	<i>Skrift</i>
Synkronitet	Synkront Dialogisk, toveiskommunikasjon Flere kanaler (akustisk og optisk) Tidspress	Asynkront Monologisk, enveiskommunikasjon Én kanal (optisk) Ikke tidspress
Situasjon	Bakgrunnskunnskap Kontekstavhengig	Frittstående kommunikasjon Mangler umiddelbar kontekst

Tabell 1: Kjennetegn ved prototypisk tale og skrift, justert etter Hård af Segerstad, 2002 s. 40.

Prototypisk tale er altså spontan, uten tid til planlegging. Den produseres samtidig som den mottas og påvirkes av bidragene til en samtalepartner, både verbale og kroppsspråklige. Videre preges tale av at de som kommuniserer alltid vil dele en viss informasjon om sammenhengen rundt samtalen, noe som vil påvirke deres kommunikasjon.

Prototypisk skrift, derimot, er løsrevet fra tid og gir ingen mulighet for påvirkning fra mottakeren. Skribenten har heller ikke noe tidspress – hun kan alltid angre på noe hun har skrevet og endre det så lenge helheten ikke er sendt ennå. Prototypisk skrift tillater i tillegg

ikke å bruke kroppsspråk eller konteksten rundt til å formidle noe, men krever at alt kommuniseres med ord.

Mye av skriftlig språk på nett er ikke i nærheten av slik prototypisk skrift. Dette gjelder særlig chat. Hvis man ser på chat i lys av kriteriene Hård af Segerstad trekker frem, vil man raskt konstatere at chatting ligger et sted mellom prototypisk skrift og prototypisk tale. Messenger, som er mediet jeg undersøker, er utvetydig dialogisk. Det kan også være et visst tidspress i en Messenger-samtale (det avhenger av samtalen), i motsetning til om man skriver en argumenterende tekst som skal sendes inn til for eksempel en avis. Videre kan du motta meldinger mens du selv produserer en melding når du chatter, noe som gjør at det *kan* være synkront – om enn i mindre grad enn i muntlig tale.

Samtidig er det flere trekk som ikke er felles for Messenger og muntlig tale. Det er i all hovedsak optisk, ikke akustisk, kommunikasjon som foregår her. Det har chattetjenesten til felles med prototypisk skriving. I tillegg deler man (som regel) ikke en fysisk verden rundt seg som referanseramme for samtalen i en chattersamtale, i motsetning til i prototypisk muntlig tale.

Det at Messenger og andre lignende tjenester har flere av de samme forutsetningene som gjelder for tale, har fått enkelte til å ta til orde for at nettspråk egentlig har mer til felles med tale enn med skrift. Eija-Liisa Kasesniemi, som har forsket på SMSer, kaller tekstmeldingene *written speech*, og utdyper at «real-time speech is afforded a written form» (2003, s. 196). Andre mener at dette blir å overdrive, og ser heller på nettspråk som skrift som er produsert under forutsetninger som vanligvis er typiske for tale, men uten å gå så langt som å si at dette er *skrevet tale* (Bäckström, 2011; Josephson, 2004). Med bakgrunn i at Messenger fortsatt har noen kjennetegn fra den prototypiske skriften, slik jeg har gjort rede for over, tar jeg utgangspunkt i den samme mellomposisjonen i arbeidet med denne avhandlingen.

3.6. Realisering av talemålsnær skriving

3.6.1. Ulik grad av ortofoni i talemålsnær skriving

Selv om studiene nevnt i kapittel 2.2. viser at en hel del nordmenn opplever at de skriver på dialekt, sier de lite om hvordan talemålsnært skriftspråk faktisk realiseres. Dette er i det hele tatt noe det er forsket lite på i norsk sammenheng.

Øystein Vangsnes, som selv understreker at dette ikke er noe han har sett systematisk på, tar i sin artikkel *Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet* (2019) opp hvor ulikt

talemålsnær skrivning kan komme til uttrykk. Gjennom tre skriftprøver fra forskjellige personer fra Nord-Norge viser han den svært varierende graden av ortofoni man kan finne i innlegg som etter all sannsynlighet er ment å være talemålsnære. I det første, en blogg til en 16-åring fra Salten-området, skriver bloggeren blant annet: «Di e tam, åg utruli snill» (Vangnes, 2019, s. 97). Dette trekker Vangnes frem som en svært ortofon skrivemåte, noe som blir tydelig både gjennom bruken av *di* i stedet for *de*, r-bortfallet i presens av *er* og det mer talemålsnære *åg* heller enn det standardnormerte *og*. Hvorvidt alt dette er bevisst eller om det kan tenkes at enkelte av ordene har blitt slik fordi 16-åringen ikke behersker standardortografien, er imidlertid ikke mulig å si, siden Vangnes ikke har intervjuet henne.

I den neste tekstprøven, som er et Facebook-innlegg fra en voksen mann fra Tromsø, trekker Vangnes blant annet frem følgende utdrag: «Satan det var en fin sommerdag! Heile Tromsø tok fri fra jobb å dro rett heim å måka» (Vangnes, 2019, s. 100). Også dette er etter all sannsynlighet talemålsnær skrivning, da mannen skriver *heile* og *heim* (dette er godkjente bokmålsformer, men oppleves nok av de fleste språkbrukere som dialektale former eller nynorskformer), i tillegg til å bruke *å* i stedet for *og*. Samtidig realiserer han den stumme konsonanten i *det*, den finale r-en som faller bort i tromsødialekten i *var* og skriver *jobb* med *o* heller enn det mer ortofone *å*.

I den tredje tekstprøven Vangnes trekker frem, som kommer fra en annen voksen Tromsø-mann i kommentarfeltet til et debattinnlegg om bompenger, er det enda færre talemålsnære varianter. Det kommer blant annet til syne i følgende utdrag: «Når æ hører og leser hva de forskjellige folkevalgte er i stand til å uttrykke og mene noe om, så si det mæ [...]» (Vangnes, 2019, s. 101). På tross av de tydelige dialektale personlige pronomenerne *æ* og *mæ* og presensformen *si*, er de normerte *hører*, *leser*, *hva*, *de*, *er*, *til*, *utrykke*, *mene* og *noe* alle former som kunne blitt realisert annerledes i talemålsnær retning.

På tross av at disse tre utdragene er svært ulike, poengterer Vangnes at alle trolig er skrevet av personer som selv er av den oppfatning at de skriver dialekt. Det bør nevnes at dette ikke er noe Vangnes kan vite sikkert, i og med at han ikke har intervjuet dem. Men uansett om det er tilsiktet eller ikke, understreker utdragene Lars Vikørs poeng som ble nevnt i innledningen: Når det ikke eksisterer en standardisering for talemålsnær skrift, er det i teorien opp til hver enkelt hvordan man vil realisere det dialektale i skrivinga (Vikør, 2009, s. 53).

Mark Sebba er inne på noe av det samme som Vikør når han omtaler kommunikasjonsplattformer som chat og SMS som «unregulated orthographic spaces» (Sebba, 2007, s. 43-44). Dette støttes opp av funnene til Anna Bäckström i hennes

doktorgradsavhandling om chat- og SMS-språk i det svensktalende Finland, der hun finner stor variasjon i stavemåter blant sine informanter (2011, s. 108). Hvis dette er tilfelle også for mine informanter, skulle man forvente stor variasjon i hvordan de skriver talemålsnært, noe som er et av aspektene oppgaven er designet for å undersøke.

Andre hevder imidlertid at språkbrukere som skriver ustandardisert, ikke har en så stor frihet som Vikør og Sebba gir uttrykk for. Blant disse er Andreas Stæhr, som i sin doktorgradsavhandling (2014) skrev om hvordan 40 danske videregående elever fra København med ulik kulturell bakgrunn skriver på Facebook. Stæhr ser på informantenes skriftspråklige atferd på Facebook og til dels i skoletekster. I tillegg samler han inn informasjon om deres holdninger gjennom etnografisk feltarbeid og ulike former for intervjuer. Basert på dette konkluderer han med at sosiale medier ikke er et domene der det er skriftlig «free for all» (2014, s. 65). Tvert imot mener han at de hyppige metaspråklige kommentarene som kommer til uttrykk i informantenes Facebook-kommentarer, tilsier at det finnes tydelige normer blant dem for hvordan man skal bryte med standardnormen på «riktig» måte. Et av eksemplene Stæhr trekker frem er en Facebook-status der en av informantene hans med innvandrerbakgrunn skriver «har været i computeren 14 timer idag». Preposisjonsfeilen blir raskt kommentert av en av informantens venner, som spør om hvordan man kommer seg inn i datamaskinen, før en tredje venn melder seg på med kommentaren «dt vil jj også vide» (Stæhr, 2014, s. 50). Den siste kommentaren blir stående uten metaspråklige kommentarer, på tross av at *jj* (for *jeg*) og *dt* (for *det*) er brudd med den danske standardortografien. Stæhr poengterer at bruken av disse ikke-normerte formene i en kommentar som har som funksjon å påpeke språkfeil hos en annen, viser at det også finnes normer for hvilke standardbrudd som er aksepterte og ikke. Han finner videre at disse skriftspråklige normene gjelder i noen av gruppene informantene er del av, men ikke i andre – noe han senere har omtalt som «vennegruppegenererte normer» (Stæhr, 2015, s. 156)

Stæhrs studie er riktignok gjort i Danmark, et land med andre språkholdninger og en annen normeringshistorie enn Norge. Særlig står standardtalemålet sterkt der (Stæhr, 2014, s. 61), langt sterkere enn her til lands. Det kan for eksempel tenkes å ha som konsekvens at skriftlig standard har større definisjonsmakt (i form av at det forventes at en samtalepartner konvergerer til standardnormert skriftspråk) i en chat-samtale i Danmark enn i Norge. Hvorvidt hans funn er overførbare til det norske språksamfunnet, må derfor undersøkes.

3.6.2. Skriftliggjøring av trøndersk

Som nevnt tidligere, finnes det få studier av faktisk talemålsnær skriving i norsk sammenheng (til forskjell fra *selvrapportert* talemålsnær skriving). Dermed eksisterer det ikke et stort sammenligningsgrunnlag for funnene i denne studien. Samtidig er det svært positivt for denne avhandlingen at av de få studiene som er gjennomført, dreier flere seg om talemålsnær skriving enten for trøndere generelt eller trondheimere spesielt.

Det er trolig aller mest å hente i Solveig Elise Strands masteroppgave «*Hvis æ skreiv bokmål te når av trondheimsvennan mine...*» (2018). Strand har undersøkt språket til fire utflyttede trondheimere mellom 20 og 25 når de skriver på Messenger, gjennom å se på totalt 224 meldinger informantene sendte i et gitt tidsrom, samt dybdeintervjuer med disse informantene. Hovedfokuset hennes er på de uttrykte språkholdningene i intervjuene, men hun ser også på hvordan dialekten faktisk realiseres i de enkelte meldingene.

Strand konkluderer med at dialekt spiller en sentral rolle på Messenger for alle fire informantene. De viktigste kjennetegnene på dialektskriving hun finner, er personlige pronomen realisert som *æ*, *mæ*, *dæ* og *sæ*, apokope i infinitiv og preteritum av svake e-verb samt spørreord på *k-* (Strand, 2018, s. 28-29). Hun slår også fast at det virker som det finnes noen normer for hvordan man skal skrive «korrekt» trondheimsdialekt (2018, s. 43). Dette er imidlertid i all hovedsak basert på holdninger informantene gir uttrykk for, og ikke testet ved å se på eksempler på hvordan de ulike informantene realiserer samme ord når de skriver talemålsnært.

En annen masteroppgave om talemålsnær skriving i Trøndelag ble skrevet av Sunniva Neraas Bue i 2019. Den tar for seg skriftspråklig variasjon i 5446 innlegg hentet fra kommentarfeltet til NRK Trøndelag på Facebook. Bue ser utelukkende på språkprøver og har ingen tilgang til språkbrukernes holdning om talemålsnær skriving. Det er også verdt å merke seg at NRK Trøndelag har en seer-, leser-, og lytterskare fra hele Midt-Norge (og i noen grad også utenfor), noe som gjør at Bue analyserer et større dialektilfang enn bare trondheimsmålet.

På makronivå finner Bue at 14 % av innleggene hun analyserer er skrevet talemålsnært. Når hun analyserer enkeltordene i disse innleggene, finner hun flere *essensielle markører* for trøndersk talemålsnær skriving (Bue, 2019, s. 71). Dette er et begrep hun har lånt fra Vikør (2004), og som hun bruker for å beskrive trekk hun mener er «nødvendige» hvis en trønder skriver et talemålsnært innlegg i kommentarfeltet. Disse overlapper i stor grad med Strands viktigste kjennetegn på dialektskriving: Bue trekker frem personlige pronomen

som det viktigste, både i førsteperson entall (*æ, mæ*), andreperson entall og flertall (*dæ, dokker/dokk/dåkker*) og tredjeperson flertall subjektsform (*dem/dæm*). Videre peker også hun på spørreord med *k-* i stedet for *hv-* som viktig, i tillegg til apokopering av infinitiv og i preteritum av svake e-verb. Til sist trekker hun også frem bortfall av *-r* i presens av svake verb (Bue, 2019, s. 79).

En tredje gjennomgang av skriftliggjøring av trøndersk er gjort av allerede nevnte Lars Vikør. Han er den ledende forskeren på standardisering i Norge, og har blant annet skrevet boka *Språkplanlegging – prinsipp og praksis* (2007), der forholdet mellom talemål og standardnormering tas opp. For denne studien er det likevel Vikørs bok om ustandardisert skriftspråk som er mest aktuell. I 2004 kom *Dialektar som skriftspråk i tre norske distrikt*, som blant annet tar for seg skriftliggjøring av trøndersk dialekt. I likhet med Bue tar Vikør for seg hele trøndelagsregionen, og det er trykte verk som er hans materiale. Det er altså ikke gjennomsnittstrønderes, men forfatteres representasjon av dialekten som legges under lupen – blant annet Oluf Sneve, Anne B. Ragde og Hans Rotmo. Tekstene Vikør undersøker, representerer ulike sjangre og har et tidsspenn fra andre halvdel av 1800-tallet til slutten av 1900-tallet. Videre er de monologiske, skrevet uten tidspress og ikke kontekstavhengige (jf. delkapittel 3.5.2.). Dette betyr at de er produsert under helt andre forutsetninger enn de chat-meldingene jeg analyserer i denne avhandlingen. Vikør ser i tillegg på fenomenet i et diakront perspektiv som spenner over mer enn 100 år. I denne perioden har den muntlige dialekten som forfatterne forsøker å realisere skriftlig endret seg en hel del. Til sammenligning er alle samtalene i datamaterialet mitt fra en komprimert tidsperiode (de fleste fra 2019, noen fra 2018 og 2017) der dialekten ikke har utviklet seg i nærheten av like mye.

Det er altså flere faktorer som skiller Vikørs forskningsobjekt betydelig fra forskningsobjektet i denne oppgaven. Derfor skal man være forsiktig med å legge Vikørs analyse av talemålsnær skrivning blant trønderske forfattere på 1900-tallet til grunn for en analyse av skriftliggjøring av trondheimsmål på chat godt inne på 2000-tallet. Likevel er det verdt å merke seg at Vikør finner en hel del av de samme trekkene som Strand og Bue finner i sine studier. For eksempel skriver 24 av de 38 forfatterne Vikør ser på *æ* i subjektsform av personlig pronomen for første person (2004, s. 285) – selv om den talemålsnære formen ikke er like dominerende som i Strand og Bues datamateriale. Han finner også at nesten alle forfatterne sløyfer *-r* i presensformer og i ubestemt flertall (s. 282), samt at alle forfatterne realiserer *til* som *te* når de skriver talemålsnært.

Et annet funn som er verdt å trekke frem fra Vikørs studie, er at rundt halvparten av forfatterne markerer palataliserte dentaler, for eksempel med *deinn, dejnn* eller *dejn* (*den*,

determinativ) (s. 278). Her ser Vikør en tendens til at palataliseringen markeres skriftlig i betydelig større grad blant forfattere som virket på slutten av 1900-tallet enn blant de som gjorde det før krigen. Det siste er særlig interessant, i og med at både Bue og Strand finner svært få tilfeller av palatalisering i sine studier.

3.6.3. Talemålsnær skriving til bestemte mottakere

De fleste som har forsket på fenomenet talemålsnær skriving, trekker frem at mottaker(e) er den avgjørende faktoren for om man skriver på denne måten eller ikke. At man skifter mellom ulike samtalepartnere får både Rotevatn (2014) og Skog (2009) bekreftet gjennom selvrappotering fra informantene i deres kvantitative studier, men selvrappoteringen sier ikke noe om *hvem* man skriver talemålsnært til og hvem man ikke gjør det til.

Det gjør imidlertid noen av de kvalitative studiene. Bäckström, som som nevnt undersøkte språkbruk i chat og SMS blant informanter i slutten av tenåra i svensktalende Finland, finner at det for hennes 31 informanter kun er aktuelt å skrive talemålsnært til personer man har en relasjon til fra før – ukjente skriver man standardsvensk til. Videre konkluderer hun med at informantene i stor grad skriver talemålsnært til de personene som snakker samme dialekt som dem selv (2011, s. 126), men at de skriver standardsvensk til personer med en annen dialekt, også hvis de kjenner dem fra før (2011, s. 208). Mye av det samme finner Strand i sin masteravhandling om fire unge trondheimeres språkbruk på Messenger. Hun trekker frem tre likhetstrekk i samtalepartnere der hennes fire informanter skriver på dialekt, nemlig at det er en etablert relasjon til samtalepartnere, at samtalepartnere er fra skriverens hjemdistrikt og at samtalepartnere også skriver talemålsnært (2018, s. 34).

En siste faktor som ser ut til å påvirke hvem man skriver talemålsnært til, er innholdet i meldingene. Eva Skafte Jensen påpeker at de danske studiene som er gjort hittil, viser at det blir skrevet standardnormert når man skriver til personer der man diskuterer temaer som oppleves som seriøse eller alvorlige (2019, s. 27). Det samme finner Bäckström til en viss grad blant svensktalende finner (2011, s. 126) og Bue blant trøndere i kommentarfelt på Facebook (2019, s. 46). Ser man alle funnene om variasjon i talemålsnær skriving nevnt i dette delkapittelet under ett, blir det tydelig at det i stor grad faller sammen med funn fra sosiolingvistisk forskning på talemål.

3.6.4. Motivasjon for talemålsnær skriving

I forskjellige studier av talemålsnær skriving er det særlig én forklaring som går igjen når informantene blir bedt om å begrunne hvorfor de skriver på denne måten: «Jeg skriver bare som jeg snakker». Det er varianter av denne forklaringen som går igjen hos de fire trondheimsinformantene til Strand (2018, s. 45), og den forekommer også hos Jæren-ungdommen som Jorun Osland studerer i sin masteroppgave om SMS-språk (2007, s. 33). Denne forklaringen blir videre oppgitt som begrunnelse av 77 % av de vestlandselevne som rapporterer til Rotevatn at de for det meste skriver dialekt på Facebook (2014, s. 67). Også i den svensktalende delen av Finland får Bäckström (2011, s. 122) samme forklaring når hun spør informanter om hvorfor de skriver talemålsnært.

Når man ser på mer enn kun det informantene rapporterer selv, konkluderer de som har forsket på dem i stor grad med at det samme gjelder for talemålsnær skriving som vi allerede vet om muntlig språk: De språklige valgene man tar har med identitet å gjøre. Dette kommer imidlertid frem med litt ulike begreper hos de ulike forskerne som har skrevet om dette temaet.

Solveig Elise Strand skriver at talemålsnær skriving er et viktig verktøy for informantene hennes for at de skal fremstå autentiske. Det å være trondheimer innebærer en opplevd forventning fra andre trondheimere om å uttrykke den regionale identiteten sin også gjennom skrift, skriver Strand (2018, s. 55).

Anna Bäckström skriver at hennes informanter i det svensktalende Finland assosierer positive egenskaper med det å skrive talemålsnært, som at det gir det man skriver personlighet og at det er «ekte» (2011, s. 83). Omtalen av talemålsnær skriving som «ekte», kan ses som en parallell til Strands funn om autenticitet. Videre kommer Bäckström frem til at den skriftlige dialektbruken fungerer som et lim som holder en gruppe sammen og gir gruppemedlemmene en felles identitet (2011, s. 204).

Andreas Stæhr skriver at informantene hans har et bevisst forhold til hvilken identitet ulike skrivemåter uttrykker. Valget om å skrive talemålsnært i bestemte situasjoner er dermed en måte for dem å vise tilhørighet til bestemte vennegrupper på (Stæhr, 2014, s. 59-60).

4. Metode

I dette kapittelet redegjør jeg for de metodiske valgene som er gjort i studien. Først begrunner jeg valget om å kombinere chat-samtaler med innsikt fra intervjuer med informantene, før jeg forklarer hvilke hensyn jeg har tatt i informantutvalget og i innsamlingen av samtalene.

Deretter legger jeg frem «trondheimskriteriene», det sentrale analytiske verktøyet jeg utviklet for å vurdere chat-samtalene informantene sendte meg. Videre redegjør jeg for hvordan intervjuene ble gjennomført, før jeg til slutt tar opp min egen rolle som forsker og de forskningsetiske hensynene knyttet til prosjektet.

4.1. Datagrunnlag

Hovedformålet med denne studien er å se på faktisk talemålsnær skriving – til forskjell fra selvrapportert språkbruk. Følgelig var det absolutt viktigste i datainnsamlingen å få tak i utdrag fra samtaler fra arenaer der det er sannsynlig at talemålsnær skriving forekommer. Det er også her tradisjonen ligger innen CMC-forskning, med en «skjermfokusert» datainnsamling (Stæhr, 2015, s. 155).

Samtidig blir chat-samtalene også supplert med en annen type data: informantenes tanker og holdninger om skriftlig språkbruk på nett. Disse er uttrykt i intervjuer som ble gjennomført etter at jeg hadde blitt tilsendt samtalene fra informantene. Det å kombinere disse to dataformene gir noen muligheter som ikke hadde eksistert om jeg kun så på én av dem isolert. For det første er det mulig å se om informantenes holdninger og opplevelse av egen språkbruk gjenspeiler deres faktiske språkbruk. For det andre gir intervjuene mulighet til å samle inn bakgrunnsinformasjon om informantene som kan være relevant for å forstå deres språklige atferd i Messenger-samtalene, for eksempel deres relasjon til en bestemt samtalepartner. For det tredje kan man også bruke intervjuene til å observere den muntlige språkbruken til informantene. Dette kan være relevant hvis en informant ikke bruker et bestemt språktrekk i tale, siden det da etter all sannsynlighet er liten sjanse for å se dette språktrekket reproduisert i talemålsnær skrift.

En slik fremgangsmåte, med både innsamling av data fra nett og offline kunnskap om informantene, er i tråd med det flere forskere har tatt til orde for. Medieforskeren Marika Lüders skriver at det i forskningen på moderne interaksjon er viktig å anerkjenne at online-personligheter er flettet sammen med ekte mennesker i den fysiske verden, og at de derfor ikke kan ses uavhengig av hverandre (2007, s. 10). Sosiolingvisten Andreas Stæhr legger også

frem en slik kombinasjon som en slags gylden standard for forskning på skriving i sosiale medier. Han tar til orde for at de sosiale mediene har blitt en så viktig del av menneskers hverdag at det ikke er mulig å se språkbruken på disse plattformen isolert fra den øvrige hverdagen til språkbrukerne. Derfor mener han at man må se på nettspråket i et «mere holistisk metodologisk perspektiv som gjør det mulig at undersøge sammenhengene mellom forskjellige sproglige og sociale aspekter af individers sociale hverdagsliv» (2015, s. 155). Datatilfanget i denne oppgaven er et forsøk på å gjøre nettopp dette.

4.1.1. Forholdet mellom kvantitativ og kvalitativ metode

Det eksisterer et metodisk skille mellom *kvantitative* og *kvalitative* studier i forskningen (Ryen, 2002, s. 19). Enkelt forklart er kvantitative studier basert på noe som kan måles i tall, mens kvalitativ metode undersøker kvalitetene eller kjennetegnene som ligger bak disse tallene. Barbara Johnstone poengterer at sosiolingvistiske studier svært sjeldent er *enten* kvantitative eller kvalitative: I stedet bruker hun begrepene *relativt kvalitativt* og *relativt kvantitativt* om ulike studier (2000, s. 36). Hvorvidt en studie får den ene eller andre merkelappen av Johnstone, avhenger av om hovedvekten av den baserer seg på mer mekaniske metoder (som telling, snittutregning og signifikanstesting) eller mindre mekaniske (som å intervju personer om størrelser som er i liten grad er kvantifiserbare, som for eksempel holdninger).

Min studie har sterke innslag av både kvantitative og kvalitative tilnærminger. Til analysen av chat-samtalene har jeg laget et system som kategoriserer variabler etter om de er realisert talemålsnært eller standardnormert. Med denne nedbrytningen av de ulike variablene blir resultatene kvantifisert, i form av at det er mulig å si hvor mange variabler som realiseres talemålsnært og hvor mange som realiseres standardnormert. Denne kvantifiseringen blir ikke bare brukt på enkeltvariabler, men også på hele samtaler og for alle samtalene til en informant sett under ett.

Samtidig er mye av analysen av de kvantitative funnene utpreget kvalitativ. Det samme er også intervjuene med informantene. Svarene deres på hva de tenker om skriving på Messenger og det å skrive talemålsnært er for komplekse til at de på en fyllestgjørende måte kan brytes ned til tall. Med andre ord har denne studien to datakilder, der den ene både behandles kvantitativt og kvalitativt, mens den andre i hovedsak behandles kvalitativt. Hvis man skal plassere dette masterprosjektet i et kontinuum slik Johnstone foreslår, er det derfor trolig riktigst å kalle det en *relativt kvalitativ studie*.

4.1.2. Representativitet

En del av funnene i denne masteroppgaven legges som nevnt frem i kvantifisert form, men det er ikke det samme som at de er generaliserbare til en større populasjon. Jeg har åtte informanter fra Trondheim mellom 21 og 26 år som har bodd i byen hele livet og som enten er i høyere utdanning eller har yrkesfagsutdanning. Den totale populasjonen som oppfyller disse kriteriene er trolig på mange tusen. Åtte informanter i en slik populasjon er ikke i nærheten av antallet man trenger for å få en p-verdi på 0,05 eller lavere i en signifikanstest. Funnene mine vil med andre ord kun være representative for de åtte informantene som har deltatt i studien. Imidlertid vil funnene mine kunne generere hypoteser som kan undersøkes i større kvantitative studier med et representativt utvalg senere (Ryen, 2002, s. 20).

4.2. Informantutvalget

At denne studien ikke skal være generaliserbar utover personene som deltar i den, har mye å si for informantutvalget. Som sosiologen Anne Ryen skriver om utvalg i ikke-representative studier: «Hensikten er ikke å lage et representativt utvalg, og det får man heller ikke. Hensikten er derimot å lage et variert utvalg» (2002, s. 87). Som en konsekvens av dette har denne studien informanter med karakteristikk som skiller dem fra hverandre på to måter: Halvparten av dem er i eller har nylig avsluttet høyere utdanning, mens halvparten av dem verken har tatt eller har noen planer om å ta høyere utdanning. Videre er halvparten av informantene kvinner og halvparten menn. Hver informantgruppe (*mann uten høyere utdanning, mann med høyere utdanning, kvinne uten høyere utdanning, kvinne med høyere utdanning*) utgjør en prototype. Alle har imidlertid til felles at de er oppvokst og fortsatt boende i Trondheim, samt at de er mellom 21 og 26 år. Fordelingen av informantene på de ulike prototypene er presentert i tabell 2:

	Person fra Trondheim med høyere utdanning	Person fra Trondheim uten høyere utdanning
Antall kvinnelige informanter	2	2
Antall mannlige informanter	2	2

Tabell 2: Informantutvalg

Grunnen til at utdanningsnivå er valgt som en variabel, er at personer med høyere utdanning som regel vil ha skrevet mer i situasjoner som krever standardnormert skriving enn personer

som har tatt yrkesfaglig utdanning. Vi vet også at det på starten av 80-tallet ble brukt færre trondheimsformer av personer med høyere utdanning enn personer uten høyere utdanning (Fintoft & Mjaavatn, 1980, s. 78). Derfor er det interessant å undersøke om personer med høyere utdanning har en annen tilnærming til skillet mellom talemålsnær og standardnormert skriving i private settinger enn personer uten.

Kjønn er den andre variabelen som skiller informantene. Som nevnt i teorikapittelet, er det mange studier som finner en forskjell i språkbruk mellom kvinner og menn, deriblant i Trondheim (Fintoft & Mjaavatn, 1980, s. 46). Samtidig har flere argumentert overbevisende for at det ikke er et kausalitetsforhold i dette (jf. delkapittel 3.1.3.). Målet med kjønnsvariabelen i denne studien er for det første å se om det er en forskjell i språkbruk mellom kjønnene, og i så fall sekundært å se på om det kan være noe utover kjønn som eventuelt kan forklare en slik forskjell.

Når informantene gjennom de sosiale variablene kjønn og utdanningsnivå representerer en bestemt prototype, er det et poeng at øvrige variabler er så like som mulig. Årsaken er at det øker sannsynligheten for at det er de forhåndsdefinerte variablene som fører til ulik språklig atferd, heller enn andre variabler som skiller informantene (Ryen, 2002, s. 86). For å illustrere: Hvis ett av funnene i prosjektet er at de kvinnelige informantene i mindre grad skriver talemålsnært, er det en fordel om man på bakgrunn av det kan sette opp en hypotese om dette som kan testes ut kvantitativt senere. Er det imidlertid en mengde andre variabler i tillegg til kjønn som skiller informantene, er det mindre grunn til å anta at en slik hypotese kan stemme. En fullt ut kontrollert studie der man bare endrer én variabel om gangen, er selvsagt umulig å oppnå når man forsker på mennesker som har levd ulike liv, men det er likevel grunn til å prøve å begrense antallet variabler som skiller informantene.

Dette er grunnen til at valget falt på at alle informantene skal være i samme aldersgruppe. Da var det viktig å finne rett aldersspenn å avgrense til. Siden det er en etablert sosiolingvistisk erkjennelse at samtalepartner påvirker språklige valg, var det et mål at informantene skulle kunne sende utdrag fra chat-samtaler med ulike typer samtalepartnere (dette utdypes i delkapittel 4.3.). Omgangskretsen til en person blir typisk mer heterogen når vedkommende slutter på skole og begynner i arbeidsliv eller utdanning, noe som gjorde det hensiktsmessig å sette minstealderen til en alder der man har hatt anledning til å fullføre skole og flytte hjemmefra. Den ble derfor satt til 21. Videre viser blant annet Opinions undersøkelse for Språkrådet (2016) at unge i større grad skriver talemålsnært enn eldre. Når målet er å undersøke nettopp talemålsnær skriving, var det fornuftig å ta utgangspunkt i en relativt ung aldersgruppe. Maksalderen bør derfor ikke være for høy, og ble satt til 26.

En videre sosial variabel som er lik for alle informantene, er at alle har vokst opp i samme by og fortsatt bor i denne byen – uten lengre avbrekk med bosted et annet sted. Dette kriteriet ble valgt etter å ha lest Strands masteroppgave om unge trondheimeres skriving på Messenger. Der intervjuer hun fire personer som alle har flyttet fra byen, men til vidt ulike deler av landet: to til Oslo, én til Bodø og én til Ålesund. Hun finner at de to Oslo-boerne hovedsakelig skriver bokmål, mens de to øvrige skriver mest talemålsnært (Strand, 2018, s. 24). Dette mønsteret korrelerer med den generelle bruken av talemålsnær skrift i disse landsdelene – det skrives betydelig mer talemålsnært i Nord-Norge og på Vestlandet enn på Østlandet (Språkrådet, 2016). Det er ikke med dette sagt at hvor de har flyttet avgjør hvilken skriftform de bruker, men det er heller ikke mulig å utelukke det. For å unngå dette som en mulig påvirkningsfaktor på informantenes språklige valg er altså informantutvalget begrenset til personer som har vokst opp og fortsatt bor samme sted. Avbrekk på ett år eller mindre, typisk for førstegangstjeneste, er tillatt.

Når det både er et mål at informantene har vokst opp og fortsatt bor samme sted og at halvparten av dem skal være eller nylig ha vært i høyere utdanning, følger det som en naturlig konsekvens at informantene må komme fra en by med en høyere utdanningsinstitusjon. Siden fenomenet som undersøkes er talemålsnær skriving, bør det også være en by der det er sannsynlig at innbyggerne faktisk skriver talemålsnært. De store universitetsbyene i regionene med mest dialektskriving (Språkrådet, 2016), er Trondheim, Tromsø og Bodø. Når valget falt på Trondheim, har det særlig med to ting å gjøre. For det første er jeg selv fra byen. Barbara Johnstone påpeker at man som sosiolingvist på studentnivå bør undersøke språklige varieteter man kjenner til fra før, rett og slett fordi man ikke har tid til å bli godt nok kjent med en ny varietet på tiden man har til rådighet når man skriver en avhandling som student (2000, s. 62). For det andre er den eneste andre norske studien som tar for seg talemålsnær skriving på Messenger også gjennomført med informanter fra Trondheim (Strand, 2018). Dette er veldig verdifullt, siden jeg med det har en studie jeg kan bygge videre på og sammenligne mine funn med.

En ytterligere avgrensning jeg har gjort er å begrense studien til kun å gjelde Messenger, ikke andre chatteprogrammer, apper eller SMS. Dette er utelukkende en praktisk avgrensning, for å ikke ha mer datamateriale enn det er mulig å håndtere i en masteroppgave. At valget da falt på Messenger og ikke en annen kommunikasjonsplattform, kommer av hvor mye denne plattformen brukes: 47 prosent av hele den norske befolkningen over 18 år bruker appen hver eneste dag (Ipsos, 2020). Det samme praktiske hensynet ligger bak valget om å ha åtte informanter: Det er mange nok til å kunne samle inn så mye informasjon at man har et

sammenligningsgrunnlag, men ikke så mange at arbeidet med å finne informanter og hente inn data blir så tidkrevende at det går på bekostning av teori- og analysearbeid.

I tillegg til de sosiale variablene informantene er valgt ut på bakgrunn av, spurte jeg dem om andre sosiale variabler i intervjuene. Dette gjaldt blant annet foreldrenes dialektbakgrunn og hvilken karakter de selv fikk i norsk hovedmål da de gikk ut fra skolen. Begge disse variablene er det imidlertid grunn til å være forsiktig med å bruke når man skal tolke resultatene. Når det gjelder elevenes karakterer i norsk, var tanken å se om bokmålskompetanse kunne påvirke bruken av talemålsnær skriving. Men etter at en informant fortalte at han fikk karakteren to i norsk hovedmål, men fem da han tok det opp som privatist uten å øve noe særlig, ble det tydelig at én enkeltkarakter ikke trenger å være en særlig god representasjon av bokmålskompetansen til en informant. Derfor har ikke dette blitt viet noe plass videre i avhandlingen.

Foreldres dialektbakgrunn (heretter omtalt som *foreldrebakgrunn*), derimot, ser jeg nærmere på i funnene og analysen. Men for at dette skal være hensiktsmessig, er det nødvendig å kjenne til de metodiske utfordringene denne variabelen har. Edit Bugge har en grundig gjennomgang av disse i doktorgradsavhandlingen sin (2015, s. 104-110). Her peker hun blant annet på at ulike familier ikke er sammenlignbare størrelser. For å kunne familiebakgrunn på en hensiktsmessig måte i en analyse, konkluderer Bugge med at det kreves kartlegging av både hvor man har vokst opp, hvem man bor hos og om det finnes andre viktige voksenpersoner enn foreldre som kan ha påvirket talemålet til en informant. Så detaljert har jeg ikke vært i dette arbeidet. Når jeg likevel bruker foreldrebakgrunn som en variabel, henger det sammen med at jeg anser standarden Bugge legger frem som svært streng. Når det i mange ulike studier er funnet at språkbruk korrelerer med foreldrebakgrunn, er det mulig å se på foreldrebakgrunn som variabel også uten fullt så detaljert bakgrunnskunnskap. Forutsetningen er at man er seg bevisst de metodiske utfordringene ved denne sosiale variabelen når man analyserer funnene.

4.3. Innsamling av chat-samtaler

Jeg brukte nettverket jeg har fra oppveksten i Trondheim for å finne informanter som oppfylte kriteriene presentert over. Jeg tok kontakt med venner og gamle bekjente som jeg visste at enten studerte eller jobbet yrkesfaglig og spurte om de hadde medstudenter eller kolleger som kunne tenke seg å være informanter i studien. Dette arbeidet tok noe tid, men i januar 2020 sa den åttende informanten ja til å delta i studien.

Dette kaller Lesley Milroy og Matthew Gordon *friend of friend*-metoden (Milroy & Gordon, 2003, s. 75). Den har den store fordel at man ikke møter informanten kun i kraft av sin rolle som forsker, men også som en venn av en venn. Rent praktisk øker det sannsynligheten for at en person går med på å være informant i en studie, fordi det ikke bare handler om å hjelpe en fremmed, men om å stille opp for en venn av en venn. Faglig fører det til at forskeren lettere kan få en viss tillit fra informanten, noe som igjen øker sannsynligheten for at informanten svarer ærlig og åpent på vedkommendes spørsmål (ibid.)

Når informantene først hadde blitt forklart hva det innebar for dem å delta i studien og sagt ja til dette, var neste steg å få tekstmateriale fra dem. De ble alle bedt om å sende minst to skjermdumper fra totalt tolv ulike samtaler på Messenger. De tolv samtaler fordelte seg slik:

- Tre samtaler med personer informanten har kjent siden skoletiden
- Fem samtaler med personer informanten har blitt kjent med etter å ha fylt 20
- To samtaler med familiemedlemmer som er minst ti år eldre enn informanten
- To samtaler med personer utenfor familien som er minst ti år eldre enn informanten

Begrunnelsen for at nettopp disse mottakertypene er valgt ut, er at de, som informantene, skal representere ulike prototyper. Venner fra skoletiden er valgt fordi dette sannsynligvis er personer som snakker samme dialekt som informanten. Venner hun har blitt kjent med etter at hun fylte 20 er det derimot større sjanse for at ikke snakker samme dialekt som informanten. Hvordan informantene skriver til personer med annen dialekt er et av temaene denne studien skal se på, noe som gjør at denne typen samtalepartnerne er viktige. Grunnen til at dette ikke er løst ved å be informantene sende utdrag fra en samtale med en person med en annen dialekt enn dem selv, er at de kan ha ulike forståelser av hva som er en annen dialekt enn deres egen. Å gi fra seg kontrollen over datamaterialet til informantens forståelse av hva en dialekt er, ville vært uheldig. I tillegg kan det å gi informantene et generelt kriterium, og så la dem velge fritt innenfor dette, øke sannsynligheten for at de ikke velger representative samtaler på grunn av et ønske om å gi «gode» eller «riktige» svar (Johnstone, 2000, s. 66). I stedet fikk de altså svært tydelige kriterier, og ble bedt om å sende flest samtaler fra samtalepartnere der det er størst sjanse for at de skriver til personer med annen dialekt enn dem selv. Dette viste seg å være en fruktbar tilnærming: Syv av åtte informanter sendte utdrag fra minst én samtale med personer med en annen dialekt enn dem selv.

De to siste typene samtalepartnere (familiemedlemmer som er minst ti år eldre enn informanten og personer utenfor familien med samme aldersdifferanse) representerer begge et

alderssegment som har vokst opp med andre teknologiske forutsetninger enn informantene selv. Disse samtalepartnerne kan ha andre skriftspråksvaner, noe det er interessant å se hvordan informantene møter. Samtidig er det også interessant om nærhet i relasjonen kan påvirke informantenes språklige atferd, ved at de eldre familiemedlemmene etter all sannsynlighet er personer man har hatt et nært forhold til i lang tid. For de eldre personene utenfor familien gjelder dette neppe i samme grad.

Informantene ble bedt om å sende det nyeste utdraget fra samtale fra før de ble kontaktet av meg (forutsatt at dette var noe de var komfortable med å dele). Målet med dette var at de skulle ta mest mulig «naturlige» utdrag heller enn lete etter «gode» passasjer å dele i en samtale. Siden utdragene de sendte stammer fra før jeg tok kontakt med dem, kan man også unngå Labovs mye omtalte «observatørens paradoks» (1978, s. 209): Siden informantene skrev meldingene som utgjør datamaterialet før de var klare over at de skulle delta i en studie, kan man med sikkerhet slå fast at studien ikke har hatt mulighet til å spille inn på deres språkbruk. I stedet kan man slå fast at samtale er eksempler på upåvirket skriving.

Til slutt hadde jeg 275 skjermdumper fra de åtte informantene. Om man går ut fra et konservativt snitt på fem meldinger fra avsenderen per skjermdump, utgjør dette 1375 meldinger fra informantene.

4.4. Hvordan chat-samtalene ble vurdert

Målet med denne oppgaven er blant annet å undersøke om det er noe mønster i hvem informantene skriver talemålsnært til og hvem de skriver standardnormert til. For å kunne gjøre dette, kan det ikke være noen tvil om hvilke variabler jeg skal se etter og hva som gjør at noe vurderes som talemålsnært heller enn standardnormert. Jeg vil i det følgende se på hvilke definisjoner på talemålsnær skriving som har blitt brukt i prosjekter som på ulike måter er sammenlignbare med denne studien, for så å sette opp et eget analyseverktøy samt variabler dette skal brukes på.

4.4.1. Tidligere definisjoner

4.4.1.1. Strands definisjon

Solveig Elise Strand, som i sin masteroppgave (2018) tar for seg talemålsnær skriving på Messenger blant unge trondheimere, vurderer om noe er talemålsnært eller ikke på

meldingsnivå. Hun bruker følgende definisjon på en dialektmelding: «en melding som enten inneholder minst ett morfologisk eller fonologisk trekk som er dialektalt motivert, eller som står i en kontekst hvor det er en etablert bruk av dialekt» (2018, s. 26). Tre eksempler på dialektmeldinger i henhold til denne definisjonen blir for eksempel hvis en person som har bokmål som hovedmål i et tenkt scenario hadde sendt de følgende meldingene etter hverandre:

Æ kan itj fortell dæ ka du bør gjør

Jeg gidder ikke vente mer. Ska du si det?

Men da går vi, da

I den første meldingen er det hele seks ord som treffes av Strands definisjon om dialektalt motiverte trekk: de to personlige pronomenene (*æ*, *dæ*), nektingsadverbet (*itj*), de to tilfellene av apokoperte infinitiv (*fortell*, *gjør*) og spørreordet realisert med *k*- i stedet for *hv*- (*ka*). I den andre meldingen er *skal* realisert med bortfall av *-l*, i tråd med det som er normalt i trondheimsdialekten. Samtidig er både det personlige pronomenet *jeg*, presensformen *gidder* og infinitiven *vente* standardnormerte. Likevel defineres meldingen som en dialektmelding, siden det med bruken av *ska* er ett trekk i meldingen som er talemålsnært. Den tredje meldingen har ingen trekk som skiller den fra en bokmålsmelding, men den står etter to meldinger som er definert som dialektmeldinger, og dermed regnes også den som en dialektmelding når man tar i bruk Strands definisjon.

Denne definisjonen på talemålsnær skriving byr på enkelte utfordringer. Samtlige av dem er en konsekvens av at man meldinger som *helhet* som talemålsnære, heller enn å vurdere enkeltord for seg. For det første innebærer en slik innfallsvinkel at et hvilket som helst småord, som ikke trenger å være nevneverdig sentralt i talemålsnær skriving, er nok til å definere en hel melding som talemålsnær. Dette gjelder også selv om det skulle være flere standardnormerte trekk i den, som i melding nummer to i eksempelet over.

Det samme prinsippet skaper et problem med potensielle skrivefeil. Formen *ska* i melding nummer to kan i teorien ha oppstått fordi den som skriver rett og slett ikke fikk tastet inn bokstaven *l* i farta. Når dette er nok til å definere en melding i sin helhet som dialektal, kan det føre til at meldinger som slett ikke er talemålsnære likevel blir registrert som det, bare på grunn av en skrivefeil. Dette kan også føre til følgefeil: Hvis man ser isolert på de to siste av meldingene i det tenkte eksempelet over, blir den første av de to med denne definisjonen

tolket som en dialektmelding på grunn av bortfallet av *-l* i *ska*, selv om den har flere standardnormerte former. Som en konsekvens av at den meldingen blir ansett som talemålsnær, blir dermed også den påfølgende meldingen, som ikke har noen brudd med standardnormeringen, tolket som en dialektmelding.

For det tredje utelukker denne definisjonen muligheten for kodeveksling innad i en melding, siden en melding kun kan registreres som enten talemålsnær eller standardnormert. En melding der en person både skriver *æ* og *jeg* vil altså bli definert som en dialektmelding, selv om det ville vært mer presist å kategorisere den som en kodevekslingsmelding. Strand, finner i sitt materiale kun ett tilfelle av kodeveksling (2018, s. 25), men dette kan nettopp henge sammen med at definisjonen hun bruker gjør at tilfeller av kodeveksling innad i meldinger ikke blir fanget opp. For min studie ville det vært uheldig å ta utgangspunkt i en definisjon som kan føre til at potensielt interessante funn ikke blir registrert.

I tillegg kan Strands definisjon by på en utfordring ved at man må vurdere absolutt alle ord i meldingene og se på om de kan være «dialektalt motiverte». Her vil det kunne dukke opp mange tilfeller som er vanskelige å definere. Er for eksempel *sommern* dialektalt motivert? Hva med *samma det*? Begge disse bryter med normert bokmål og ligger nærmere talemålet enn standardformen, men det betyr ikke nødvendigvis at de er dialektalt motivert av den grunn. De kan for eksempel være feilslåtte forsøk på å skrive bokmål, rett og slett fordi man ikke behersker standardortografien fullt ut. Avgrenser man definisjonen til kun å gjelde bestemte variabler der det er definert hva som er standardnormert og hva som er talemålsnært, fjerner man muligheten for slike grensetilfeller.

4.4.1.2. Bues definisjon

Sunniva Neraas Bue bruker i sin masteroppgave om talemålsnært skriftspråk i kommentarfeltet til NRK Trøndelag (2019) en definisjon som har tydelige likhetstrekk med Strands. Hun setter opp følgende tre kriterier for at en kommentar skal regnes som en dialektkommentar: «1) Ytringene må inneholde språkbruk som avviker fra kodifiserte skriftnormaler. 2) Avvikene må være dialektale – ikke andre «skrivefeil», emotikon, forkortelser og innslag av andre språk. 3) Avvikene må være morfologiske eller fonologiske – ikke syntaktiske» (Bue, 2019, s. 35).

Denne definisjonen har mange av de samme utfordringene som Strands definisjon: I og med at den definerer kommentarer som helhet, gir heller ikke denne definisjonen rom for å se på kodeveksling innad i en kommentar. Videre kan skrivefeil være en mulig feilkilde ved trekk som apokope og r-bortfall i presens av svake verb også her. I tillegg vil det dukke opp

grensetilfeller som er vanskelige å definere når man skal si hva som er dialektale avvik fra standardnormeringen og hva som er «andre skrivefeil».

4.4.1.3. Vikørs manglende definisjon

Når Lars Vikør ser på trøndersk gjengitt av forfattere i skjønnlitteraturen, har han ingen definisjon på hva som gjelder som skriftliggjøring av trøndersk og hva som ikke er det. Dette er naturlig, i og med at han ikke har noe mål om å si noe om hvor mye av en bok som er skrevet talemålsnært og hvor mye som er standardnormert. I stedet favner han vidt og samler opp en mengde ulike fenomener og ord i trønderske dialekter som han finner det verdt å bruke plass på. Basert på det greier han ut om hvordan disse realiseres i skrift, som for eksempel palatalisering, personlige pronomen og stumme konsonanter i endinger (for eksempel *med* eller *sand*), i tillegg til flere enkeltord (Vikør, 2004).

4.4.2. En alternativ vurdering: «trondheimskriteriene»

Det er fordeler og ulemper ved de ulike innfallsvinklene til Strand, Bue og Vikør. Totalt sett gir ingen av dem de nødvendige forutsetningene for å besvare problemstillingen i denne oppgaven. For å besvare forskningsspørsmålet som handler om hvem informantene skriver talemålsnært til og hvem de skriver standardnormert til, er det nødvendig slå fast om den enkelte informant i hver samtale i hovedsak skriver mer talemålsnært, mer standardnormert eller om han varierer. Dette gir ikke Vikørs innfallsvinkel mulighet til. En lignende definisjon som Strands og Bues er på den annen side for kategorisk til å fange opp nyansene i den potensielle variasjonen hos informantene.

Derfor har jeg utviklet et eget sett med kriterier for å vurdere om en samtale er talemålsnær i stedet for å basere meg på en av definisjonene som ble lagt frem over. Disse kriteriene blir kalt «trondheimskriteriene», og består av seks variabler som er *språktrekk med antatt høy standardnormsaliens* (se diskusjon om begrepet *standardnormsaliens* i 3.1.2.). Det vil si at informantene trolig selv er seg bevisste om de realiserer disse seks variablene talemålsnært eller ikke.⁵ Kriteriene brukes til å vurdere hvorvidt en informant i hovedsak skriver talemålsnært, i hovedsak standardnormert eller varierer mellom disse to i en gitt samtale.

⁵ Som nevnt i delkapittel 3.2., er det imidlertid ikke helt sikkert at disse trekkene med *antatt* standardnormsaliens er trekk med *faktisk* standardnormsaliens – det er det kun språkbrukerne som kan avgjøre.

Variablene i denne gruppen er i stor grad valgt ut på bakgrunn av funnene fra studiene som har sett på talemålsnær skriving blant trøndere (Bue, 2019; Strand, 2018). Som diskutert i delkapittel 1.4., tar alle variablene utgangspunkt i overganger fra bokmål til talemålsnær form, uavhengig av om gammelnorske former ikke ligger tett opp mot bokmålsformen. De seks språklige variablene som utgjør trondheimskriteriene er presentert i tabell 3:

Variabel	Realisert talemålsnært	Realisert standardnormert (bokmål)
Personlige pronomen - 1. pers. sg. subj. og obj. - 2. pers. obj. - 3. pers. refl.	<i>æ, mæ, dæ, sæ</i>	<i>jeg, meg, deg, seg</i>
Apokopering av verb i infinitiv	<i>å gjør, å syng</i>	<i>å gjøre, å synge</i>
r-bortfall i svake verb i presens samt i presens av <i>å være</i>	<i>danse, snakke, e</i>	<i>danser, snakker, er</i>
k- i fremlyd av spørreord	<i>kæm, ka, kor, kordan</i>	<i>hvem, hva, hvor, hvordan</i>
Flertallsbøying av substantiv: - sterke og svake hankjønnsord - svake intetkjønnsord ⁶	<i>steina, studentan, eplan</i>	<i>steiner, studentene, eplene</i>
Apokopering av svake e-verb i preteritum	<i>kjøpt, tenkt, lært</i>	<i>kjøpte, tenkte, lærte</i>

Tabell 3: Trondheimskriteriene – språklige variabler med antatt høy standardnormsaliens.

Det er viktig å understreke at noen av de samme fallgruvene i Strands og Bues definisjoner også er til stede i denne måten å analysere datamaterialet på. For eksempel vil også jeg kunne registrere en infinitivsform som mangler en *-e* som en talemålsnær form, selv om det i et enkelttilfelle kan være at det bare er en feilstavet bokmålsform. Det samme gjelder apokopering av svake e-verb i preteritum og r-bortfall i presens av svake verb. En annen faktor som kan være en feilkilde, er eventuelle autofullfør-funksjoner informantene benytter

⁶ Selv om bøyningmønsteret *-a / -an* også forekommer i flertallsformer i enkelte hankjønnsord (jf. delkapittel 2.1.1.), er dette ikke innlemmet i kriteriet siden det foreløpig ikke er et konsekvent trekk i trondheimsmålet.

seg av som «retter» talemålsnære former til standardiserte former. Siden autofullfør ikke er en binær faktor (for eksempel har noen «lært» autofullfør-funksjonen talemålsnær skrivning, i tillegg til at noen autofullfør-funksjoner bare kommer med forslag, mens andre aktivt overstyrer skrivinga), har jeg ikke samlet inn informasjon om dette fra informantene. På tross av de nevnte mulige feilkildene, gir trondheimskriteriene mer rom for nyansering enn definisjonene til Strand og Bue: En eventuell talemålsnær form som har blitt til ved en feil, vil tydelig stå frem som unntaket i en helhet i en melding eller samtale der variablene ellers er realisert standardnormert, heller enn å automatisk gjøre at alt annet også registreres under paraplyen «dialektmelding».

I tillegg til de seks trondheimskriteriene, har jeg satt opp en annen gruppe med språklige variabler. I motsetning til de seks første, er det ikke eksisterende forskning som gir grunn til å anta at disse variablene vil realiseres talemålsnært, men min egen intuisjon som medlem av det aktuelle språksamfunnet. Dette er i tråd med Milroy og Gordons metodiske råd om at man bør bruke intuisjon for å velge ut variabler når man undersøker varieteter det er forsket lite på (2003, s. 139). Variablene i denne gruppen er *språklige trekk med antatt lavere standardnormsalience*. Dette betyr ikke at ordene antas å ikke være standardnormsaliente i det hele tatt, men at de antas å være mindre saliente enn språktrekkene i den andre hovedgruppen. Hensikten med denne gruppen variabler er å undersøke ord som informanten trolig i mindre grad er bevisst på hvordan realiseres. De seks variablene som fyller denne funksjonen er presentert i tabell 4:

Variabel	Realisert talemålsnært	Realisert standardnormert (bokmål)
Apokopering og eventuelt bokstavovergangen ⁷ <i>o > å</i> i <i>noe/ noen</i>	<i>nå/no, nåkka/nokka, nånn/nonn</i>	<i>noe, noen</i>
<i>til</i> realisert med bortfall av <i>-l</i> og bokstavovergangen <i>i > e</i>	<i>te</i>	<i>til</i>
Bokstavovergangen <i>å > o</i> i tidsadverbet <i>nå</i>	<i>no</i>	<i>nå</i>

⁷ «Bokstavovergang» brukes i denne sammenhengen om overgang fra bokmålsform til talemålsnær form. Se diskusjon i delkapittel 1.4.

Bokstavovergangen <i>e > æ</i> i stedsadverbene <i>her/der</i>	<i>hær/dær</i>	<i>her/der</i>
Final <i>-m</i> og eventuelt bokstavovergangen <i>e > æ</i> i subjektsform flertallspronomen	<i>dem/dæm</i>	<i>de</i>
Palatalisering	<i>mannj/mainn, baill/ballj</i>	<i>mann, ball</i>

Tabell 4: Språklige variabler med antatt lavere standardnormsaliens.

Alle bortsett fra én av variablene i tabell 4 har to mulige varianter, en talemålsnær og en standardnormert. Flertallspronomen i subjektsform, standardnormert *de* (uttalt /di:/ i mange dialekter), er unntaket. Dette kan realiseres i to ulike grader av talemålsnærhet, enten kun med final *-m*, *dem*, eller også med bokstavovergangen *e > æ*, altså *dæm*. Førstnevnte form registreres som delvis talemålsnær form, mens sistnevnte registreres som fullt ut talemålsnær form.

Totalt består de to gruppene med variabler av tolv enkeltvariabler. Disse ble bestemt for jeg mottok utdragene fra samtalene, basert på tidligere forskning og egen intuisjon, men med en plan om at de skulle revideres etter at jeg hadde mottatt de første chat-samtalene, i tilfelle de viste at noen viktige variabler hadde blitt utelatt. Det viste de imidlertid ikke, og etter at informantene hadde sendt inn de første samtalene, ble det bare gjort små organiseringsendringer i variablene. Dette inkluderte å behandle ord med bokstavovergangen *e > æ* som ulike variabler, heller enn å se dem under ett.

Flere andre ord og fenomener kunne også vært inkludert i variablene. Blant disse er skriftlig realisering av vokalsenkning ved bokstavovergangen *i > e* (*fisk > fesk*, *sikkert > sekkert*) eller nektingsadverb skrevet talemålsnært *itj* heller enn standardnormert *ikke*. Grunnen til at disse og andre ble utelatt, er at jeg i størst mulig grad forsøkte å velge variabler det er stor oppslutning om i trondheimsområdet, slik at det både skulle bli nok forekomster i utdragene fra chat-samtalene og at variablene faktisk var trekk som er i bruk hos alle informantene. Både nektingsadverbet /ic/ (*ikke*, adv.) og vokalovergangen *i > e* er former som det er knyttet mye variasjon til (Hårstad, 2010, s. 188, 209), og derfor ble ikke disse valgt ut som variabler.

En viktig konsekvens av å avgrense utgangspunktet for å vurdere skriftspråket til tolv variabler, er at svært mange deler av språket ikke vil bli vurdert. Selv om jeg i enkelte delkapitler også trekker frem andre språklige trekk der det er hensiktsmessig, er den desiderte hovedvekten på de nevnte tolv variablene. På den ene siden er dette til dels uheldig, siden

avgrensningen gjør at en del talemålsnær skrivning i datamaterialet som potensielt kunne vært interessant å utforske ikke blir analysert inngående i denne avhandlingen. På den andre siden er det positivt, i og med at variablene er tydelig avgrenset og ikke åpner stort rom for spørsmål om hva man skal regne som relevant og ikke, i motsetning til en videre definisjon av talemålsnær skrivning. I tillegg er det en fordel at materialet blir konkret og håndterbart, heller enn at det blir så omfattende at det blir uoversiktlig og uklart hva man skal fokusere på som forsker.

4.5. Intervjuene

Den vanligste formen for kvalitative intervjuer er *dybdeintervjuet*, også kjent som et *semi-strukturert intervju* (Tjora, 2017, s. 113-114). Dette er intervjuer som typisk er lengre enn en time, der tidsomfanget gjør at man har tid til å ha en relativt fri samtale der man også kan bruke god tid på temaer og momenter intervjuobjektet kommer inn på som forskeren ikke har tenkt på i forkant. Snakker man om et personlig eller sensitivt tema, gir det også tid til å forsøke å skape en tillitsfull atmosfære, slik at informanten faktisk er komfortabel med å snakke åpent og ærlig.

Aksel Tjora er imidlertid opptatt av at et dybdeintervju på over en time ikke alltid er nødvendig. Han mener at forskere alltid bør «tenke gjennom om temaet for undersøkelsen krever en så dyptpløyende samtale med hver enkelt informant, eller om dette kan grense til bortkastet tid for informantene så vel som for den som gjør intervjuene og skal transkribere materialet» (Tjora, 2017, s. 126). Hvis man tar for seg et avgrenset tema som ikke er veldig følsomt eller vanskelig, mener han at man bør vurdere å bruke kortere intervjuer – noe han kaller *fokuserte intervjuer*.

I denne studien er ikke intervjuene den primære datakilden, men et supplement som skal belyse den andre datakilden, nemlig chat-samtalene. Talemålsnær skrivning er heller ikke et tema som er så sensitivt at man trenger svært lang tid på å «snakke seg varm». Derfor valgte jeg å utføre fokuserte intervjuer. Jeg tok utgangspunkt i en intervjulengde på 20 til 30 minutter, der vi ikke brukte mye tid på å «småprate» innledningsvis, men gikk rett til spørsmålene. Det eneste punktet der jeg vek fra tanken bak fokuserte intervjuer, var at jeg åpnet for å gå bort fra intervjuguiden hvis informantens svar på et spørsmål tok dem bort fra temaet for det neste spørsmålet. Det var viktig for at informantene skulle kunne gi informasjon om sider ved talemålsnær skrivning som jeg ikke hadde tenkt over i forkant, noe som også skjedde ved flere anledninger.

4.5.1. Før intervjuene

Etter at hver enkelt informant hadde sendt utdrag fra chat-samtalene, gjennomgikk jeg alle samtalene for å identifisere tema det var viktig å spørre om i intervjuene. Hver enkelt melding ble transkribert fra skjermdump til tekstformat og organisert i et regneark, så det var mulig å søke etter bestemte ord på tvers av samtaler og informanter. Intervjuene ble avtalt etter at denne første gjennomgangen av chat-samtalene var unnagjort. Intervjusituasjonen ble dermed en mulighet til både å stille generelle spørsmål og å be informantene reflektere rundt konkrete utdrag fra samtalene de hadde sendt.

I forkant av intervjuene ble informantene tilsendt et informasjonsskriv om studien (vedlegg 1). I skrivet og i den øvrige kontakten med dem forsøkte jeg å gi dem tilstrekkelig informasjon til at de fikk et klart bilde av hva de stilte opp på, men samtidig ikke så mye at det kunne føre til at de dannet seg oppfatninger på forhånd som kunne påvirke svarene deres i intervjuene. Informanter kan som nevnt tidligere forsøke å svare «riktig» (Johnstone, 2000, s. 66), der man som forsker ønsker ufiltrerte svar på spørsmålene. Derfor unngikk jeg for eksempel uttrykk som «skrive på dialekt» i den innledende kontakten, og omtalte i stedet studiens mål med ulike varianter av «hvordan folk skriver på Messenger». Også under selve intervjuet unngikk jeg å spørre om fenomenet talemålsnær skrijving før informantene selv hadde omtalt det (noe samtlige gjorde etter kort tid).

Intervjuene ble satt til et sted informantene selv ønsket det, med mål om at dette skulle gjøre dem mest mulig avslappet ved intervjustart (Tjora, 2017, s. 121). De fleste foretrakk å møtes på et nøytralt sted, som på universitetet eller på en kafé, mens én informant ba meg om å komme hjem til ham. En siste ble intervjuet på Skype, siden jeg måtte skaffe en åttende informant på nytt etter at en av de opprinnelige informantene trakk seg, og jeg på det tidspunktet ikke var i Trondheim.

Alle intervjuene ble gjennomført med utgangspunkt i en intervjuguide (vedlegg 2). Intervjuene tok først for seg bakgrunnsinformasjon, som yrkessituasjon, alder, familiebakgrunn og relasjon til de ulike samtalepartnerne informanten hadde sendt samtaleutdrag fra. Deretter fikk de generelle spørsmål om skrijving på Messenger, før de til slutt ble spurt om å kommentere enkelte utdrag fra materialet de hadde sendt. I siste del var det som sagt rom for digresjoner fra intervjuguiden hvis den enkelte informant belyste andre tema enn de som ble tatt opp i guiden.

4.5.2. Etter intervjuene

Alle intervjuene ble tatt opp og transkribert. Det finnes ingen objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form (Tjora, 2017, s. 173), men Tjora anbefaler å vurdere i hvert enkelt tilfelle hva som er den mest hensiktsmessige måten å transkribere på. Tjora er riktignok sosiolog, og hvis man skal følge anbefalingene hans i språkvitenskapen, som er en annerledes fagdisiplin enn den han skriver om og innenfor, bør det ligge veloverveide valg bak. Når valget har falt på å ikke transkribere med lydskrift i denne avhandlingen, kommer det av at intervjuene ikke er den primære datakilden i studien. Det å bruke svært mye tid på å transkribere dem til lydskrift virket derfor lite hensiktsmessig: Hovedfokuset ligger på den skriftlige modaliteten, og det er derfor ikke like viktig å vite nøyaktig hvordan hvert enkelt ord i intervjuene blir uttalt. Men med dette valget følger også én utfordring. Det gjelder bruken av palataler i intervjuene, som jeg må ha oversikt over for å vite om det er relevant for den enkelte informant å markere palatalisering skriftlig når hun skriver talemålsnært. Når dette ikke kunne sjekkes gjennom transkribert lydskrift, måtte jeg flere ganger underveis konferere med lydfilene fra intervjuene for å sjekke informantenes bruk av palataler.

Da jeg bestemte meg for å ikke transkribere med lydskrift, valgte jeg i stedet å transkribere talemålsnært, ikke ulikt slik informantene selv skriver. Det gjør at informantenes talemål i noen grad kommer frem, samtidig som man unngår at arbeidsmengden med transkriberingen blir for stor. Min talemålsnære transkribering er imidlertid ikke svært ortofon – for eksempel skriver jeg *rett og slett* heller enn *rætt å slætt* eller *godt inntrykk* i stedet for *gått inntrykk*. Målet med dette er at det på den ene siden skal være lett å kjenne igjen det dialektale i sitatene, men på den andre siden også ikke skal være unødvendig kompliserende for å forstå innholdet i det som er transkribert.

Da jeg hadde transkribert intervjuene, fulgte jeg Ryen sitt råd (2002, s. 149) om å kategorisere utsagnene tematisk for slik å begrense mengden rådata jeg måtte håndtere. Men selv om slik kategorisering er nødvendig for å gjøre datamaterialet håndterlig, har det også en ulempe: Selve kategoriseringen er fortolkende arbeid, noe som gjør at kategoriene jeg ender opp med kan være påvirket av mine forventninger til hva jeg skal finne (Ryen, 2002, s. 150). Det innebærer at noen andre kunne funnet andre kategorier enn meg i det samme datamaterialet. Denne utfordringen er det i utgangspunktet lite å gjøre med, men jeg forsøkte etter beste evne å være kritisk til egne funn da jeg kategoriserte materialet.

4.6. Forskerrollen

Som nevnt i delkapittel 4.2., trekker Barbara Johnstone frem at det er en fordel å forske på en varietet man selv kjenner godt. Samtidig bringer denne nærheten til forskningsobjektet med seg utfordringer. En av disse er at jeg selv skriver talemålsnært i enkelte situasjoner, noe som gjør at jeg, bevisst eller ubevisst, har tanker om hva som kjennetegner det jeg forsker på. Dette er tilfelle også før jeg har undersøkt datamaterialet. Johnstone skriver at «researchers are almost inevitably biased in favor of results they expect or hope for» (2000, s. 64), noe som kan tenkes å gjelde i enda større grad i et prosjekt som dette, der det finnes lite eksisterende forskning som kan korrigere mine eventuelle feilaktige foroppfatninger.

Samtidig er dette et trekk ved fortolkende kvalitativ forskning som det er vanskelig å komme unna: Aksel Tjora skriver at det ikke eksisterer noe slikt som komplett nøytralitet innen denne typen forskning (2017, s. 235). Det beste en forsker kan gjøre er å fordype seg grundig i datamaterialet over tid, samtidig som man prøver å være seg bevisst sine egne eksisterende antagelser og se på dem med et kritisk blikk (Johnstone, 2000, s. 64). Det har jeg gjort etter beste evne i denne studien.

4.7. Etiske betraktninger

I enhver studie hviler det et ansvar på forskeren om å ivareta personvernet til informantene. Det mest sentrale er at informantene anonymiseres i det som publiseres (Johnstone, 2000, s. 43), samt at det ikke er opplysninger i det publiserte som gjør at man gjennom å sette dem sammen kan identifisere informantene (Milroy & Gordon, 2003, s. 81). I denne avhandlingen er informantene omtalt med pseudonymer, og mengden bakgrunnsinformasjon om informantene er begrenset slik at de heller ikke skal kunne identifiseres indirekte. I tillegg har informantene også rett på personvern utover kun identiteten deres. De ble derfor bedt om å unngå personsensitive tema, som for eksempel helsetilstand, seksuell legning eller politisk tilhørighet, både i skjermdumpene av Messenger-samtalene og i intervjuene.

Videre er det viktig at informantene er klare over hva det er de sier ja til å delta i, såkalt informert samtykke (Milroy & Gordon, 2003, s. 79). Alle informantene i denne studien mottok et skriv som oppsummerte hva det å delta i studien innebar for dem og hvilke rettigheter de hadde før de sa ja til å delta (vedlegg 2). Innholdet i skrevet ble også oppsummert for dem muntlig før intervjuene.

Siden datamaterialet består av skjermdumper fra samtaler med andre individer på Messenger, var det også nødvendig å sikre personvernet til informantenes samtalepartnere.

Dette ble gjort gjennom at informantene klippet ut eller sensurerte tredjepartenes navn i skjermdumpene før de sendte dem til meg. Også for samtalepartnerne gjaldt regelen om å unngå private opplysninger som de nevnt over.

Alle de nevnte punktene er diskutert med og godkjent av Norsk senter for forskningsdata. Deres godkjennelse av studien ligger vedlagt (vedlegg 3).

5. Funn i chat-samtalene

I dette kapitlet presenteres funnene fra informantenes samtaleutdrag. Først presenteres de ulike informantene og den tilgjengelige bakgrunnsinformasjonen om dem, slik at resultatene kan ses i lys av dette. Deretter tar jeg for meg chat-samtalene til den enkelte informant. Ved å vurdere forekomstene av de språklige trekkene som inngår i trondheimskriteriene, kategoriserer jeg hver enkelt samtale som i hovedsak talemålsnær, i hovedsak standardnormert eller som en variasjonssamtale. Etter denne gjennomgangen går jeg inn på trekkene med antatt lavere standardnormsaliens og ser på om disse brukes likt på tvers av informantene eller om det er stor variasjon. Til slutt oppsummerer jeg fellestrekk for informantene.

5.1. Informantpresentasjon

Andrea er 22 år og har fullført en bachelorutdanning ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap ved NTNU. Dette året jobber hun, men hun planlegger å ta en masterutdanning. Hun har bodd i Trondheim hele sitt liv. Hovedmålet hennes er bokmål. Begge foreldrene er fra Steinkjer i gamle Nord-Trøndelag.

Lone er 22 år og er på tredje år av en sivilingeniørutdanning ved NTNU. Hun har aldri bodd noe annet sted enn Trondheim. Hovedmålet hennes er bokmål. Begge foreldrene er fra Frøya, en øykommune ved trøndelagskysten.

Hans er 22 år. Også han går på tredje år av et sivilingeniørstudium ved NTNU. Sett bort fra året i førstegangstjeneste, har han bodd hele livet i Trondheim. Hovedmålet hans er bokmål. Moren er fra Trondheim og faren er fra Ballangen i Nordland.

Johannes er 23 år og på første år av en sivilingeniørutdannelse ved NTNU. Tidligere har han gått to år på lærerutdanning. Han har bodd i Trondheim hele livet, bortsett fra et år på

folkehøgskole i Ålesund etter at han var ferdig med videregående. Han har bokmål som hovedmål. Moren hans er fra Haugesund og faren er fra Horten.

Stig er 25 år. Han har fagbrev som rørlegger, men jobber i dag freelance som film- og nettsideprodusent. Han bodde i Oslo fra han var to til syv år gammel, men har resten av oppveksten i Trondheim. Stig har bokmål som hovedmål. Begge foreldrene hans er fra Trondheim.

Øyvør er 24 år og jobber som IT-konsulent i en offentlig bedrift. Hun har fagbrev i IKT-servicefag etter at hun gjennomførte videregående skole i starten av 20-åra. Hun har bodd i Trondheim nesten hele livet, sett bort fra et år på Støren, 50 km sør for byen, da hun gikk på ungdomsskolen. Bokmål er hovedmålet hennes. Moren er fra Steinkjer og faren er fra Snillfjord, som ligger sør i Trøndelag, ikke langt fra møregrensa.

Petra er 23 år og jobber som frisør. Hun har bodd i Trondheim hele sitt liv. Bokmål er hovedmålet hennes. Moren er fra Trondheim og faren er fra Bjugn kommune på Fosenhalvøya, som er på motsatt side av Trondheimsfjorden sett fra byen.

Tore er 26 år og arbeider som snekker etter først å ha tatt yrkesutdanning og lærlingetid, for så å bygge på med videreutdanning for å bli byggmester. Han har bodd i Trondheim hele livet. Bokmål er hovedmålet hans. Begge foreldrene til Tore er fra Trondheim.

5.2. De enkelte informantenes bruk av trondheimskriteriene

For hver enkelt informant presenteres det først to grafiske skjema som oppsummerer den talemålsnære skrivinga deres i de ulike samtale. ⁸ Disse viser hvorvidt variablene i trondheimskriteriene (se delkapittel 4.4.2.) forekommer i de ulike samtale, og om de i så fall realiseres som talemålsnære former, standardnormerte former eller en variasjon. Innholdet i hvert skjema kommenteres deretter i tekstform.

Skjemaene brukes for å kvantifisere hvor mange samtaler med hovedvekt av talemålsnære innslag den enkelte informant har. En samtale med bare talemålsnær realisering av variablene, blir kategorisert som en *dialektsamtale*. ⁹ En samtale med flere talemålsnære variabler og kun ett bokmålsinnslag, vurderes også som en dialektsamtale, slik at det er rom

⁸ En *samtale* betyr i denne sammenhengen helheten av kommunikasjon mellom informant og én mottaker som jeg har blitt tilsendt (jf delkapittel 1.4). Det gjelder også hvis kommunikasjonen foregår på ulike tidspunkt. Samtaler består av den mindre enheten *meldinger*.

⁹ *Dialektsamtale* er en forenkling av *samtale der trondheimskriteriene hovedsakelig forekommer talemålsnært*. Grunnen til at denne forenklingen, er at dette begrepet brukes så ofte at det ville tatt svært mye plass å bruke den mer beskrivende tittelen. Se også delkapittel 1.4. om forholdet mellom *talemålsnær* og *dialekt*.

for en bokmålsform som er resultat av eksempelvis skrivefeil eller autofullfør-funksjon uten at hele samtalen kategoriseres annerledes av den grunn.

Motsatt vil en *bokmålssamtale* være en samtale med enten bare standardnormerte variabler eller kun ett enkelt talemålsnært innslag i en samtale som har flere standardnormerte variabler. Samtaler med minst to forekomster av både standardnormerte og talemålsnære variabler blir kategorisert som *variasjonssamtaler*.

Før første skjema følger en utdypende forklaring av hvordan disse skal forstås:

Slik leses skjemaene

- Den øverste horisontale raden i skjemaet angir samtalepartner. Disse er satt opp i tråd med de ulike samtalepartnerkategoriene (jf. delkapittel 4.3.). **Skole** er personer informanten har kjent siden skoletiden. **20-åra** er personer informanten har blitt kjent med etter å ha fylt 20 år. **Familie** er familiemedlemmer som er minst ti år eldre enn informantene. **Eldre** er personer utenfor familien som er minst ti år eldre enn informantene. Tallene bak kategoriangivelsen differensierer mellom de ulike samtalepartnerne i samme kategori.
- Ytterligere informasjon om samtalepartneren gis i parenteser bak kategorien. Her opplyses det først om samtalepartnerens dialekt, angitt ved stedsnavn. Dette er basert på informantenes kunnskap om samtalepartneren. Hvis informantene ikke vet spesifikt hvor samtalepartneren kommer fra/hvilken dialekt hun snakker, angis det på regionsnivå, for eksempel «Østlandet» eller «Trøndelag».
- Deretter følger informasjon om samtalepartnerens måte å skrive på. Skriver vedkommende normert, angis det ved «bokmål» eller «nynorsk». Skriver samtalepartneren unormert, varierer det hvordan dette angis. For samtalepartnere fra Trondheim og andre steder i Trøndelag med lignende dialekttrekk, har jeg brukt trondheimskriteriene til å vurdere om de skriver talemålsnært, slik jeg også gjør for informantene. Gjør de det, står det «talenært». Variasjon mellom standardnormering og talemålsnær skriving angis med «variasjon». For samtalepartnere med talemål som skiller seg mye fra trondheimsdialekten, er det vanskeligere å definere skrivemåten. Det er mye som tilsier at mange av disse også skriver talemålsnært, men jeg har ikke satt opp variabler til å definere dette slik jeg har for trondheimsmålet. Uten et eget rammeverk for å definere hva som er talemålsnær skriving for personer fra andre steder enn Trondheim, kan jeg ikke slå dette fast. Derfor angis de bare som «unormert» eller «bokmål»/«nynorsk».
- Den første vertikale kolonnen angir de ulike språklige variablene i trondheimskriteriene (jf. delkapittel 4.4.).
- De fargelagte feltene angir hvordan en gitt variabel realiseres i en bestemt samtale. Et grønt felt betyr at den kun forekommer talemålsnært, oransje at den kun forekommer standardnormert, mens grønne og oransje striper angir at det forekommer minst én av hver form. Ingen forekomster av variabelen i en samtale markeres med et grått felt.
- En vertikal kolonne som kun er grønn, betyr altså at alle trondheimskriteriene forekommer talemålsnært i en bestemt samtale. En horisontal rad som kun er grønn, betyr at denne variabelen kun forekommer talemålsnært i de ulike samtalene i tabellen.

5.2.1. Andrea¹⁰

Andrea						
Samtalepartner → Språklig variabel ↓	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Rogaland, unormert)	20-åra 2 (Gudb.dal, bokmål)	20-åra 3 (Melhus, talenært)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 5: Fordeling av trondheimskriteriene i Andreas samtale 1-6.

Samtalepartner → Språklig variabel ↓	20-åra 4 (Oslo, bokmål)	20-åra 5 (Oslo, bokmål)	Familie 1 (Steinkjer, variasjon)	Familie 2 (Steinkjer, variasjon)	Eldre 1 (Senja, bokmål)	Eldre 2 (Tr.heim, bokmål)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 6: Fordeling av trondheimskriteriene i Andreas samtale 7-12.

Andrea, som har høyere utdanning og foreldre fra Steinkjer, skriver i all hovedsak talemålsnært (representert ved de grønne feltene i tabellene). Dette gjelder både til barndomsvennene fra Trondheim, studievennene og familien. Tre av de hun ble kjent med i 20-åra skriver bokmål til henne, men hun konvergerer ikke til disse. Også foreldrene skriver av og til bokmål til henne, men heller ikke da konvergerer Andrea til bokmål (men faktisk konvergerer foreldrene, som begynner å skrive talemålsnært).

¹⁰ Obs: Tabell 5-20 må være i farger for å være forståelige.

Hei, jeg spille bortekamp når det er rosafest så jeg får dessverre ikke til å delta 😞

Det var synd, men takk for beskjed 😊

Får håp det passe bedre neste år. Lykke til med festen 🎉

Bilde 1: Del av Andreas samtale med moren til en venninne (**eldre 2**). Andrea (i blått) varierer mellom talemålsnære og standardnormerte former: De personlige pronomenerne er standardnormerte, et verb i infinitiv er talemålsnært og verb i presens forekommer både standardnormert og talemålsnært.

De eneste personene hun har bokmålsinnslag til (representert enten ved helt oransje felt for kun forekomster av bokmålsformer eller stripete felt for forekomst av både talemålsnær og standardnormert form), er de to eldre personene som ikke er familiemedlemmer. Den ene av disse er en person som både er lagkamerat og ansvarsperson i idrettsklubben hun er engasjert i, mens den andre er moren til en venninne. Dette er imidlertid variasjonssamtaler, siden hun også skriver talemålsnært i deler av dem. I førstnevnte samtale (**eldre 1**) skriver hun talemålsnært når hun snakker

om en kamp de har spilt, mens hun skriver bokmål når hun stiller administrative spørsmål om registrering av spillere. I den sistnevnte samtalen, som er med moren til en venninne (**eldre 2**) kodeveksler hun både mellom meldinger, men også innad i enkeltmeldinger (se bilde 1).¹¹

5.2.2. Lone

Lone						
Samtalepartner → Språklig variabel ↓	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Asker, bokmål)	20-åra 2 (Tr.heim, talenært)	20-åra 3 (Bergen, bokmål)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 7: Fordeling av trondheimskriteriene i Lones samtale 1-6.

¹¹ Som diskutert i delkapittel 3.4.1., bruker jeg begrepet kodeveksling om variasjon mellom standardnormerte og talemålsnære former i en enkeltsamtale, enten når det skjer i én og samme melding eller mellom meldinger. Variasjon mellom ulike samtaler omtaler jeg som registervariasjon.

Samtalepartner → Språklig variabel ↓	20-åra 4 (Porsgrunn, bokmål)	20-åra 5 (Karmøy, unormert)	Familie 1 (Frøya, talenært)	Familie 2 (Frøya, variasjon)	Eldre 1 (Trøndelag, variasjon)	Eldre 2 (Tr.heim, bokmål)
Personlige pronomen	Green	Green	Green	Green	Orange	Green
Apokope infinitiv	Green	Green	Green	Green	Orange	Grey
k- i spørreord	Grey	Green	Grey	Green	Green	Grey
-r-bortfall i presens	Green	Green	Green	Green	Green	Green
-a og -an-bøying i flertall	Grey	Grey	Grey	Green	Grey	Grey
Apokope svake e- verb preteritum	Green	Grey	Grey	Green	Green	Green

Tabell 8: Fordeling av trondheimskriteriene i Lones samtale 7-12.

Lone, som er i høyere utdanning og har foreldre fra Frøya, skriver nesten bare talemålsnært på Messenger: I elleve samtaler er enten absolutt alle eller alle unntatt én av variablene realisert talemålsnært. De to standardnormerte formene som forekommer i henholdsvis én dialektsamtale hver, er spørreordene *hvilke* og *hvor*. Lones dialektbruk i samtalene er også konstant, uavhengig av samtalepartnerens skriftspråk: I seks av samtalene skriver mottakeren bokmål eller varierer mellom bokmål og talemålsnær skrivning, men Lone holder seg til den talemålsnære varieteten uavhengig av dette. Dette gjelder både samtaler der personene er jevngamle med henne, samtaler med foreldrene og med en eldre person fra utenfor familien.

21. JAN., 21:03

Den e grei! Ska prøv å få sendt det imårå 🎉

30. JAN., 10:41

Hei! Har kommet enda flere brev til dere. Vil dere at jeg skal sende de fortløpende? Eller vente litt til for å få samlet opp litt fler? 😊

Bilde 2. Del av Lones samtale med moren til en venninne (*eldre 1*), som også eier leiligheten hun bodde i på dette tidspunktet. Lone kodeveksler mellom ulike meldingstidspunkt.

I den ene samtalen hun selv varierer (*eldre 1*), skjer variasjonen mellom ulike samtaletidspunkt (se bilde 2). Først sender hun en talemålsnær melding, før hun ni dager senere sender en på bokmål (med unntak av determinativsformen *de* i stedet for *dem*, som ikke er talemålsnær og dermed trolig kun en hyperkorrekt bokmålsform). Samtalepartneren er moren til en venninne som hun har kjent i lang tid, men som på dette tidspunktet også var utleieren hennes, og temaet er leieboerrelatert. En mulig forklaring på variasjonen her er at den mer formelle relasjonen her sammenlignet

med de andre samtalene, har ført til bruk av flere standardnormer, i tråd med det Romaine skriver (1994, s. 74).

En siste ting som er verdt å merke seg i Lones samtaler, er hvordan hun skriver til foreldrene, som begge er fra Frøya – en kystkommune med flere dialekttrekk som skiller seg fra trondheimsmålet. Et utdrag fra samtalen med moren (**familie 1**) er som følger: «Ska de værria heim utover kvelden da?». Her skriver Lone jamvektsformen *værria* i stedet for *vær*, på tross av at jamvektsformer i infinitiv ikke er noe Lone bruker i de andre samtalene (dette er den eneste jamvektsformen i hele datamaterialet). Som nevnt i teoridelen er jamvektsformer så å si fortrent av apokoperingmønsteret i språket til unge trondheimere (Hårstad, 2010, s. 202). Videre skriver Lone *heim* i stedet for *hjem/hjæm* og *de* i andre person flertall subjektsform i stedet for *dokker*. Alle de nevnte formene hører vanligvis til utenfor Trondheims bygrenser. Det kan altså se ut som om hun har et tredje skriftspråksregister i tillegg til talemålsnært trondheimsmål og bokmål, nemlig talemålsnært frøyamål. Dette registeret har trolig oppstått gjennom at hun kommuniserer så mye med foreldrene at det har kunnet dannet seg et tydelig mønster, og dermed et eget register, for denne kommunikasjonen (Ferguson, 1994, s. 20).

5.2.3. Hans

Hans						
Samtalepartner →	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Drammen, bokmål)	20-åra 2 (Steinkjer, talenært)	20-åra 3 (Rogaland, unormert)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
<i>k</i> - i spørreord						
<i>-r</i> -bortfall i presens						
<i>-a</i> og <i>-an</i> -bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 9: Fordeling av trondheimskriteriene i Hans' samtale 1-6.

Samtalepartner → Språklig variabel ↓	20-åra 4 (Malvik, bokmål)	20-åra 5 (Steinkjer, talemålt)	Familie 1 (Ballangen, bokmål)	Familie 2 (Tr.heim, bokmål)	Eldre 1 (Tr.heim, bokmål)	Eldre 2 (Uvisst, bokmål)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 10: Fordeling av trondheimskriteriene i Hans' samtale 7-12.

Hans, som er i høyere utdanning og har foreldre fra henholdsvis Trondheim og Ballangen, skriver bokmål i fire samtaler, talemålsnært i seks samtaler og varierer i én. I den siste samtalen er det ikke forekomster av noen av variablene, og dermed ikke mulig å slå fast hvilket skriftspråk han bruker. I dialektsamtalene har han totalt to enkeltforekomster av bokmålsformer. Begge er spørreordet *hvilke*.

Hans sitt valg av skriftspråk korrelerer i all hovedsak med samtalepartnerens skriftspråk. I de fire samtalene han skriver bokmål, er det til samtalepartnere som skriver bokmål til ham. I de seks samtalene han skriver talemålsnært, er det til samtalepartnere som også bryter med standardnormen – fem fra Trondheim og én fra Sør-Vestlandet (**20-åra 3**).

Bilde 3. Del av Hans' samtale med en studievenn fra Malvik utenfor Trondheim (**20-åra 4**). Hans har kodevekslet fra talemålsnært i tidligere meldinger til bokmål i meldingene i utdraget. Skiftet skjer når han har begynt å diskutere fag, der det standardnormerte kommer til uttrykk i presensformen *funker* og det personlige pronomenet *jeg*.

Den ene samtalen Hans varierer i, er med en medstudent fra Malvik utenfor Trondheim (**20-åra 4**). Denne medstudenten er altså fra trondheimsområdet, men skriver bokmål til Hans. I denne samtalen skriver Hans talemålsnært i begynnelsen, før han slår om til bokmål når de diskuterer hvordan man skal løse et bestemt mattestykke fra studiet (se bilde 3). Her skifter Hans (men ikke samtalepartneren) kode på samme måte som Blom og Gumperz beskriver i sin mye omtalte (og mye kritiserte) studie fra Hemnesberget i Nordland (1972). De kaller slik kodeveksling *situational code switching*.

5.2.4. Johannes

Johannes						
Samtalepartner →	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Ålesund, unormert)	20-åra 2 (Rissa, talenært)	20-åra 3 (Finnmark, unormert)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen	Strikert	Grønn	Grønn	Grønn	Grå	Oransje
Apokope infinitiv	Strikert	Oransje	Grå	Grønn	Grønn	Grå
k- i spørreord	Oransje	Oransje	Grå	Grå	Grå	Oransje
-r-bortfall i presens	Strikert	Grønn	Grønn	Strikert	Grønn	Strikert
-a og -an-bøying i flertall	Oransje	Grå	Grå	Grønn	Grå	Grå
Apokope svake e-verb preteritum	Oransje	Grå	Grå	Grå	Grå	Grå

Tabell 11: Fordeling av trondheimskriteriene i Johannes' samtale 1-6.

Samtalepartner →	20-åra 4 (Mo i Rana, unormert)	20-åra 5 (Molde, unormert)	Familie 1 (Horten, bokmål)	Familie 2 (Haugesund, bokmål)	Eldre 1 (Tr.heim, bokmål)	Eldre 2 (Uvisst, bokmål)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen	Strikert	Grå	Oransje	Oransje	Oransje	Oransje
Apokope infinitiv	Grønn	Grå	Grå	Oransje	Oransje	Oransje
k- i spørreord	Oransje	Grønn	Grå	Grå	Oransje	Grå
-r-bortfall i presens	Grå	Grønn	Oransje	Oransje	Grå	Grå
-a og -an-bøying i flertall	Grå	Oransje	Grå	Grå	Grå	Grå
Apokope svake e-verb preteritum	Grå	Grå	Grå	Grå	Grå	Grå

Tabell 12: Fordeling av trondheimskriteriene i Johannes' samtale 7-12.

Johannes, som er i høyere utdanning og har foreldre fra henholdsvis Haugesund og Horten, er den informanten som kodeveksler desidert mest. Riktignok skriver han konsekvent bokmål til de fire personene som er eldre enn ham, men i tre av de åtte samtalene med jevnaldrende personer kodeveksler han mellom talemålsnær skriving og bokmål. Kodevekslingen forekommer både i samtaler med venner fra skoletiden (**skole 1** og **skole 2**) og med en studievenn (**20-åra 4**). Også i flere av samtalene der han skriver talemålsnært (**20-åra 1** og **20-åra 5**) har han enkelttilfeller av bokmålsinnslag, mens han har talemålsnære innslag i en

av samtalene der han skriver bokmål (**20-åra 3**). Det er altså kun i én samtale med jevnaldrende personer (**skole 3**) at han konsekvent bruker talemålsnære varianter. Det er også verdt å merke seg at kodevekslingen forekommer med nesten alle de ulike variablene, både personlige pronomen, apokope i infinitiv, spørreord, r-bortfall i presens og flertallsbøying av substantiv. Dette skiller seg tydelig fra de andre, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 5.3.4.

Kodevekslingen skjer på tross av at samtlige av de åtte jevnaldrende samtalepartnerne skriver talemålsnært/unormert til ham, og virker å være uavhengig av dette. Det er altså ikke slik at kodevekslingen kommer av at Johannes konvergerer til den andres talemålsnære skrivemåte etter først å ha skrevet bokmål – tvert imot kodeveksler han i alle retninger.

Haha æ kan ikke skriv talen for deg.

Hvis du skulle snakka om 3 ting. Hva villa du hatt med?

Bilde 4. Del av Johannes' samtale med en studievenninde (20-åra 4). I den første meldingen i utdraget kodeveksler Johannes i én og samme melding, ved både å skrive det talemålsnære pronomenet æ og det standardnormerte deg. I den andre meldingen er det også forekomst av en talemålsnær form, preteritumsformen villa, men denne er ikke blant variablene jeg undersøker nærmere.

Johannes kodeveksler både i en og samme melding (se bytte mellom talemålsnært pronomen æ og standardnormert pronomen *deg* i bilde 4) og mellom ulike meldinger. Det siste kommer blant annet frem i de følgende meldingene: «Det skjønner jeg godt. / Hvordan tok han det? / Får vondt av det. / Men det e vell te det beste». Her skriver Johannes først to meldinger med bare bokmålsformer, representert ved personlige pronomen, manglende bortfall av *-r* i presens og *hv-* som fremlyd i spørreord. Deretter følger en melding som verken har bokmåls- eller

dialektkjennetegn, før han i den siste meldingen både skriver *e* for *er* og *te* for *til* – altså har han i løpet av fire meldinger gått fra å skrive bokmål til å skrive talemålsnært.

5.2.5. Stig

Stig						
Samtalepartner →	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Tr.heim, talenært)	20-åra 2 (Meråker, talenært)	20-åra 3 (Tr.heim, talenært)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 13: Fordeling av trondheimskriteriene i Stigs samtale 1-6.

Samtalepartner →	20-åra 4 (Tr.heim, talenært)	20-åra 5 (Tr.heim, talenært)	Familie 1 (Tr.heim, variasjon)	Familie 2 (Tr.heim, variasjon)	Eldre 1 (Rissa, talenært)	Eldre 2 (Melhus, talenært)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 14: Fordeling av trondheimskriteriene i Stigs samtale 7-12.

Stig, som har rørlegger-fagbrev og har foreldre fra Trondheim, skriver talemålsnært i elleve av tolv samtaler. Dette gjelder både i samtaler med barndomsvenner, venner fra voksen alder, et familiemedlem og kolleger. I hele materialet han har sendt, forekommer det bare to bokmålsvarianter av variablene, nærmere bestemt infinitivene *filme* og *sjekke*.

Hakkete musikk på videoen fra Mallorca . Skal det være sånn?

haha, ja!

dagens musikk dogg

Bilde 5. Del av Stig (i blått) sin samtale med bestefaren (familie 2). Ingen av variablene i trondheimskriteriene forekommer i samtalen, men Stig bruker slanguttrykket dogg.

om en kompis i hiphop-miljøer). Denne formen bruker han også i flere av de andre samtaleutdragene med jevnaldrende venner som han skriver talemålsnært til.

Alle de tolv samtale Stig har sendt skjermdumper fra, er med personer fra Trøndelag. Det er derfor ikke mulig å si noe om han skriver annerledes til noen som ikke er fra samme region som ham.

I den tolvte samtalen, som er med bestefaren (**familie 2**), mangler det forekomster til å si om han skriver standardnormert eller talemålsnært. Samtidig kommer det i denne samtalen (se bilde 5) frem at Stig skriver uformelt også til en mann som er betydelig eldre enn ham som varierer mellom bokmål og talemålsnær skrivning. Han bruker nemlig slanguttrykket *dogg* (norsk stavemåte av det engelske *dog*, gjerne brukt

5.2.6. Øyvor

Øyvor						
Samtalepartner →	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Frøya, bokmål)	Skole 3 (Frøya, variasjon)	20-åra 1 (Sortland, unormert)	20-åra 2 (Meldal, talenært)	20-åra 3 (Østlandet, bokmål)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 15: Fordeling av trondheimskriteriene i Øyvors samtale 1-6.

Samtalepartner → Språklig variabel ↓	20-åra 4 (Tr.heim, bokmål)	20-åra 5 (Tr.heim, talenært)	Familie 1 (Snillfjord, talenært)	Familie 2 (Tr.heim, talenært)	Eldre 1 (Tr.heim, bokmål)	Eldre 2 (USA, bokmål)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 16: Fordeling av trondheimskriteriene i Øvors samtale 7-12.

Øyvor, som har fagbrev i IKT-servicefag og foreldre fra Steinkjer og Snillfjord, varierer mellom standardnormert og talemålsnær skrivning i ulike samtaler, men hun blander dem aldri. I fire av samtalene hun har sendt skjermdumper fra skriver hun talemålsnært, mens hun skriver bokmål i åtte – uten ett eneste enkeltinnslag av dialektformer i bokmålssamtalene eller vice versa. Skriftspråket hennes ser heller ikke ut til å påvirkes av samtalepartneren: Både samtalepartnerne i **skole 3**, **20-åra 1** og **20-åra 2** (se bilde 6) skriver talemålsnært/unormert til henne, men hun svarer dem på bokmål. Her forekommer det altså ingen konvergens.

Hahaha 😂, jaja det går fint 🙄

Går væll mang busa

Jepp

Men vi har mye å preppe

Men Bendik skal hjelpe til så håper vi rekker 😊

Har du bra kniver?

Bilde 6. Del av Øyvor (i blått) sin samtale med en venninne fra Meldal (**20-åra 2**) hun ble kjent med i voksen alder. Venninnen skriver talemålsnært, men Øyvor skriver bokmål, markert med preteritumsformen *håper*, infinitiven *hjelpe* og flertallsformen *kniver*.

Øyvor er den eneste informantene som ikke skriver talemålsnært til alle de tre vennene fra skoletiden. I stedet gjør hun det kun til én av dem. Men Øyvor tok videregående i voksen alder, og ble ikke kjent med samtalepartnerne i **skole 2** og **skole 3** før hun var i tjueåra.¹² Altså skriver hun talemålsnært til den ene personen som faktisk er en barndomsvenn.

Når man ser nærmere på hvordan Øvors relasjon til samtalepartnerne kan henge sammen med hennes valg av skriftspråk, kommer det frem et tydelig skille: Alle hun ble kjent med før hun fylte 21, skriver hun talemålsnært til. Dette

¹² Jeg ba informantene sende utdrag fra samtaler med personer de kjente fra skoletiden uten å overveie muligheten for at noen hadde tatt videregående i voksen alder.

inkluderer en barndomsvenn (**skole 1**), en venn hun ble kjent med da hun var 20 (**20-åra 5**) og begge familiemedlemmene fra chat-samtalene. Personer hun har blitt kjent med etter dette, det være seg medelever, venner eller kolleger, skriver hun bokmål til. Dette skillet skyldes et bevisst valg, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 6.6.

5.2.7. Petra

Petra						
Samtalepartner → Språklig variabel ↓	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Fosen, talenært)	20-åra 2 (Hitra, talenært)	20-åra 3 (Tr.heim, talenært)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 17: Fordeling av trondheimskriteriene i Petras samtale 1-6.

Samtalepartner → Språklig variabel ↓	20-åra 4 (Rena, bokmål)	20-åra 5 (Tr.heim, talenært)	Familie 1 (Fosen, variasjon)	Familie 2 (Fosen, variasjon)	Eldre 1 (Tr.heim, talenært)	Eldre 2 (Tr.heim, talenært)
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e- verb preteritum						

Tabell 18: Fordeling av trondheimskriteriene i Petras samtale 7-12.

Bilde 7: Del av Petra (i blått) sin samtale med et familiemedlem fra Fosen (**familie 2**). Familiemedlemmet kodeveksler mellom talemålsnære former (pronomenet dæ) og standardnormerte former (preteritumet sendte, infinitiven sende), men Petra holder seg til det talemålsnære (dæ, mæ, kordan).

Petra, som har fagbrev som frisør og har foreldre fra Bjugn på Fosen-halvøya, skriver talemålsnært i alle de tolv samtalene hun har sendt utdrag fra. Den eneste av variablene som forekommer standardnormert er *hvem* i én av samtalene (**20-åra 4**). Hun lar seg heller ikke påvirke av at andre skriver bokmål til henne, men skriver talemålsnært også til disse personene. Det gjelder både begge familiemedlemmene som varierer i skriftspråket de skriver til henne (se **familie 2** i bilde 7) og en venn fra Rena (**20-åra 4**) som kun skriver bokmål.

5.2.8. Tore

Tore						
Samtalepartner →	Skole 1 (Tr.heim, talenært)	Skole 2 (Tr.heim, talenært)	Skole 3 (Tr.heim, talenært)	20-åra 1 (Tr.heim, talenært)	20-åra 2 (Oslo, bokmål)	20-åra 3 (Tr.heim, talenært)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 19: Fordeling av trondheimskriteriene i Tores samtale 1-6.

Samtalepartner →	20-åra 4 (Tr.heim, talenært)	20-åra 5 (Tr.heim, talenært)	Familie 1 (ikke sendt)	Familie 2 (ikke sendt)	Eldre 1 (Tr.heim, talenært)	Eldre 2 (Tr.heim, variasjon)
Språklig variabel ↓						
Personlige pronomen						
Apokope infinitiv						
k- i spørreord						
-r-bortfall i presens						
-a og -an-bøying i flertall						
Apokope svake e-verb preteritum						

Tabell 20: Fordeling av trondheimskriteriene i Tores samtale 7-12.

Tore, som har mesterbrev som snekker og har foreldre fra Trondheim, skriver talemålsnært i alle samtalerne han har sendt. Det er kun ett innslag av standardnormert skrijving i de totalt ti samtalerne han har sendt (Tore kommuniserer ikke med familiemedlemmer på Messenger, derfor mangler det to samtaler). I åtte av disse ti samtalerne skriver han til personer som er fra Trøndelag og som skriver talemålsnært til ham. I én samtale (**eldre 2**) skriver han til en trondheimer som varierer mellom talemålsnær og standardnormert skrijving, men uten at dette får Tore til å konvergere i retning bokmål i noen av variablene jeg har sett på.

hvor mye ble det for pizzaen?

gidder faen ikke ha en satan som deg som suger-daddy

supreme satan*

Pizzan va bare en forsmak jenta mi, vent til du har sett porschen som venter 🤔👉

206 Stor pizza + halve kjøringa av den 👍

Bilde 8: Del av Tore (i blått) sin samtale med en person han har blitt kjent med i voksen alder (20-åra 2). Tores eneste forekomst av en standardnormert variabel, presensformen venter, forekommer i en humorfylt samtale om betaling for en pizza de har delt.

Kun én samtale (20-åra 2) er med en person som ikke er fra Trøndelag og som utelukkende skriver bokmål. Det er også i denne samtalen den ene standardnormerte formen Tore skriver forekommer (se bilde 8). Det kan imidlertid se ut som om det ikke er en form for akkommodasjon til samtalepartnerens skriftspråk Tore foretar her, siden all den øvrige kommunikasjonen mellom de to ikke har noen tilfeller av dette. I stedet kan det virke som om han inntar en rolle i en humorfylt samtale, noe som kan være en mulig forklaring på bokmålsformen.

5.3. Informantenes bruk av trondheimskriteriene sett under ett

De 92 samtalene med belegg av trondheimskriteriene (av de totalt 96 samtalene var det fire som enten ikke ble sendt eller manglet forekomster) har alle blitt kategorisert som enten i hovedsak talemålsnære, i hovedsak bokmål eller variasjon mellom disse to. Fordelingen mellom de ulike kategoriene for informantene sett under ett kommer frem i tabell 21:

Type samtale	Antall	Prosentandel
Talemålsnær	68	73,9 %
Variasjon	7	7,6 %
Bokmål	17	18,5 %

Tabell 21: Fordeling av trekk med antatt høy grad av standardnormsaliens i samtalene totalt sett.

I tabell 21 ser man resultatene for informantene sett under ett. Hvis man ser på den enkelte informant hver for seg, kommer det frem at de ulike deltakerne i studien har noen fellestrekk. Det første og mest innlysende er at *alle skriver talemålsnært* i utstrakt grad: Det er ingen informanter som skriver talemålsnært i mindre enn fire av tolv samtaler, og flere av dem skriver talemålsnært i absolutt alle. Utover dette er det også noen andre likhetstrekk som ikke er felles for alle informantene, men som likevel kan sees på som tendenser. De presenteres i det følgende.

5.3.1. Overordnede mønster for talemålsnær skriving

Grovt sett kan man dele informantene i tre grupper etter språkvalgene deres på Messenger. Her bør det understrekes at denne inndelingen er noe generaliserende, all den tid språkbruk hos ulike språkbrukere sjeldent følger enkle og entydige mønstre, ei heller her. Det eksisterer finmaskete forskjeller mellom de ulike informantenes skriftspråk som gjenspeiles i den grafiske fremstillingen for hver enkeltinformant, men som ikke fanges opp i den følgende inndelingen. Av sorteringshensyn kan det likevel være greit å gruppere de ulike språkbrukertypene.

Den første av de tre gruppene er **talemålsnært-til-alle-gruppen**. Den omfatter Petra, Stig, Tore, Lone og Andrea, som altså skriver talemålsnært i alle sine samtaler. De tre førstnevnte er de tydeligste representantene for denne gruppen, siden de ikke engang varierer mellom talemålsnær skriving og bokmål i noen samtaler, heller ikke når de skriver til kolleger og personer i en annen generasjon. Andre og Lone har noen samtaler der de kodeveksler mellom talemålsnær skriving og bokmål, men siden disse samtalene også inneholder betydelig andel talemålsnær skriving, havner de også i talemålsnært-til-alle-gruppen. I samtalene der de kodeveksler ser det ut til at formalitetsgrad kan spille en rolle. Andrea kodeveksler til en lagkamerat som også har lederansvar i idrettsklubben hun er engasjert i, mens Lone gjør det til moren til en venninne som også er utleieren hennes. Alle fem i talemålsnært-til-alle-gruppen har til felles at samtalepartnerens skriftspråk ikke har mye å si for deres skriftspråkvalg: Både Petra, Stig, Tore, Lone og Andrea skriver talemålsnært i samtaler der det blir skrevet bokmål til dem.

Den andre gruppen er **klart-bokmålskille-gruppen**, som består av Øyvor og Hans. Hos begge to er det en tydelig mottakerorientering, der det er karakteristisk ved samtalepartneren som avgjør om de skriver talemålsnært eller ikke. Disse karakteristikkene er imidlertid ikke like: Øyvor skriver bokmål til alle personer hun ble kjent med etter at hun fylte 21 og talemålsnært til alle hun kjente før dette. Hans skriver på sin side talemålsnært til alle personer som skriver talemålsnært til ham, og svarer på bokmål til de som skriver bokmål, med unntak av én samtale der han varierer når han begynner å skrive om en mattelekse.

Til slutt er det **kodevekslingsgruppen**. Den består kun av Johannes, som kodeveksler til tre av åtte jevnaldrende samtalepartnere uten at det er noe observerbart system i det. Også i samtalene som formelt karakteriseres som dialektsamtaler, har han innslag av bokmålsformer og vice versa. Disse innslagene er fordelt på nesten alle de ulike variablene, men er aller mest merkbart i personlige pronomen. Grunnen til at det tydeligst her, er at ingen av de andre

informantene har enkeltinnslag av personlige pronomen i «motsatt» varietet fra den de skriver i en gitt samtale. De eneste samtalene Johannes er konsekvent i, er med eldre personer, både i og utenfor familien. I alle disse har han kun bokmålsformer.

5.3.2. Sosiale variabler

Ser man så på variablene kjønn og utdanningsnivå, som informantene er valgt ut på bakgrunn av, er det vanskelig å se noe entydig mønster som indikerer at valg av skriftspråk korrelerer med noen av dem. I talemålsnært-til-alle-gruppen er det tre kvinner og to menn, hvorav tre ikke har høyere utdanning og to har det. Blant de som varierer på tvers av samtaleene er det to menn og en kvinne, to med høyere utdanning og én uten. Dette er en relativt jevn fordeling i et så lite informantutvalg.

Det er imidlertid en annen sosial variabel som ser ut til å korrelere med graden av talemålsnær skriving: foreldrebakgrunn. Alle de fem personene i talemålsnært-til-alle-gruppen har begge foreldrene sine fra Trøndelag. Det har ikke Hans (én forelder fra Trøndelag) og Johannes (ingen av foreldrene fra Trøndelag), som begge skriver bokmål både til noen jevnaldrende og til samtlige eldre personer i og utenfor familien. Ved første øyekast virker dette imidlertid ikke som en klar tendens, siden Øyvor, som også har to foreldre fra Trøndelag, skriver bokmål i åtte av tolv samtaler. Samtidig har Øyvor tidligere i livet fulgt et talemålsnært-til-alle-mønster, før hun i en alder av 21 gjorde et bevisst valg om å skifte skriftspråk til bokmål (begrunnelsen for dette kommer jeg tilbake til i delkapittel 6.6.). Og i motsetning til Hans og Johannes, de to informantene som ikke har begge foreldre fra Trøndelag, skriver hun talemålsnært til foreldrene sine i chat-samtalene hun har sendt. Dermed viser hun mye av den samme skriftspråklige atferden som informantene i talemålsnært-til-alle-gruppen, noe som kan være en indikasjon på at foreldrebakgrunn likevel kan være relevant for informantenes språkvalg. Riktignok er foreldrebakgrunn, slik jeg var inne på i delkapittel 4.2., en sosial variabel som det er knyttet metodiske utfordringer til å bruke som forklaringsårsak. I hvilken grad man kan anta at foreldrebakgrunn har en kausal sammenheng med talemålsnær skriving, ikke bare at den korrelerer, diskuterer jeg i delkapittel 7.4.

5.3.3. Mottakers betydning for valg av skriftlig varietet

Én ting ser ut til å ligge fast for alle informantene: De skriver talemålsnært til vennene fra skoletiden. Johannes varierer riktignok i to av disse samtalene, men han har like fullt talemålsnære deler i alle de tre samtalene med skolevennene. Øyvor skriver bokmål til to skolevenner, men siden hun tok videregående i voksen alder ble hun kjent med disse etter at hun som 21-åring bestemte seg for å skrive bokmål til alle nye bekjentskaper. Til skolevennen hun kjenner fra tenårene, skriver hun talemålsnært. Utover disse tilfellene er alle informantene helt konsekvente i å skrive talemålsnært til personer de kjenner fra skoletiden.

Det er noe variasjon som følger samtalepartners alder, der Hans og Johannes konsekvent skriver bokmål til personer som er mer enn ti år eldre enn dem. Også blant de som skriver talemålsnært til alle, ser vi at de få tilfellene av kodeveksling forekommer i samtaler med personer som er eldre. Samtidig skriver både Stig, Tore og Petra konsekvent talemålsnært til alle eldre personer, både familiemedlemmer og kolleger. Det kan tyde på at det ikke er samtalepartnerens alder i seg selv som er avgjørende, men heller andre faktorer (se delkapittel 6.5.3. og 7.3.2.).

Utover dette er det ikke mange fellesnevner å spore i hvem det blir skrevet talemålsnært til og hvem det blir skrevet bokmål til. Det er imidlertid mulig å slå fast at én av variablene man kunne vente at skulle påvirke valg av skriftspråk *ikke* ser ut til å påvirke informantene. Bortsett fra for Hans, ser det nemlig ikke ut til at samtalepartnerens skriftspråk har noe å si for informantenes språkvalg når de skriver til jevnaldrende og til familiemedlemmer: Andrea, Lone, Stig og Petra skriver talemålsnært i møte med bokmål og Øyvor skriver bokmål til flere av dem som skriver talemålsnært til henne. Johannes har ingen samtaler med jevnaldrende som skriver bokmål, men han skriver likevel standardnormert i de fleste samtaler. Det er altså ikke slik at informantene i stor grad konvergerer for å tilpasse seg samtalepartnerens skriftspråk – i motsetning til det Strand (2018, s. 34) og Bäckstrom (2011, s. 208) finner hos sine informanter. For eldre personer utenfor familien er det noe konvergens fra informantenes side hvis disse skriver standardnormert, men dette kan trolig forklares med grad av formalitet i relasjonen (jf. delkapittel 6.5.3.).

5.3.4. Variasjon knyttet til bestemte språklige variabler

Det er slående lite intraindividuell variasjon i enkeltsamtaler i datamaterialet. Sett bort fra Johannes, som varierer svært mye i chat-samtalene, er det kun i fire samtaler (henholdsvis én hver for Hans og Lone, samt to for Andrea) at informantene kodeveksler. Det er et svært lavt

tall sammenlignet med de 85 samtaleene der informantene er konsekvente i enten talemålsnær skriving eller bokmål.

Videre er det også svært lite interindividuell variasjon – tvert imot er informantene i stor grad samstemte. Dette kommer særlig til syne når man ser på hvilke innslag av standardnormering som forekommer i samtaler som er definert som dialektsamtaler. I det store og hele realiserer nemlig alle informantene variablene likt i de talemålsnære samtaleene – det er ingen av dem som har lagt seg til en «egen» måte å skrive talemålsnært på, for eksempel ved å skrive personlige pronomen og verb talemålsnært, men substantiv standardnormert. I de 68 dialektsamtaleene er det ingen tilfeller av personlige pronomen som skrives standardnormert. Det samme gjelder flertallsbøyinger av substantiv og apokope i preteritum av svake e-verb. Én standardnormert presensform forekommer, men denne virker mest som et resultat av språk lek fra Tores side (jf. delkapittel 5.2.8.). I tillegg forekommer det to infinitivsformer som ikke er apokoperte hos Stig, men også dette utgjør en svært liten andel av det totale antallet infinitivsformer i dialektsamtaleene.

Bokmålsvariabelen som forekommer oftest i dialektsamtaleene, er *hv-* i spørreord, totalt fem ganger. Fem av 68 er i utgangspunktet ikke en betydelig andel. I tillegg kommer to av forekomstene fra Hans, som i intervjuet varierer mellom å bruke former med /v/ og /k/ i spørreordene, noe som tyder på at *hv-* er en talemålsnær form for ham i enkelte tilfeller (hvis man forutsetter at *hv-* former representerer muntlig /v/, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 7.1.2.). Videre virker én av Lones to forekomster som en gjentakelse av samtalepartnerens standardnormerte variant i meldingen før. Da står man igjen med bare to innslag av spørreord med *hv-* som ikke har en «naturlig» forklaring, noe som ikke kan karakteriseres som en tendens.

5.4. Trekk med antatt mindre saliens

I kapittel 5.2 og 5.3. la jeg frem funnene for trondheimskriteriene, som er variablene med antatt høy grad av standardnormsaliens. Disse blir med noen veldig få unntak realisert likt av alle informantene i dialektsamtaleene. Men hvordan er dette for variablene som er antatt å ha mindre standardnormsaliens? Siden spørsmålet er om de realiseres talemålsnært eller standardnormert i en setting der det ellers skrives talemålsnært, blir funnene for disse variablene kun presentert med utgangspunkt i dialektsamtaleene, ikke bokmåls- og variasjonssamtaleene.

5.4.1. noe/noen > nå/nånn

Kvantordeterminativene *noe/noen* uttales som regel /nɔ:/ (*noe*, det.), /nɔka/ (*noe*, det.) eller /nɔn/ (*noen*, det.) i trondheimsmålet (Hårstad, 2010, s. 268). Det kan realiseres som *nå*, *nånn* eller *nåkka/nokka* skriftlig. I tabell 22 fremgår det i hvor mange samtaler informantene brukte en av de talemålsnære formene, i hvor mange de brukte de bokmålsnære formene og i hvor mange de varierte mellom disse to.

<i>noe/noen > nå/nånn/nåkka/nokka</i>				
Informant	samtaler med kun talemålsnær form	samtaler med kun standardnormert form	samtaler med variasjon	totalt
Andrea	100 % (n=6)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=6)
Lone	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Hans	100 % (n=2)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Johannes	-	-	-	- (n=0)
Stig	100 % (n=7)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=7)
Øyvor	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Petra	40 % (n=2)	40 % (n=2)	20 % (n=1)	100 % (n=5)
Tore	100 % (n=6)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=6)
Gjennomsnittlig andel for alle informantene	<u>91 %</u>	<u>6 %</u>	<u>3 %</u>	<u>100 %</u> (n=28)

Tabell 22: Fordeling av variabelen *noe/noen > nå/nånn/nåkka/nokka* mellom de ulike informantene.

Til sammen forekommer denne variabelen i 28 av de 68 registrerte dialektsamtalene. Det fordeler seg på samtalene til sju av åtte informanter (den eneste uten forekomster er Johannes). Av disse sju er seks helt konsekvente i bruken av de talemålsnære formene. Den standardnormerte realiseringen av variabelen finnes kun i samtalene til Petra, med to samtaler der hun kun bruker bokmålsformer og én der hun varierer – i tillegg til to der hun bruker talemålsformer.

Av de talemålsnære variantene er det kun én forekomst av *nåkka*, hos Øyvor. Alle de andre talemålsnære forekomstene er *nå* og *nånn*.

5.4.2.til > te/t

Preposisjonen *til* uttales typisk enten trykksterk /te:/ eller trykksvak /te/ i trondheismålet, noe som kan realiseres som enten *te* eller kun enkeltbokstaven *t* skriftlig. I tabell 23 fremgår fordelingen mellom den standardnormerte og talemålsnære formen i datamaterialet.

<i>til > te/t</i>				
Informant	samtaler med kun talemålsnær form	samtaler med kun standardnormert form	samtaler med variasjon	totalt
Andrea	0 % (n=0)	100 % (n=8)	0 % (n=0)	100 % (n=8)
Lone	100 % (n=5)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=5)
Hans	67 % (n=2)	33 % (n=1)	0 % (n=0)	100 % (n=3)
Johannes	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Stig	42 % (n=3)	29 % (n=2)	29 % (n=2)	100 % (n=7)
Øyvor	50 % (n=2)	50 % (n=2)	0 % (n=0)	100 % (n=4)
Petra	50 % (n=3)	33 % (n=2)	17 % (n=1)	100 % (n=6)
Tore	83 % (n=5)	0 % (n=0)	17 % (n=1)	100 % (n=6)
<u>Gjennomsnittlig andel for alle informantene</u>	<u>61 %</u>	<u>31 %</u>	<u>8 %</u>	<u>100 % (n=40)</u>

Tabell 23: Fordeling av variabelen *til > te/t* mellom de ulike informantene.

Sett under ett er det mye variasjon mellom den standardnormerte og de talemålsnære variantene, med belegg i totalt 40 av 68 samtaler. Når man bryter ned dette på enkeltinformantnivå, finner man stor grad av variasjon også hos dem. Både Hans, Øyvor, Tore, Stig og Petra (som er den eneste som skriver *t* når hun skriver talemålsnært) har tilfeller av både bokmålsformen og den talemålsnære formen i ulike samtaler. De tre sistnevnte har også tilfeller av variasjon i én og samme samtale. Andrea, som har åtte dialektsamtaler med forekomster av variabelen, skriver utelukkende *til*, mens Lone i alle sine fem samtaler med forekomster bare skriver *te*. Johannes, som bare har én forekomst, skriver også kun *te*.

I tillegg til at det er stor grad av variasjon, er det også verdt å merke seg at bruken av de talemålsnære formene ikke korrelerer med øvrig dialektbruk: Fire av fem i talemålsnært-til-alle-gruppen bruker det standardnormerte *til*, mange av dem i større grad enn de bruker den talemålsnære formen. Denne variasjonen, som ikke er å finne i de seks første variablene som utgjør trondheimskriteriene, kan indikere at det var fornuftig å dele variablene i to grupper.

5.4.3. nå > no

Tidsadverbet *nå* realiseres som regel /*nu*:/ i trondheimsmålet, noe som kan representeres med *no* skriftlig. Fordelingen mellom den standardnormerte og talemålsnære formen av denne variabelen i datamaterialet er presentert i tabell 24:

<i>nå > no</i>				
Informant	samtaler med kun talemålsnær form	samtaler med kun standardnormert form	samtaler med variasjon	totalt
Andrea	100 % (n=5)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=5)
Lone	100 % (n=7)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=7)
Hans	-	-	-	- (n=0)
Johannes	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Stig	100 % (n=4)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=4)
Øyvor	-	-	-	- (n=0)
Petra	100 % (n=8)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=8)
Tore	83 % (n=5)	0 % (n=0)	17 % (n=1)	100 % (n=6)
<u>Gjennomsnittlig andel for alle informantene</u>	<u>97 %</u>	<u>0 %</u>	<u>3 %</u>	<u>100 % (n=31)</u>

Tabell 24: Fordeling av variabelen nå > no mellom de ulike informantene.

Det er altså kun én forekomst av det standardnormerte *nå* i samtalene, fra Tore. De talemålsnære variantene er fordelt på seks informanter over 30 samtaler, altså litt under

halvparten av de 68 dialektsamtalene. To informanter, Hans og Øyvor, har ingen forekomster av variabelen.

5.4.4. Bokstavovergangen *e>æ*

Bokstavovergangen *e>æ* er vanlig i mange ord i trondheimsmålet.¹³ Siden det på grunn av manglende sammenligningsgrunnlag for enkeltord ikke ville vært hensiktsmessig å se på alle ord der skriftlig *e* uttales /æ/ i trondheimsmålet, ble det valgt ut to antatt høyfrekvente variabler: *her/der* og *dem*. Fordelingen mellom talemålsnære og standardnormerte varianter av disse variablene i de ulike samtalene er presentert i tabell 25 og 26:

<i>her/der > hær/dær</i> ¹⁴				
Informant	samtaler med kun talemålsnær form	samtaler med kun standardnormert form	samtaler med variasjon	totalt
Andrea	25 % (n=1)	75 % (n=3)	0 % (n=0)	100 % (n=4)
Lone	100 % (n=2)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Hans	0 % (n=0)	100 % (n=2)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Johannes	0 % (n=0)	100 % (n=2)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Stig	0 % (n=0)	100 % (n=4)	0 % (n=0)	100 % (n=4)
Øyvor	0 % (n=0)	100 % (n=2)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Petra	0 % (n=0)	100 % (n=5)	0 % (n=0)	100 % (n=5)
Tore	75 % (n=6)	12,5 % (n=1)	12,5 % (n=1)	100 % (n=8)
Gjennomsnittlig andel for alle informantene	<u>25 %</u>	<u>73 %</u>	<u>2 %</u>	<u>100 % (n=29)</u>

Tabell 25: Fordeling av variabelen *her/der > hær/dær* mellom de ulike informantene.

¹³ *Bokstavovergang* brukes i denne sammenhengen om overgang fra bokmålsform til talemålsnær form. Se utgreiing om dette i delkapittel 1.4.

¹⁴ Utgreiing om overgangen fra tradisjonell /he:t/ til dagens /hæ:t/ i kapittel 2.3.1.

<i>de > dem/dæm</i>					
Informant	samtaler med kun fullt ut talemålsnær form (<i>dæm</i>)	samtaler med kun delvis talemålsnær form (<i>dem</i>)	samtaler med kun standardnormert form (<i>de</i>)	samtaler med variasjon	totalt
Andrea	0 % (n=0)	100 % (n=2)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Lone	0 % (n=0)	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Hans	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
Johannes	0 % (n=0)	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Stig	0 % (n=0)	100 % (n=1)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=1)
Øyvor	-	-	-	-	- (n=0)
Petra	0 % (n=0)	100 % (n=3)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=3)
Tore	100 % (n=2)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	0 % (n=0)	100 % (n=2)
<u>Gjennomsnittlig andel for alle informantene</u>	<u>27 %</u>	<u>73 %</u>	<u>0 %</u>	<u>0 %</u>	<u>100 % (n=11)</u>

Tabell 26: Fordeling av variabelen *de > dem/dæm* mellom de ulike informantene.

Informantene skriver altså i all hovedsak *her* og *der* standardnormert i de 29 samtalene hvor variabelen forekommer. Det er forekomster av denne varianten hos alle informantene. De talemålsnære variantene står Andrea (én forekomst), Lone (to forekomster) og Tore (seks forekomster) for, mens de fem andre informantene kun har standardnormerte varianter av denne variabelen. Andrea har for øvrig også overvekt av de standardnormerte formene, siden hennes ene talemålsnære form er i mindretall mot de tre standardnormerte. Altså er det kun Lone og Tore som har overvekt av talemålsnære forekomster av denne variabelen.

De > dem/dæm er det færre samtaler med forekomster av, bare elleve totalt. Man bør derfor være varsom med å trekke bastante slutninger basert på disse funnene. Men med dette forbeholdet i mente, er det likevel verdt å dykke ned i de bakenforliggende tallene. De elleve forekomstene er spredt mellom sju av de åtte informantene. Her er det Hans og Tore, med henholdsvis én og to forekomster, som står for de eneste variantene som er «fullt ut» talemålsnære med både final *-m* og vokalen *æ*. Førstnevnte informant har også et tilfelle av *dæm* i en samtale som ellers er på bokmål (se Hans sin egen forklaring på dette i delkapittel 6.4.). Alle de andre informantene skriver *dem*, som altså markerer det talemålsnære med *-m*, men ikke med vokal. Ingen skriver det standardnormerte *de* i dialektsamtalene.

Det er også verdt å merke seg at det ikke er noen korrelasjon i vokalene mellom de to variablene *dem/dæm* og *her/hær/der/dær*: Lone skriver konsekvent *hær/dær*, men skriver ikke *dæm*. Hans på sin side skriver *dæm*, men ikke *hær/dær*.

5.4.5. Palatalisering

Med unntak av i nektingsadverbet forekommer det ikke ortografisk gjengivelse av palatalisering i datamaterialet. Det er totalt tolv forekomster av skriftformen *itj*, fordelt på fem informanter. Men siden det ikke forekommer skriftlig markering av palatale nasaler eller lateraler, virker det rimelig å anta at palataliseringen i nektingsadverbet er leksikalisert.

Samtidig er det ikke alle informantene som palataliserer i intervjuene. For de tre som ikke palataliserer i det hele tatt, vil skriftlig markering av palatalisering trolig ikke være talemålsnært.¹⁵ Fem av informantene palataliserer, men med stor variasjon i hvilke posisjoner, og stor variasjon i frekvens. På grunn av ulikhetene i de muntlige palataliseringsmønstrene, er det ikke mulig å slå fast hvor mange ord i chat-samtalene som potensielt burde vært markert med palatal hvis informantene skrev så talemålsnært som mulig. Det som derimot kan slås fast, er at minst fem av åtte informanter bruker palataliserte former muntlig, men at dette ikke har funnet veien inn i det skriftlige datamaterialet én eneste gang for noen av dem – utover det leksikaliserte *itj*. Dette kan ha flere ulike forklaringer, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 7.1.3.

¹⁵ Forbeholdet «trolig» kommer av at det kan tenkes at informantene kunne palatalisert i en annen samtale enn i intervjuene.

5.4.6. Variablene med antatt lavere saliens sett under ett

Når man ser de seks siste variablene under ett, ser man at de i stor grad blir realisert likt på tvers av informantene. I tillegg er det verdt å merke seg at denne likheten ikke konsekvent er enten standardnormert eller talemålsnær, men at den varierer fra variabel til variabel.

På den talemålsnære siden uttrykkes alle bortsett fra ett tilfelle av tidsadverbet *nå* talemålsnært *no*, samt den store majoriteten av *noe/noen*, som realiseres *nå/nånn*. *De* realiseres også talemålsnært, men for det meste kun med final *-m (dem)* og uten vokalen *æ (dæm)*. På den andre, standardnormerte siden er det ingen skriftlig realisering av palatalisering og bare en liten andel bokstavovergang fra *e>æ* i *her/der*. Variabelen *til* ser det derimot ut til å være mer akseptert å variere med, for her er samtalegjennomsnittet på 61 % kun talemålsnært, 31 % kun standardnormert og 8 % med variasjon.

5.5. Kort oppsummert: Slik skriver en trondheimer

Basert på de tolv variablene kan man lage en oversikt over hvordan informantene skriver talemålsnært sett under ett. Dette er selvsagt en generalisering som ikke tar høyde for alle de individuelle forskjellene som er beskrevet tidligere i kapittel 5, men en slik generalisering kan likevel være nyttig for å få en samlet oversikt over funnene. Denne oversikten kan fungere som utgangspunkt i videre studier, der man kan undersøke om andre trondheimere skriver på samme måte som mine informanter. Oppsummeringen er som følger:

En trondheimer som skriver talemålsnært skriver alltid pronomenene *jeg, meg, deg* og *seg* talemålsnært, realisert med *æ, mæ, dæ* og *sæ*. Hun markerer apokopen både i infinitiver og preteritum av svake e-verb, og har bortfall av final *-r* i presens av svake verb og i presens av å *være*, da i form av *e*. Hun bøyer flertallsformer med *-a* og *-an* i henholdsvis ubestemt og bestemt form der det tilsvarer bøyingsmønsteret i talemålet hennes, i tillegg til at hun skriver *k-* i fremlyd av spørreord.

Trondheimeren skriver kvantordeterminativene *noe* og *noen* talemålsnært som *nå* og *nånn*, og tidsadverbet *nå* som *no*. Preposisjonen *til* varierer hun mellom standardnormert staving og talemålsnært *te*. Hun markerer det talemålsnære i bokmålspronomenet *de* ved å skrive *dem*, men skriver det ikke med *æ*, som ville vært en enda mer talemålsnær gjengivelse av ordet. Denne bokstavovergangen blir heller ikke markert i *her* og *der*, som hun skriver standardnormert. Former der palatalisering kunne forekommet muntlig er uaktuelle for henne å markere skriftlig.

6. Funn i intervjuene

Informantene kom med svært mye ulik informasjon i intervjuene. Det jeg velger å løfte frem i dette kapittelet henger sammen med forskningsspørsmålene. De følgende delkapitlene tar for seg det som kommer frem i intervjuene om normer for talemålsnær skriving, informantenes motivasjon for å skrive talemålsnært (både i form av eksplisitte utsagn og implisitte holdninger som kommer til uttrykk) og deres tanker om skillet mellom hvem de skriver talemålsnært til og hvem de skriver bokmål til. I tillegg starter jeg kapittelet med en vurdering av om informantene har et korrekt bilde av eget skriftspråk, og avslutter det med å trekke frem noen interessante momenter som ikke sorterer direkte inn under forskningsspørsmålene, men som likevel er relevante for å få bedre forståelse av fenomenet talemålsnær skriving.

6.1. Informantenes vurdering av eget skriftspråk

Det informantene sier om eget skriftspråk i intervjuene stemmer ikke alltid overens med funnene i det skriftlige datamaterialet de har sendt. Hans tror for eksempel at han skriver talemålsnært til foreldrene, men i utdragene han har sendt kommer det frem at han skriver bokmål. Andrea mener at hun skriver bokmål til folk som skriver bokmål til henne, men alle de tre samtalepartnere hun har sendt, tyder på det motsatte. Petra tror hun aldri skriver enkeltbokstaven *t* i stedet for *te*, men faktisk er det stikk motsatt: I sju samtaler skriver hun *t*, mens *te* aldri forekommer.

Det er langt flere eksempler som illustrerer dette enn de fire jeg her har nevnt. Jevnt over er det tydelig at informantenes tanker om hvordan de skriver ikke nødvendigvis gjenspeiler deres faktiske skriftspråklige atferd. Eller som Hans sier det når han har sett på flere utdrag fra egen chatting som viser at han ikke skriver som han selv har påstått tidligere i intervjuet: «Det virke itj som æ har så ekstremt my kontroll på ka æ skriv, egentlig».

Dette er i og for seg ikke overraskende: Som Barbara Johnstone skriver, har sosiolingvister gang på gang vist at menneskers intuisjon om deres egen språkbruk har en tendens til ikke å være riktig (2000, s. 76). For å øke sannsynligheten for at man ikke ender opp med å bruke informanternes feilaktige oppfatning av eget språk som utgangspunkt for å tolke resultatene i en studie, kan man se om andre metoder gir data som støtter opp under informantenes utsagn (ibid., s. 61). Hovedvekten i det følgende ligger derfor på påstander som korrelerer med den faktiske språkbruken i chat-samtalene eller på holdninger som er på et mer generelt nivå enn enkeltord og -fenomener, og derfor ikke er konkret etterprøvbare. De

gangene jeg løfter frem en påstand fra en informant som ikke stemmer overens med vedkommendes skriving i samtale-utdragene, lar jeg det komme tydelig frem.

6.2. Tanker om «korrekt» talemålsnær skriving

Informantenes talemålsnære skriving er ikke underlagt noen standardnormering, men opplever de likevel at det eksisterer normer for hvordan man skal skrive talemålsnært? Spør man dem direkte, er svaret nei fra alle sammen. «Æ tenke jo at hvis det e forståelig for andre, så e det jo rett», sier Øyvor. Lignende påstander kommer også alle de andre med. De uttrykker altså en holdning til skrift som om det kun har med kommunikasjon av meningsinnhold å gjøre. Dette stemmer ikke, så vidt jeg kan bedømme, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 7.2. Like fullt har alle informantene samme intuitive innskytelse når de blir bedt om å reflektere rundt om det finnes en «korrekt» måte å skrive talemålsnært på.

Når de får konkrete spørsmål om ulike skriveformer, gir de derimot uttrykk for det motsatte. «Det e nånn som skriv *it* i stedet for *itj*, og det e ikke greit», sier Øyvor. Dette på tross av at nektingsadverbet er forståelig for henne også når det staves uten *-j*, som var det hun oppga som eneste kriterium for om noe var en akseptabel måte å skrive talemålsnært på eller ikke. Petra trekker frem noe annet, nemlig at det er rett å skrive *dem* og feil å skrive *dæm*. Skulle hun akseptert *dæm*, måtte det ha kommet fra noen av hennes bekjente på Fosen, sier hun, «for dem skriv my breiar». Også Hans og Lone har tanker om korrekthet for denne variabelen, men de mener det stikk motsatte, nemlig at det er greit å skrive *dæm*.

Tre av informantene trekker frem palatalisering som et eksempel på «feil» talemålsnær skriving; «*Hannj*, det blir liksom vondt å sje på. Så det må liksom ikke vær altfor ille», sier Andrea. Hvor grensen for «altfor ille» går, klarer hun ikke å sette fingeren på når hun blir spurt om det, men palatalisering markert i skrift mener hun bestemt er så langt over grensen at det «er vondt å se på». Tore, på sin side, sier at det å markere palatalisering skriftlig «blir for *bonat*» (som i *bondeaktig*). Stig sier ikke at skriftlig markering av palatalisering er *vondt* eller *bondeaktig*, men heller ikke han ser positivt på det: «Når folk skriv *hainn* og sånn, når dem gjør skrivinga mer komplisert for å snakk trøndersk. Da blir æ provosert, nesten. Det kan vær tre bokstava når du skriv *han*, men så ende du opp med fem-seks». Stig impliserer altså at det bør ligge et økonomiseringsprinsipp til grunn for talemålsnær skriving, der man skriver talemålsnært hvis det forenkler skriveprosessen, men ikke hvis det kompliserer den. Eksempelvis vil det å erstatte *jeg* med *æ* være i tråd med dette prinsippet, mens skriftlig markering av palatalisering altså er det motsatte. Et økonomiseringsprinsipp som mulig

forklaring for hvorfor det talemålsnære blir markert i enkelte former, men ikke andre, kommer jeg tilbake til i delkapittel 7.1.2.

Det er verdt å merke seg at tre informanter, uten å bli spurt eksplisitt om det, trekker frem at de reagerer på skriftlig markering av palatalisering. Det indikerer at dette er et trekk de er svært bevisste på om realiseres talemålsnært eller ikke, altså et trekk med høy grad av standardnormsaliens. Følgelig var kategoriseringen min av palatalisering som et trekk med *antatt lavere grad av standardnormsaliens* (se delkapittel 4.4.2) feil. Dette har ingen praktisk konsekvens for funnene, men understreker viktigheten av å være åpen for å oppdage ting i datamaterialet som strider mot egne foroppfatninger.

For enkelte andre ord er det ifølge flere av informantene akseptabelt å variere mellom mer og mindre ortofon realisering. Variabelen *til/te* er det utstrakt variasjon av i datamaterialet, og dette sier informantene også at er akseptabelt. Hans, som feilaktig tror at han selv bare skriver *te*, mener det er «mulig å slipp unna med *til*». Stig, som på sin side er klar over at han varierer, «føle at begge deler e greit». Også Petra gir uttrykk for at hun ikke stusser på det om en venn som skriver talemålsnært til henne skriver den standardnormerte varianten av denne variabelen.

Alt i alt er det tydelig at informantene faktisk *har* en del formeninger om hva som er «korrekt» talemålsnær skriving, stikk i strid med hva de selv sier når de blir spurt direkte om det. Det vil si at normene er internaliserte (Vannebo, 2002, s. 93), og at informantene er ubevisst normorienterte. Meningene de gir uttrykk for om «korrekte» talemålsnære former, er til dels motstridende for ulike variabler: Noen mener at *dæm* er greit å skrive, mens andre ikke mener det, og noen mener at *hær* er ok, mens andre mener at det må skrives *her*. For andre variabler, som palatalisering (ikke akseptabelt) og *til* (variasjon er akseptabelt), er informantene i stor grad samstemte.

6.3. Motivasjon for talemålsnær skriving

«Æ skriv rett og slett som æ prate», sier Stig når han blir spurt om hvorfor han skriver talemålsnært i alle samtalene han har sendt utdrag fra. Det er han heller ikke alene om: Alle de sju andre sier nesten ord for ord det samme på et eller annet tidspunkt i intervjuene sine. Selv om tanken om at de skriver som de prater ikke stemmer (jf. delkapittel 7.1.1.), er de så å si ordrett på linje med svarene i det meste av tidligere forskning på feltet (Bäckström, 2011; Osland, 2007; Rotevatn, 2014; Strand, 2018). Disse svarene kommer de fleste informantene etter å ha blitt spurt om hva det «å skrive på dialekt» vil si. Her er det kun Tore, som sier «det

e jo å skriv æ og mæ og sånn, da», som konkret kommer inn på hvilke ord man bruker for å «skrive dialekt» – resten holder seg på et generelt nivå i svarene på dette spørsmålet.

Utsagnene i intervjuene viser også en annen delforklaring på den talemålsnære skrivinga, utover det at informantene opplever det som en gjengivelse av måten de snakker på. Hans trekker frem at han skriver talemålsnært til barndomsvennene sine, og at det «e en måte å vis at vi e en gjeng på, liksom». Andrea er også inne på dette når hun forteller om venninner i vennegjengen som har flyttet til Oslo og sender en såkalt *felles-snap* (et bilde med tekst på Snapchat sendt til mange personer eller grupper samtidig) der det blir skrevet på bokmål: «Da blir det litt sånn at vi skjønne at det ikke e te oss da, liksom». Med dette impliserer hun at det å skrive talemålsnært er noe som markerer tilhørighet til en gruppe, mye i tråd med det Cheshire (1982) finner om dialektformer brukt i stedet for standardtalemål i muntlig tale av arbeiderklasseungdom i Reading. Venninnen hennes fremstår også svært mottakerorientert, ved at hun tar høyde for hvordan skriftspråket hun velger oppfattes av alle de ulike mottakerne av meldingen. Nettopp det at hun er orientert mot flere mottakere samtidig er trolig årsaken til at hun ikke følger forventningene til de som er i vennegjengen fra Trondheim, men heller skriver standardnormert.

6.4. Holdninger til de ulike skriftlige varietetene

Informantene gir ved flere anledninger eksplisitt uttrykk for holdninger til både talemålsnær skriving og bokmål. Blant dem finner vi Andrea sine tydelige tanker om hvilke identitetsfølger det å skrive talemålsnært har. Hun sier at det å skrive talemålsnært er noe som viser «at æ e stolt over å vær trønder», og at det gjør at hun ikke fremstår «fake» – noe som bygger på en følelse av å være autentisk overfor seg selv (Hårstad & Opsahl, 2013). Samme informant sier også at det virker «ovenfra og ned» å skrive bokmål til venner fra Trondheim.

Å skrive standardnormert når det forventes at du skal skrive talemålsnært kan også føre til sanksjoner, forteller flere av informantene. Johannes sier at han har fått kommentarer fra vennegjengen på at han skriver bokmål, fordi «folk syns det e rart at æ ikke skriv dialekt». Hans forteller at hvis en i kompisgjengen skriver noe på bokmål, får han høre det: «Da blir det liksom litt sånn ‘greia med at du skriv bokmål no?’». Hva dette sier om funksjonen den talemålsnære skrivinga har, kommer jeg tilbake til i delkapittel 7.2.

For Lone gjelder det Hans og Johannes beskriver om talemålsnær skriving blant venner også i hennes egen familie. Hennes far, som varierer mellom bokmål og talemålsnær skriving i samtalen med henne, kan få en motreaksjon fra datteren når han skriver

standardnormert: «Da skriv æ egentlig bare litt breier tebake, for sånn 'ka e det du hell på med, pappa?' Æ føle det bli kunstig hvis æ ska snakk¹⁶ med faren min på ikke dialekt».

I tillegg er det noen utsagn fra informantene som indikerer implisitte holdninger til de ulike skriftlige varietetene. Et av disse er følgende fra Hans, der han forteller om hvorfor han skriver bokmål til en person fra det sentrale Østlandet som han dater etter å ha møtt online: «Nei, altså, hvis man ska gjør et godt inntrykk eller ikke, da, så har det jo no å si kossen man skriv». Her impliserer han at det å skrive talemålsnært kunne bidratt til at han gjorde et dårligere inntrykk enn det å skrive bokmål. Dette tilsier at standardnormert bokmål har åpen prestisje, helt i tråd med Labovs påstander om standardformer og prestisje (Labov, 2006, s. 402). Dette blir underbygget når Hans skal forklare at det forekommer et tilfelle av det talemålsnære *dæm* i den samme samtalen, der han altså ellers skriver standardnormert: «Hvis æ ska lag en teori, så e det kanskje fordi at æ anstrenge mæ litt for å skriv litt bokmål, også sprakk æ». Her er det særlig verdt å merke seg bruken av verbet *sprekke*. Dette er et ord som ofte brukes om å mislykkes med å kvitte seg med noe negativt, som alkohol, tobakk eller overvekt. Samtidig er det å innta det negative (for eksempel en sigarett, en drink eller et kakestykke) noe som er forbundet med nytelse. Ordvalget til Hans gjør at talemålsnær skrivning kan oppfattes som noe som er i samme kategori, altså at det både kan oppfattes som «skittent» eller «feil», men også som noe godt. Det siste kan henge sammen med skjult prestisje, noe jeg kommer tilbake til i delkapittel 7.2.

Lone forteller at hun kan bruke bokmål i noen situasjoner i frykt for at hun skal «virk litt lite ordentlig, kanskje» hvis hun skriver talemålsnært. Også dette impliserer at talemålsnær skrivning er noe *uordentlig* som ikke har prestisje (i hvert fall ikke åpen prestisje). Det samme impliserer Tore når han sier at han skriver bokmål hvis han «ska bli tatt seriøst» og Andrea når hun sier at hun «liksom prøve å skriv ordentlig, da» når hun skriver bokmål til spillerne på idrettslaget hun er trener for.

6.5. Tanker om eget valg av skriftspråk

6.5.1. Geografisk tilhørighet hos samtalepartner

I enhver samtale tar informantene, bevisst eller ubevisst, et valg om hvordan de skal skrive. Flere av dem har tanker om hva som påvirker dette valget, og én av faktorene flere peker på,

¹⁶ Lone og andre informanters bruk av verbet *snakke* når temaet de diskuterer er *skrivning*, tas opp i delkapittel 6.6.

er samtalepartnerens geografiske tilhørighet. Både Hans, Lone, Petra, Andrea og Johannes trekker frem at det er naturlig å skrive talemålsnært til personer fra Trøndelag. Dette finner også Strand hos hennes informanter (2018, s. 37-39). Videre trekker Hans frem at dette ikke bare er noe som gjelder ham selv i møte med trøndere, men at det også er en forventning til den andre parten. Det illustreres når han skal forklare hvorfor han svarer talemålsnært i en samtale der samtalepartneren skriver bokmål¹⁷ (i alle andre samtaler enn denne tilpasser Hans seg samtalepartnerens skriftspråk). Denne samtalen er med en studiekamerat fra Malvik rett utenfor Trondheim. «Æ e veldig bevisst på at han e trønder, da. Han e litt sånn frustrerende bokmål når han skriv». Med dette legger han frem en tydelig normativ holdning om at trøndere bør skrive talemålsnært til hverandre (videre i intervjuet modifierer Hans dette til å gjelde jevngamle trøndere).

Personer som ikke er fra Trøndelag, er det ikke like entydige holdninger om hvordan man skal skrive til. Johannes mener det er naturlig å skrive bokmål hvis han skriver til noen fra Østlandet. Det samme gjør Hans. Personer fra andre områder enn Østlandet kan man skrive talemålsnært til hvis de også gjør det, mener Hans, Johannes og Lone – altså det jeg i delkapittel 3.1.2. kalte ideologisk konvergens (jf. delkapittel 3.1.2.). «Da føle æ det e greit at æ snakke trøndersk, når hu òg snakke dialekt, på en måte», sier sistnevnte om en samtale med en venninne fra Karmøy. Med dette kan det virke som om Lone impliserer at østlandsk er en form for standardtalemål. Dette kan man slå fast på bakgrunn av at hun omtaler alt annet enn sentraløstlandske dialekter som «dialekter», mens hun altså gir uttrykk for at sentraløstlandske talemål *ikke* er dialekter, slik hun ser det. I stedet vurderer hun trolig østlandsk som en talt standard eller en muntlig representasjon av bokmål, en folkelingvistisk oppfatning som ifølge Mæhlum (2009, s. 13) er vanlig blant norske språkbrukere.

Stig, Øyvor og Petra lar seg ikke påvirke av hvor samtalepartneren er fra, forteller de, noe som også stemmer overens med samtalene de har sendt. Tore og Andrea er begge i en mellomposisjon: De mener at man definitivt skriver talemålsnært til trøndere, men at det er andre faktorer enn hvor personene er fra som avgjør hvordan man skriver til personer som ikke er fra samme region.

¹⁷ Videre utover i den samme samtalen legger Hans om til bokmål når de diskuterer en mattelekse, noe som gjør at samtalen som helhet er registrert som en variasjonssamtale.

6.5.2. Etablert relasjon til samtalepartner

I stedet for hvor utenfor Trøndelag samtalepartneren kommer fra, peker Andrea og Tore på at det er hvor godt man kjenner noen som avgjør om de skriver talemålsnært til personer som ikke er trøndere. Andrea sier: «Det spørs jo på relasjonen vårres, da. Om vi har kjent hverandre og sånn». Dette er de to heller ikke alene om. Blant annet peker Hans på det samme: «Hvis æ snakke med nye folk og folk æ ikke kjenne og sånn, så e æ helt klart mer påpasselig med dialekt og språkbruk enn ellers». I å være *påpasselig* legger han å skrive bokmål, utdyper han. Tore sier at han skriver talemålsnært til venner, men at «æ prøve å hold mæ litt mer innafor bokmålens grensa» hvis han skriver til folk han kjenner mindre godt. Dette stemmer overens med det Strand (2018, s. 35) og Bäckström (2011, s. 113-114) sine informanter sier.

Lone mener at det ikke bare er en etablert relasjon, men også forventninger om fremtidig relasjon som spiller en rolle: «Hvis det e nånn æ ska omgås med seiner, så blir det trøndersk». For å illustrere sier hun at hun nok ville skrevet talemålsnært til en venninnes nye kjæreste, siden hun regner med å skrive til ham flere ganger. Er det i stedet noen hun bare skal skrive til én gang, som for eksempel hvis hun finner en gjenglemt lader med et telefonnummer på universitetet, så «hadd æ sendt en melding med liksom *Hei, jeg fant laderen din* på bokmål». Siden alle samtalene informantene har sendt utdrag fra er med personer de allerede har en relasjon til, er det ikke mulig å bruke det skriftlige datamaterialet til å kontrollere noen av informantenes utsagn om hvordan de skriver til noen de ikke har en etablert relasjon til.

6.5.3. Grad av formalitet i relasjonen

Det er også andre aspekter av relasjonen enn bare hvor godt man kjenner samtalepartneren som spiller inn ved valg av skriftspråk, kommer det frem i intervjuene. Flere av informantene trekker også frem graden av formalitet i relasjonen som avgjørende. For eksempel forteller Andrea om at hun sliter med balansen mellom en formell og uformell relasjon når hun skal skrive i gruppen til idrettslaget der hun både er trener og lagkamerat: «For da e æ i en rolle, føle æ», sier hun om det å velge bokmål i disse situasjonene. Samtidig forteller hun at når medspillerne svarer talemålsnært, blir hun påvirket og konvergerer. En lignende rollekonflikt beskriver Lone når hun kommenterer samtalen med en venninnes mor hun har kjent lenge, men som hun samtidig leier en leilighet av. I denne samtalen kodeveksler hun mellom bokmål

og talemålsnær skrivning, noe hun forklarer slik: «Så æ va litt sånn *e vi venna eller e vi...?*, ja æ hadd liksom et begge deler-forhold til hu, da».

I andre tilfeller er det lettere å trekke opp denne grensen, selv om de ulike informantene trekker den på ulike steder. Hans sier at han unngår talemålsnær skrivning hvis det er «liksom business-preg» på samtalen. Både Stig og Tore skriver talemålsnært til kolleger, men forteller at de skriver bokmål til kunder, siden det virker mer profesjonelt. Det samme sier Petra at hun gjør, bortsett fra til sjefen sin (denne samtalen er ikke med i datamaterialet hun har sendt, så det kan ikke overprøves).

6.6. Noen øvrige momenter

Det er verdt å merke seg at flere av informantene bruker verbet *snakke* når de i realiteten beskriver det å *skrive*. Dette gjelder både Lone, Johannes, Hans, Petra og Stig. At dette verbet blir brukt om skriftlig kontakt på Messenger, er en indikasjon på noe viktig: Det er ikke bare i teorien (jf. Hård af Segerstad, 2002) at denne skriftlige kommunikasjonsarenaen har trekk fra den prototypiske muntligheten. Tvert imot er det noe informantene selv også opplever.

Videre er det interessant at Hans i intervjuet sier at «æ skriv kanskje mer trøndersk enn æ snakke av og te». Han sier selv at han ikke snakker særlig «bredt», en selvoppfatning som til dels kan bekreftes av hvordan han realiserer variablene som undersøkes i denne studien i intervjusituasjonen: Som nevnt i delkapittel 5.3.4. uttaler han spørreord med *hv-* i fremlyd flere ganger i intervjuet, i tillegg til at han er en av tre informanter som aldri palataliserer. Selv om Hans også bruker ordet *snakke* om å chatte på Messenger, så er det altså ikke nødvendigvis slik at formene han skriver er de samme som han ville brukt muntlig. Hva dette kan si om talemålsskriving generelt, kommer jeg tilbake til i delkapittel 7.1.

Til sist fortjener Øyvors skille mellom hvem hun skriver talemålsnært til og hvem hun skriver bokmål til omtale. Hun bruker som nevnt tidligere standardnormeringen i samtalene med alle hun har blitt kjent med etter at hun ble 21, men den talemålsnære koden til alle hun kjente før dette. Øyvor forteller at dette kommer av at hun først skrev bokmål da hun som 21-åring møtte han som i dag er samboeren hennes, noe som skjedde skriftlig på sjekke-appen Tinder. Det gjorde hun fordi hun antok at han ikke var fra Trondheim siden han skrev bokmål til henne. Det viste det seg imidlertid at han var. Men da de først hadde «etablert» at de skrev til hverandre på bokmål, holdt det seg slik, forteller Øyvor – på tross av at samboeren skriver talemålsnært til sine venner, slik også hun gjorde frem til dette. Dette ble et før/etter-skille for henne, for siden den gang har hun konsekvent skrevet bokmål til alle nye personer hun har

blitt kjent med. Dette gjelder uavhengig av om de er fra Trondheim, jevnaldrende, har blitt gode venner av henne og om de skriver talemålsnært til henne – kort og godt overser hun altså alle faktorene ved samtalepartneren som de andre informantene trekker frem at får dem til å skrive talemålsnært. Personer hun ble kjent med før dette skillet, skriver hun imidlertid fortsatt talemålsnært til, noe hun forklarer med at dette er den etablerte måten å skrive på i deres relasjon. Et slikt enkeltøyeblikk der en informant bestemmer seg for å skrive på den ene eller andre måten fremover, er unikt for Øyvor: Ingen andre informanter i studien forteller om noe lignende når de blir spurt direkte om de på et tidspunkt har tatt et bevisst valg om å skrive på en bestemt måte.

7. Analyse

7.1. Normer for den talemålsnære skrivinga

7.1.1. Er det rimelig å snakke om en norm?

Som det kommer frem i delkapittel 5.5., er det i stor grad sammenfall mellom hvordan de ulike variablene realiseres når informantene skriver talemålsnært. Den utstrakte homogeniteten som er funnet i talemålet blant unge trondheimere (Hårstad & Opsahl, 2013), samt ungdommer i skolealder i andre bymål (Kristoffersen, 1980; Nesse, 2008), ser basert på mine informanter altså ut til å være til stede også i den talemålsnære skrivinga. Samtidig er det noe variasjon, som for eksempel at Hans og Tore skriver *dæm*, mens de andre informantene skriver *dem*. Når slik variasjon eksisterer, er det da rimelig å si at det eksisterer normer for unge trondheimeres talemålsnære skriving, i tråd med Stæhrs (2014) funn om normer blant unge språkbrukere i Danmark? Eller kan det tenkes at skrivinga deres bare er en ad hoc skriftliggjøring av talemålet deres, og at likhetene i måten de skriver på bare kommer av at talemålet de tar utgangspunkt i stor grad er likt? Det vil i så fall stemme overens med Vikør (2009) og Sebbas (2007) tanker om at det er opp til hver enkelt selv å avgjøre hvordan man vil skrive når man ikke følger en standardnormering.

Det er flere indikasjoner på at det er førstnevnte innfallsvinkel som er den riktige. Den første indikasjonen baserer seg på det premisset at informantene *ikke skriver som de snakker* – det er flere trekk i skriftspråket deres som ikke gjenspeiler talemålet deres. Av variablene jeg har sett på, gjelder dette blant annet manglende markering av palatalisering og fraværet av

overgangen $e > \text{æ}$ i skriftform. Utover disse variablene er det også mange andre tilfeller i det skriftlige datamaterialet som entydig ikke er en presis gjengivelse av dialekten deres. Dette inkluderer blant annet bruken av stumme konsonanter i slutten av ord som *egentlig* og *bolig*, og også den manglende talemålsnærheten i ord som infinitivsformen *begynn* (/byn/ på trondheimsmål), som riktignok apokoperes, men like fullt baserer seg på bokmålsstammen av ordet. Det er altså ikke slik at den talemålsnære skrivinga er en så presis som mulig gjengivelse av talemålet, og at dette kan forklare hvorfor informantene skriver så likt. Når chat-samtalene likevel viser en så stor grad av samstemthet på tvers av informantene (jf. delkapittel 5.5.), tyder det på at det må være noe annet som fører til dette. Etter all sannsynlighet er det her snakk om internaliserte normer.

Videre kan man merke seg at det er veldig mye mindre variasjon i datamaterialet i denne studien enn det er i tekstene til trønderske forfattere som Vikør har studert. For å trekke frem to av flere eksempler finner Vikør blant annet at enkelte av forfatterne realiserer personlige pronomen standardnormert i delene av tekstene der de skriver talemålsnært (2004, s. 285) og at omtrent halvparten markerer palatalisering, mens halvparten ikke gjør det – samt at palataliseringen realiseres på ulike måter i skrift (2004, s. 278). Hos mine informanter er samtlige personlige pronomen som forekommer i dialektsamtaler talemålsnære, mens palatalisering ikke markeres av noen (sett bort fra det leksikaliserte nektingsadverbet *itj*). Funnene i Vikørs studie viser tydelig at det ikke bare i teorien finnes ulike måter å skrive talemålsnært på, men at denne muligheten også har blitt brukt i praksis. På tross av at dette spennet altså eksisterer, skriver informantene i min studie likevel svært likt. Men i motsetning til Vikørs forfattere, inngår mine informanter i et dialogisk skriftspråksfellesskap med andre, noe som er en forutsetning for at normer kan oppstå (Vannebo, 1980, s. 4). Forfatterne Vikør har sett på er derimot i monologiske språksituasjoner når de skriver talemålsnært (jf. delkapittel 3.6.2.). Her har det ikke kunnet oppstå normer på samme måte, noe som kan forklare at det er større variasjon i Vikørs materiale. Variasjonen han finner er sannsynligvis også påvirket av hans diakrone perspektiv; han undersøker tekster som er skrevet over et helt århundre. Men det virker like fullt rimelig å tolke variasjonen han finner sammenlignet med samstemtheten blant mine informanter som en indikasjon på at det har oppstått internaliserte normer for talemålsnær skriving gjennom chat-kommunikasjonen.

I tillegg til funnene i det skriftlige datamaterialet, er det at informantene gir uttrykk for at noen talemålsnære former er aksepterte og andre ikke er det, er en videre indikasjon på at de forholder seg til internaliserte normer. Når det ikke er akseptabelt å markere palatalisering skriftlig for å gjenspeile talemålet (jf. delkapittel 6.3.), men det er greit å apokopere for å

gjøre det samme, må det eksistere et normsystem som har formet denne oppfattelsen. Dette er ikke et normsystem informantene er seg bevisste (jf. delkapittel 6.2.), men det er liten tvil om at det eksisterer.

Et siste tegn på at det eksisterer normer for talemålsnær skrivning, er Hans sitt utsagn om at han «kanskje skriv mer trøndersk enn æ snakke av og te». Med «mer trøndersk» mener han, så vidt jeg kan forstå, former som er «breiere» i et selvopplevd kontinuum mellom det som av Dalen blir omtalt som «fintrøndersk» og «breitrøndersk» (2008, s. 75). Dette utsagnet er verdt å merke seg. Hvis Hans sin talemålsnære skrivning bare handlet om å lage en skriftlig representasjon av måten han snakker på, er det ingen grunn til at han skal skrive former som er «breiere» enn de han selv bruker når han snakker. Da må det være noe annet som styrer den skriftspråklige atferden hans: normer.

Når det er tydelig at informantene forholder seg til mer eller mindre internaliserte normer for talemålsnær skrivning, reiser det et spørsmål om hvordan man skal forklare det som forekommer av variasjon mellom de ulike informantene. Det er ikke mange tilfeller av dette blant de tolv variablene jeg har sett nøye på, men det er noen: For eksempel sier Hans og Lone at det er rett å skrive *dæm* når man skriver talemålsnært, mens Petra mener at man bare kan skrive *dem*. Hvis alle informantene forholdt seg til samme normsystem, burde ikke dette forekomme.

Her er det viktig å huske at informantene ikke kjenner hverandre. Da kan det også være ulike normsystem de forholder seg til, i tråd med Stæhrs tanker om «vennegruppegenererte normer» (2015, s. 156). Altså er det lite trolig at det eksisterer et enhetlig normsystem for hvordan man skriver talemålsnært for alle trondheimere mellom 21 og 26 år. På samme måte som det i ulike bydeler, vennegrupper og aldersgrupper i Trondheim finnes ulike varianter av trondheimsmålet, er det sannsynlig at det eksisterer slik variasjon også for talemålsnær skrivning blant innbyggerne i byen. Derfor er det nok mer presist å snakke om *flere normsystem* heller enn én felles norm, men at disse normsystemene i stor grad overlapper med hverandre på grunn av at de baserer seg på et relativt likt utgangspunkt. I så fall er det fullt mulig at *dæm* er rett i henhold til normene Lone og Hans har internalisert, mens det i Petras normsystem ikke er det.

7.1.2. Hvorfor normene har blitt som de har blitt

Hva er det som gjør at noen bestemte ord får en standardnormert realisering, mens andre blir realisert talemålsnært? For å forstå dette er det først nødvendig å se på hva slags

bokmålsformer som forekommer i chat-samtalene. Av variablene jeg har undersøkt gjelder dette i hovedsak *her* og til dels *til*. Men først kan det være fruktbart å se på noen andre ord enn variablene jeg har sett mest inngående på. Dette gjelder særlig ord som har ulike konsonantgrupper i fremlyd, men der de ulike konsonantgruppene har lik uttale i talemålet. Informantene skriver for eksempel *skjønne*, *skjer*, *sjanger*, *sjukt*, *skifte* og *skikkelig* når de skriver talemålsnært. Disse ordene begynner med konsonantgrupper som mang en norsklærer har jobbet mye for å lære elevene riktig distribusjon av, siden de alle representerer samme lyd: /ʃ/. Men selv om lyden er den samme, holder informantene seg altså til stavemåten som er i tråd med bokmålsrettskrivinga. Hadde de skrevet så talemålsnært som mulig, skulle alle disse ordene hatt samme konsonantgruppe for /ʃ/.

Det samme ser man med flere andre lyder, som for eksempel /v/. Her finner man konsekvent ord som *hvert fall* og *hvis* i chat-samtalene, der konsonantgruppen ikke matcher lyden i talemålet. Et tredje eksempel er /j/, der *gjør*, *gjerne*, *hjelp*, *hjem*, *gi* og *gikk* alle har samme fremlyd i talemålet, men ordene likevel realiseres med ulike konsonantgrupper i tråd med bokmålsnormeringen når informantene skriver talemålsnært. Informantenes talemålsnære skriving er altså preget av lav grad av ortofoni, særlig om man sammenligner med den mest ortofone skrivemåten i de talemålsnære skriftprøvene Vangsnes (2019) undersøker.

Når like lyder realiseres ulikt i skriftspråket, og ulikheten korrelerer med standardnormeringen, hersker det liten tvil om at den talemålsnære skrivinga bygger på et bokmålsfundament. Det er i og for seg ikke overraskende, tatt i betraktning at informantene har hatt flere år med opplæring i bokmål på skolen før de har begynt å skrive talemålsnært til hverandre. At det talemålsnære da bygger på skriftspråket de allerede kjenner, gir mening. Denne intuitive logikken er nå også bekreftet av funnene i chat-samtalene informantene har sendt inn. Følgelig kan vi som skal forstå denne måten å skrive på, vite at det for alle ord eksisterer en standardisert variant som den enkelte informanten kan velge å benytte seg av. Informanten må da bestemme seg for om ordet i talemålet er så ulikt bokmålsnormeringen at hun skal endre det når hun skriver talemålsnært. Dette til forskjell fra at den enkelte informant tar hvert enkelt ord og etter beste evne forsøker å rekonstruere den muntlige uttalen av det skriftlig, som ville vært realiteten hvis det ikke lå et bokmålsfundament til grunn for den talemålsnære skrivinga.

For at en informant skal velge en talemålsnær stavemåte heller enn bokmålsformen av et ord, forutsettes ett av to alternativ. Forskjellen mellom disse to alternativene kan illustreres med flertallsformen *studenta*, som forekommer flere ganger i datamaterialet mitt. Det første alternativet er at informanten er bevisst på at uttalen /studenta/ ikke gjenspeiles i

bokmålsformen *studenter*, altså at han opplever ordet som det jeg har kalt *standardnormsalient* (jf. delkapittel 3.2.). Det kan føre til at han i stedet skriver det talemålsnære *studenta*. Det andre alternativet er at noen i informantens nettverk gjør det samme, og at denne formen sprer seg i nettverket. I teorien kan informanten internalisere den talemålsnære formen uten å være klar over at den bryter med standardortografien, noe som vil innebære at han ikke oppfatter ordet som *standardnormsalient*. Men selv om informanten i en slik situasjon ikke oppfatter ordet som *standardnormsalient*, vil det likevel være samme prinsipp som ligger bak den talemålsnære varianten: Noens bevissthet om at bokmålsformen *studenter* ikke gjenspeiler den muntlige uttalen /stʉdenta/.

Fravær av *standardnormsalient* kan være årsaken til at *her* i hovedsak realiseres *standardnormert* av informantene – de registrerer muligens ikke at det finnes en stavemåte som er nærmere talemålet deres enn den de bruker. Dette kan tenkes å henge sammen med oppfatningen om at sentraløstlandsk er en talt form for bokmål, som Lone gir uttrykk for (jf. delkapittel 6.5.1.). I disse dialektene uttales *her* som i trondheimsmålet, /hæ:r/. Hvis informantene ser på dette som en representasjon av bokmålet, kan det være at de leser lyden /æ:/ inn i bokstaven *e* i dette ordet. Det er heller ikke utenkelig at dette gjelder bokstaven *e* generelt, ikke bare i enkeltord. Siden det er så mange ord som skrives med *e*, men uttales /æ/ både i trondheimsmålet og på sentraløstlandsk (for eksempel *verre*, *hjerte*, *ert*), kan det være at informantene har lett for å tenke at *e* kan representere /æ/. I så fall kan det være årsaken til at også *dem* i hovedsak skrives med *e*. Her dreier det seg om et ord som i noen grad er *standardnormsalient*, siden det talemålsnære i ordet i subjektsform markeres med final *-m*, men at vokalen *e* muligens ikke er *standardnormsalient*. Men både for *her* og *dem* er dette en problematisk forklaring: Så lenge det ikke er noen metaspråklige kommentarer i intervjuene som uttrykker noe om grad av *standardnormsalient* for vokalen *e*, er dette et sirkulært argument, slik tankene jeg presenterte fra Kerswill og Williams (2002, s. 105) i delkapittel 3.2. tilsier.

For noen av de andre variablene forekommer det derimot slike metaspråklige kommentarer i intervjuene. For eksempel trekker flere av informantene frem palatalisering uten at de blir spurt om det. Der gir de uttrykk for at palatalitet ikke er noe det er akseptabelt å markere når man skriver talemålsnært. Blant annet sier Tore at det er «vondt å se på» skriftlig markering av palatalisering. Med dette kan vi si sikkert at palatalisering er et svært *standardnormsalient* trekk, selv om det ikke er et trekk informantene realiserer. Dette er interessant, siden det må bety at det er noe som gjør at informantene aktivt søker seg bort fra en form som bedre ville representert talemålet deres (i hvert fall for de fem informantene som

palataliserer i intervjuene). Jeg kan se to mulige forklaringer på dette. Den ene er at det kommer av et økonomiseringsprinsipp, slik informanten Stig gir uttrykk for (jf. delkapittel 6.3.). Det involverer at man ikke realiserer noe talemålsnært hvis det gjør skriftspråket mer komplisert, i form av økt antall tegn, enn det er i standardnormeringen. Dette vil imidlertid stride imot andre ord i chat-samtalene, som at *dokker* brukes konsekvent i stedet for det mer økonomiske *dere*. Derfor virker den andre forklaringen mer sannsynlig. Den dreier seg om prestisje. Palatalisering har lav prestisje og er på vei ut i mange norske dialekter, særlig i bymål (Dalen et al., 2008, s. 405; Elstad, 1982, s. 76; Nesse, 2008, s. 93). Dette prestisjetapet kan trolig ha konsekvenser også for informantenes talemålsnære skriving.

Den manglende skriftlige markeringen av palatalisering viser tydelig at det ikke kan settes et automatisk likhetstegn mellom at informantene opplever at et ord har stor grad av standardnormsaliens og at det realiseres talemålsnært. Likevel kan man nok legge til grunn at de fleste språktrekk og ord informantene oppfatter som svært standardnormsaliente vil være realisert talemålsnært. Det kan man anta på bakgrunn av at alle informantene uttrykker at *de skriver som de snakker*. Som jeg har vist ovenfor, stemmer ikke dette med deres faktiske skriftspråklige atferd, som i stor grad baserer seg på et bokmålsfundament, men de oppfatter det like fullt slik.¹⁸ For at den oppfatningen skal ha blitt til, kan de ikke være bevisste på at det er en stor mengde ord de kunne ha skrevet mer talemålsnært enn de faktisk gjør. Tvert imot må de selv oppleve at de skriver de aller fleste ordene som de mener skiller seg fra bokmålsnormeringen (det vil si de standardnormsaliente ordene) på en talemålsnær måte. Dermed er det usannsynlig at en studie som ser på flere variabler enn de tolv jeg går nøye inn på i denne studien, vil finne mange andre trekk enn palataliseringen som informantene bevisst unnlater å markere det dialektale i.

En videre variabel der det eksisterer metaspråklige kommentarer fra informantene som kan si noe om grad av standardnormsaliens, er *til/te*. Hans sier at du kan «slippe unna» med *til*, noe som tyder på at han er seg bevisst at det eksisterer en mer talemålsnær form, men at den standardnormerte formen ikke er noe han tenker mye over når han ser den. Dette tilsier at variabelen har liten grad av standardnormsaliens (selv om den har noe, for Hans er jo bevisst på variasjonen mellom de to variantene) og at dette er årsaken til at Hans kan akseptere bokmålsformen. Denne holdningen gjenspeiles også i datamaterialet: Det er overvekt av det talemålsnære *te*, men likevel mye variasjon mellom *te* og *til*, både inter- og intraindividuell.

¹⁸ Her er det også verdt å registrere hvor sterk bokmålsnormen må være i bevisstheten til informantene, tatt i betraktning hvor få avvik fra standardnormeringen som skal til før de kategoriserer noe som «å skrive som man snakker».

I de to eksemplene over kan man si noe om graden av standardnormsaliens for variabler der det henholdsvis er kun bokmålsformer og stor grad av variasjon mellom talemålsnære former og bokmål. Det er ikke så mange tilfeller av metaspråklige kommentarer som kan si noe om saliens for variablene som i all hovedsak realiseres talemålsnært. Det er imidlertid én: Tore sier som nevnt tidligere at det å «skrive dialekt» vil si «å skriv *æ* og *mæ* og sånn». Her viser han altså til den talemålsnære skrivemåten av de personlige pronomenene. Når han blir spurt om det gjelder flere ord enn dette, klarer han ikke å komme på noen. At han umiddelbart trekker frem de personlige pronomenene, men ikke klarer å nevne noe annet som er typisk for den talemålsnære skrivinga, er en klar indikasjon på at dette er et svært standardnormsalient trekk. Det støttes også opp av at det både er stor fonetisk og ortografisk forskjell mellom de bokmålsnormerte variantene *jeg/meg/deg/seg* og de talemålsnære *æ/mæ/dæ/sæ*. Ser man på samtalene til alle informantene under ett, ser man også at det ikke forekommer ett eneste tilfelle av personlige pronomen realisert med bokmålsform i noen av dialektsamtalene. Dette står i motsetning til for eksempel spørreordene og apokopen i infinitiv, som det av og til forekommer bokmålsformer av i dialektsamtalene. Basert på dette virker det rimelig å anta at de personlige pronomenene er svært standardnormsaliente for informantene mine, og at det spiller en rolle for at de utelukkende realiseres talemålsnært i dialektsamtalene.

For de andre variablene enn de tre nevnte (personlige pronomen, *til/te* og palatalisering) forekommer det ingen metaspråklige kommentarer i intervjuene. Det gjør altså at vi kan gå i fella som Kerswill og Williams beskriver ved å bruke saliensbegrepet sirkulært: For det første har vi tilfeller av variasjonsfenomener som det er mulig at henger sammen med saliens, der det kan være at mer standardnormsaliente trekk alltid realiseres talemålsnært, mens mindre standardnormsaliente trekk gir rom for variasjon. Vi har også mulige internspråklige forklaringer som støtter opp under dette: Den trondheimske flertallsbøyingen (for eksempel *daga* og *filosofan*) er et sentralt kjennetegn for dialekten (Dalen et al., 2008, s. 56) og dermed trolig er et trekk informantene er seg svært bevisste, mens uttalen /hæ:t/ (*her*, adv.) ikke er et like viktig dialekttrekk for trondheimsålet. Dette kunne i så fall forklart at flertallsbøyinger alltid bøyes talemålsnært i dialektsamtalene, mens variabelen *her/hær* i hovedsak realiseres standardnormert. Men vi kan ikke bruke de mange forekomstene av talemålsnære substantivformer som et argument for at de er standardnormsaliente samtidig som vi bruker antagelsen om at de er standardnormsaliente til å forklare hvorfor de forekommer ofte talemålsnært. Vi kan heller ikke bruke samme logikk med motsatt fortegn for å forklare hvorfor *her* som regel forekommer standardnormert. Så lenge det ikke finnes

noen metaspråklige kommentarer som støtter opp under at flertallsbøyingene er mer standardnormsaliente for informantene enn *her/hær*, er dette en sirkulær argumentasjon.

Det er uheldig for studien at intervjuene ikke ga metaspråklige kommentarer til mer enn tre variabler. Særlig siden de metaspråklige kommentarene for personlige pronomen og *til/te*, som jeg la frem over, tyder på at trekk med stor grad av standardnormsaliens alltid skrives talemålsnært, mens mindre grad av standardnormsaliens åpner for variasjon. Rent intuitivt virker det også sannsynlig at de øvrige trekkene med lite variasjon, som verbøyingene (apokope i infinitiv og preteritum, r-bortfall i presens) og spørreordene på *k-*, er mer saliente enn for eksempel forskjellen mellom *her* og *hær* eller *dem* og *dæm*.

Men min egen intuisjon er ikke et holdbart vitenskapelig argument. Dermed er datamaterialet for mangelfullt til å konkludere entydig på dette punktet. Det man imidlertid kan si, er at det eksisterer *indikasjoner* på at stor grad av standardnormsaliens henger sammen med konsekvent bruk av talemålsnære former. Det er også indikasjoner på at noe grad av standardnormsaliens henger sammen med variasjon og at lite eller ingen standardnormsaliens fører til bruk av bokmålsformer. For at disse indikasjonene skal testes videre, er det imidlertid nødvendig med en ny studie som er designet for å kartlegge forholdet mellom standardnormsaliens og talemålsnær skriving. Først med en slik studie vil man kunne slå noe fast med større grad av sikkerhet.

7.1.3. Hvordan normene kan ha oppstått

Chat-samtalene viser normer i et øyeblikksbilde, men de forteller ingenting om hvordan normsystemene har blitt til. Til det trengs longitudinelle data. Dermed finnes det ikke skriftlige spor i datamaterialet til å kunne si noe sikkert om hvordan informantene har blitt så samstemte som de fremstår i denne studien. Likevel er det mulig å bruke noen av informantenes utsagn, kombinert med funn fra tidligere forskning, til å resonnerer seg frem til hvordan normdannelsesprosessen kan ha foregått.

Som nevnt i 7.1.1., finner Vikør (2004) så mye variasjon i forfatteres skriftlige realisering av trøndersk dialekt at det ikke kan være snakk om internaliserte normer blant dem. Dette er for så vidt ikke overraskende: Normer oppstår gjennom kontakt mellom individer (Vannebo, 1980, s. 4), og den prototypiske skriftspråkssituasjonen, som forfattergjerningen er et godt eksempel på, er preget av at den er monologisk (Hård af Segerstad, 2002, s. 40) – altså uten språkkontakt. Under slike forutsetninger er det lite trolig at det oppstår normer. For skriving på Messenger, SMS og andre lignende tjenester stiller dette

seg annerledes. Her preges skrivinga av språkkontakt og synkronitet, noe som gir stort rom for samtalepartnere til å påvirke hverandre. I så måte kan man si at teknologien som ligger til grunn for utviklingen av nettspråket, er en *muliggjørende teknologi*: Uten den teknologiske utviklingen kunne språkkontakten som har ført til normene jeg finner hos informantene mine, ikke ha forekommet på samme måte. Dette passer overens med Ivar Utne's poeng om at mange personer som ellers i liten grad ville tatt skriftspråket i bruk, gjør det når nettet gir dem muligheten til det (2002, s. 177). De oppståtte normene for talemålsnær skriving, ikke minst det at det oppfattes som akseptabelt å vike fra standardnormen, henger trolig sammen med mulighetene chat-mediet har gitt informantene – snekkeren Tore eller frisøren Petra ville neppe skrevet like mye i hverdagen om det ikke var for at internett har gitt dem mulighet til det.

Vi ser altså tydelig at tilgang til teknologi er avgjørende for at talemålsnær skriving kan skje. Men når begynte informantene å benytte seg av denne teknologien? Tore, som er født i 1993, anslår at han begynte å skrive talemålsnært da han fikk chatteprogrammet MSN Messenger i ti-elleveårsalderen. Utover det sier ingen andre av informantene noe om når de begynte å skrive talemålsnært. De fleste av Bäckströms finske informanter, som også er født tidlig på 90-tallet, oppgir at de begynte å skrive talemålsnært da de var mellom ti og fjorten år gamle, i all hovedsak i forbindelse med at de fikk sin første mobiltelefon (2011, s. 81). Det virker sannsynlig at det også gjelder mine informanter. Det kan riktignok være at mine yngste informanter, født i 1998, har begynt å skrive talemålsnært enda litt tidligere i takt med at stadig yngre barn fikk mobiltelefon (Medietilsynet, 2018, s. 6), men det er neppe snakk om en forskjell på mer enn ett eller to år.

Normdannelse tar tid. Det innebærer at når informantene for første gang begynner å skrive talemålsnært, kan det ikke eksistere noen etablert norm for denne måten å skrive på. Trolig er den talemålsnære skrivinga i stedet preget av stor variasjon, siden vi vet at det finnes et stort spekter mellom bokmålsformene som er fundamentet for den talemålsnære skrivinga og en så ortofon som mulig gjengivelse av talemålet. En gang mellom dette stadiet med stor variasjon og tidspunktet informantene har sendt meg utdragene fra chat-samtalene sine, har denne variasjonen forsvunnet. Når i denne perioden dette har skjedd, er ikke godt å si.

Men det er mulig å anta noe om *hvordan* det har skjedd. Når ulike, gjensidig forståelige varieteter over tid bryter mot hverandre i talt form, skjer det en koinéformingsprosess. Den fører først til stor variasjon, før språket over tid *fokuseres* og språkbrukerne til slutt samler seg rundt en felles norm. Dette er det grundig empirisk belegg for i muntlige situasjoner (jf. f.eks. Neteland, 2014), og siden vi vet at chatting og muntlig tale

har mye til felles (Hård af Segerstad, 2002, s. 40), kan det være verdt å se om disse teoriene også kan ha overføringsverdi til den skriftlige modaliteten. Her tar informantene altså utgangspunkt i to ulike varieteter av ulik modalitet: talt trondheimsmål og skriftlig bokmål. Når de skal skape varietet «skriftlig trondheimsmål», settes de i en situasjon der de har to eller flere ulike varianter å velge mellom for mange ord, slik det også er i koineiseringsprosessen. Som nevnt har dette trolig skapt stor variasjon, før det har etablert seg en norm – altså at det har blitt fokusert. Det kan dermed virke rimelig å anta at den talemålsnære skrivinga har fulgt en lignende fokuseringsprosess som i koinedannelser, og at informantenes skriftspråk kan forstås som en koiné som har oppstått av «kontakt» mellom talt trondheimsmål og bokmål.

7.2. Den talemålsnære skrivingas funksjon for informantene

Den talemålsnære skrivinga er ikke et resultat av et kommunikativt behov i snever forstand: Informantene mine ville blitt forstått av samtalepartnerne hvis de skrev bokmål i stedet for talemålsnært. Det gjelder uavhengig av samtalepartnerens alder og geografiske opprinnelse. På tross av dette skriver de altså talemålsnært.

Det er heller ikke slik at det å skrive talemålsnært gjør at man helt og holdent slipper å skrive bokmål (alle informantene forteller at det finnes situasjoner der de skriver bokmål) eller at det er en måte å unngå å forholde seg til rettskrivingskrav på (det eksisterer som forklart over tydelige internaliserte normer informantene forholder seg til). I stedet utgjør den talemålsnære skrivinga en avansert ekstrakompetanse som må innlæres for å kunne brukes i situasjonene der dette er forventet, samtidig som man må beherske bokmål godt nok til å bruke det i situasjonene der det er nødvendig. I så måte kan man kanskje kalle informantene mine *biliterate*. Her skal det sies at alle informantene etter endt skolegang ifølge læreplanen skal beherske nynorsk, som jo gjør at de i utgangspunktet alle på et vis er biliterate. Men alle informantene forteller også at de aldri skriver nynorsk, hvilket gjør at biliteraliteten med henvisning til bokmål og nynorsk bare eksisterer på et teoretisk plan. Biliteraliteten med bokmål og talemålsnær skriving er derimot høyst reell.

For at informantene skal ha lært seg et ekstra skriftspråk, må det ligge en drivkraft bak. Denne drivkraften er som nevnt ikke å gjøre seg bedre forstått innholdsmessig, for det kunne de brukt bokmål til. I stedet dreier det seg om identitet. Informantene gir ved flere anledninger, både eksplisitt og implisitt, uttrykk for nettopp dette. Disse utsagnene er det verdt å se nærmere på.

Andrea snakker om det å være stolt over å være trønder og å unngå å fremstå som falsk («fake»), noe som åpenbart er knyttet til identitet. Lone mener det blir «kunstig» å ikke skrive talemålsnært til faren sin – altså at det er i strid med hennes identitet å skrive bokmål. Dette bør ses i sammenheng med begrepet språklig autentisitet, som defineres som å handle «i tråd med din identitet» (Hårstad & Opsahl, 2013, s. 159). Skriftspråket spiller en rolle i å være autentisk *overfor seg selv*, noe som kommer frem i Andreas og Lones utsagn. Denne opplevde «forpliktelsen» overfor seg selv kan muligens også forklare hvorfor det er så lite konvergens i samtalene der informantene skriver talemålsnært til personer som skriver bokmål til dem. Kanskje er det slik at det er viktigere å være autentisk overfor seg selv enn det er å tilpasse seg samtalepartnerens skriftspråk.

Men samtidig som Andrea og Lone gir uttrykk for at det å skrive talemålsnært er å oppføre seg i tråd med egen identitet, skriver de begge bokmål i deler av datamaterialet de har sendt inn. Er dette da inautentisk, en måte å skrive på som strider med deres identitet? Når de blir spurt om det å skrive bokmål til enkelte personer, sier de ingenting som kan tolkes i den retningen. I stedet forklarer de hvorfor det i disse situasjonene er naturlig å skrive bokmål. Dette underbygger Sollids poeng (2008, s. 89) om at autentisitet kan være noe relasjonelt: Det er kun i enkelte situasjoner at det er nødvendig for informantene å skrive talemålsnært for å fremstå autentiske, mens det i andre situasjoner er helt ok å skrive bokmål. Hva som er autentisk, er altså ulikt med ulike samtalepartnere.

At talemålsnær skriving har en identitetsfunksjon, understrekes ytterligere ved at Hans forteller om negative kommentarer fra barndomsvenner hvis han skriver bokmål. Dette kommer trolig av at han bryter med identiteten de tilskriver ham, altså er det snakk om autentisitet i relasjonell forstand. Hans må dermed ikke bare forholde seg til om han selv opplever at han skriver på en autentisk måte, men også om andre oppfatter ham som autentisk.

Dette er også et aspekt når man ser at den talemålsnære skrivinga har en funksjon som gruppemarkør. Eksempelet som illustrerer dette best, er når Andrea forteller om hvordan venninnene hennes fra skoletiden har en felles gruppe på Snapchat. Hvis en av venninnene som har flyttet til Oslo, sender en melding til gruppen på bokmål, så vet de at det er en *felles-snap*, altså en melding/bilde som har blitt sendt til flere enn bare dem, sier Andrea. Dette er bemerkelsesverdig: Talemålsnær skriving er altså en så tydelig definert gruppemarkør at det er mulig for Andrea å være sikker på at meldingen er sendt til flere enn gruppen, kun basert på det faktum at venninnen skriver bokmål. Følgelig er det altså ikke bare slik at talemålsnær skriving markerer tilhørighet til gruppen og at å bruke andre varieteter er nøytralt. Faktisk er

det slik at bruken av bokmål oppfattes som å markere tydelig *avstand* til gruppen. Dette passer godt overens med Bäckströms funn om at talemålsnær skriving fungerer som et lim for en gruppe og gir gruppen en felles identitet (2011, s. 204).

Dette underbygges også av at Andrea sier at det er «litt ovenfra og ned» å skrive bokmål til venner fra Trondheim. Dette bør ses i sammenheng med prestisje, siden det at noe skal kunne være ovenfra og ned impliserer at noen hever seg over noen andre. Når det å skrive bokmål er å heve seg over noen, innebærer det at det å skrive bokmål er noe som må anses som mer prestisjefullt, finere eller riktigere av Andrea – altså et eksempel på at standardformer har fått åpen prestisje, i tråd med det Labov mener (2006, s. 402). Men på tross av at Andrea implisitt tillegger bokmål disse kvalitetene, er det likevel ikke slik at hun mener det er en god ting å skrive standardnormert – tvert imot gir hun uttrykk for at det er snobbete. I dette ligger det at det talemålsære skriftspråket har en skjult prestisje, i hvert fall jevnaldrende trondheimere imellom. Slik fungerer det altså som en prestisjevarietet i en bestemt gruppe, selv om det ikke gjør det i en annen. Dette er helt i tråd med Stæhrs funn om vennegruppegenererte normer på Facebook, der brudd med standardnormen kan være normen i bestemte grupper (2014, s. 59-60).

Det er mulig å se spor av det samme også i det andre informanter forteller. Hans får som nevnt kommentarer fra barndomsvennene hvis han skriver bokmål til dem («*greia med at du skriv bokmål no?*»). Her blir det ikke sagt rett ut at det er snobbete eller «ovenfra og ned» å skrive bokmål, men det er utvilsomt et brudd med gruppens normer som får vennene til å reagere. Da er det også nærliggende å anta at det ligger en skjult prestisje i det å bruke de talemålsnære formene. Motsatt gjør Hans det tydelig at han forbinder det standardnormerte med en åpen prestisje gjennom sitt utsagn om at han vil gjøre et «godt inntrykk» når han skriver bokmål til en kvinne fra det sentrale Østlandet som han dater. Man kan argumentere for at talemålets funksjon som gruppemarkør også kommer frem når Johannes forteller at hans barndomsvenner synes det er rart når han ikke «skriver dialekt». Til grunn for dette ligger det en norm om at vennene seg imellom skriver talemålsnært. Når Johannes ikke overholder denne normen, er det «rart» – trolig fordi de opplever at han ikke markerer tilhørighet til gruppen gjennom skriftspråket, slik normen i gruppen tilsier at man skal gjøre.

7.3. Til hvem skrives det talemålsnært – og hvorfor

Den talemålsnære skrivinga fungerer altså som en gruppemarkør. Men er det mulig å trekke et klart skille mellom hvilke grupper det er en gruppemarkør og for hvilke det ikke er det? Og

ikke minst, hvorfor er det det for noen grupper og ikke for andre? Som nevnt i 5.3.1. er det i denne studien, som i de fleste andre sosiolingvistiske studier, mye variasjon mellom språkbrukere, og det er få helt entydige mønstre i språkbruken som er felles på tvers av alle informantene. Ett slikt trekk er det imidlertid: Alle skriver talemålsnært til venner fra skoletiden. I det følgende prøver jeg å forklare hva som kan være årsakene til dette, samt å se på mulige grunner til at det ikke finnes lignende mønstre for de andre gruppene av samtalepartnere.

7.3.1. Nettverkstetthet

Det er felles for absolutt alle informantene at de skriver talemålsnært til personer de har kjent siden barndoms-/ungdomstida. Det er også for disse gruppene at utsagnene i intervjuene tydeligst peker i retning av at den talemålsnære skrivinga er en gruppemarkør som har skjult prestisje (jf. delkapittel 7.2.). Det virker sannsynlig at dette har med nettverkstetthet og -multipleksitet å gjøre. Barne- og ungdomstiden er trolig den perioden av livet der det er best forutsetninger for å danne tette og multiplekse nettverk.¹⁹ Hvis talemålsnær skriving i denne fasen av livet har blitt en norm og en gruppemarkør, noe som virker rimelig å anta (jf. hvordan normdannelsesprosessen kan ha vært, omtalt i delkapittel 7.1.3.), vil tettheten og multipleksiteten i nettverkene trolig være årsaken til at det ikke er én eneste informant som viker fra denne normen.

Så er det naturlig å spørre seg om hvorfor det ikke har endret seg over tid, når det er alt fra fire til ni år siden informantene sist gikk på skolen. Det vil være rimelig å anta at flere av informantene ville ha løsere tilknytning til dette nettverket nå enn de hadde da de gikk på skolen, og dermed at normene om å skrive talemålsnært ikke regulerer skriftspråket deres like strengt som da de gikk på skolen. Til dette er det to motargumenter: For det første viser datoene i samtaleloggene at mange av informantene har hatt kontakt med barndomsvennene svært nylig.²⁰ Nylig kontakt er en indikasjon på at man fortsatt har et tett forhold til noen. For det andre ser det ut som om informantene i liten grad endrer skriftspråk i en samtale når de først har valgt skriftspråkform (bortsett fra den hyppig varierende Johannes). Dette kommer tydeligst frem hos Øyvør, som skriver bokmål til alle hun har møtt etter at hun fylte 21, men

¹⁹ Årsaken til at man her bare kan snakke om *forutsetninger* er at denne studien ikke har målt nettverkstetthet på en lignende måte som for eksempel Milroy og Margrain gjorde det (1980). Likevel er det rimelig trygt å anta at personer i skolealder har et tett nettverk der de ulike deltakerne kjenner hverandre uavhengig av hverandre.

²⁰ Som nevnt i delkapittel 4.3. ble informantene bedt om å sende de nyeste utdragene fra samtalene som stammet fra før de først ble kontaktet om å delta i studien.

likevel fortsatt skriver talemålsnært til alle hun kjente før det. At det aktive valget om å skrive bokmål ikke har «tilbakevirkende kraft» i samtaler hun hadde gående fra før, viser at skriftspråkvalget hennes har blitt «låst fast» med de hun kommuniserte med i ungdomstiden. På grunn av disse to faktorene mener jeg det er sannsynlig at tettheten og kompleksiteten i nettverkene fra skoletiden fortsatt preger informantenes skriving i dag.

Nettverksstyrke, men da med motsatt fortegn, kan muligens også forklare den interindividuelle variasjonen mellom informantene i hvordan de skriver til jevnaldrende personer de har blitt kjent med i voksen alder. Til denne gruppen av samtalepartnere er det én av informantene som konvergerer til samtalepartnerens skriftspråk i enkeltsituasjoner, flere som ikke lar seg påvirke og skriver talemålsnært uansett, samt én som ikke lar seg påvirke og skriver bokmål uansett. Kort sagt er det ikke noe tydelig mønster på tvers av informantene. Nettopp dette fraværet av mønster kan henge sammen med at personer informantene har blitt kjent med i 20-åra oftere vil være personer de har en unipleks relasjon til og som er en del av løsere nettverk. Da er det ikke like strenge normer og forventninger som regulerer den språklige atferden, noe som kan føre til at informantene står friere til å velge hvordan de vil uttrykke seg. Den friheten kan ha ført til at noen velger å skrive bokmål, mens andre velger å skrive talemålsnært til samtalepartnerne de har blitt kjent med i 20-åra – i motsetning til den konsekvente talemålsnære skrivinga når de skriver til venner fra barne- og ungdomstida.

7.3.2. Formalitetsgrad og registervariasjon

Grad av formalitet i relasjonen til samtalepartneren ser også ut til å påvirke hvordan informantene skriver til ulike personer. Det ser vi både i måten Hans, Johannes og Øyvor skriver på til voksne utenfor familien og i de tre samtalene der Andrea og Lone varierer. Alle disse samtalene bærer preg av at de er mer formelle enn samtalene der de ikke varierer. I tillegg opplyser Tore i intervjuet at han skriver bokmål til kunder, selv om dette ikke er noe som kan dokumenteres i chat-samtalene han har sendt. Det kan altså se ut som *det å skrive til noen man har en profesjonell relasjon til* er en situasjon som har oppstått så ofte at det for de ulike informantene har dannet seg et register for hvordan man skriver i en slik situasjon: bokmål.

Også det at informantene oppgir en etablert relasjon til samtalepartneren som en av forutsetningene for å skrive talemålsnært,²¹ kan tyde på at grad av formalitet i relasjonen spiller en rolle. I en innledende fase av et bekjentskap er kontakten typisk mer formell, noe som gjør at det ikke er unaturlig at informantene da bruker bokmål. Også dette er en situasjon informantene trolig har opplevd flere ganger, noe som gjør at det kan ha oppstått et register for situasjonen å *skrive til noen man ikke kjenner*. Forskjellen mellom denne typen formalitet og for eksempel formaliteten i et selger/kunde-forhold er at en fremmed kan bli en bekjent over tid, noe som ifølge informantene fører til at de kan skifte register og skrive talemålsnært i stedet.

Ved første øyekast kan dette se ut som en bekreftelse på Romaines tanker om at mer formelle situasjoner fører til økt bruk av standardformer (Romaine, 1994, s. 74). Men at dette henger sammen med at språkbrukeren blir mer bevisst på sitt eget språk i formelle situasjoner enn i uformelle situasjoner, virker ikke å stemme: Funnene i denne studien viser tydelig at det er flere situasjoner der språkbrukerne er seg svært bevisste sine egne språklige valg, men likevel skriver talemålsnært. Det gjelder for eksempel når Andrea skriver i gruppechatten til venninnene eller når Lone skriver til faren sin. Selv om dette er uformelle relasjoner, er de veldig bevisste på hva som er forventet skriftspråk i denne situasjonen. Det ser altså for disse informantene ut til å ha oppstått et register for situasjonen å *skrive til noen man kjenner godt som er fra Trøndelag*, og at dette er et register informantene er tydelige på at bør brukes i disse situasjonene.

Det kan derfor se ut som om Romaines *prinsipper* er overførbare til en norsk skriftspråklig kontekst, men at *resultatet* blir annerledes. Prinsippet, at saliens fører til bevisste språkvalg, virker å stemme også for mine informanter. Men denne bevisstheten ser ut til å gi andre utslag for trondheimere på Messenger i 2019 enn det gjør for brukere av engelske kreoler på 90-tallet: I stedet for at bevissthet rundt eget språk konsekvent fører til bruk av standardformer, fører det hos mine informanter i noen tilfeller til det motsatte, nemlig et bevisst valg om å bruke et register som bryter med standardnormen. I andre situasjoner brukes et standardnormert register, også dette som et resultat av språklig bevissthet.

Det er viktig å understreke at det for de ulike informantene ikke er snakk om *felles registre*. Det vil si at registervariasjonen vi ser er ulik fra informant til informant. For eksempel viser utdragene fra samtalene til både Stig og Tore at det profesjonelle registeret

²¹ Dette er ikke noe som kommer frem i samtalene informantene har sendt inn, siden de kun skriver på Messenger til personer de allerede har et etablert forhold til. Men alle de åtte informantene trekker frem at de skriver bokmål til personer de ikke kjenner.

ikke gjelder kolleger (som de skriver talemålsnært til), mens begge sier at de skriver bokmål til kunder. Øyvor skriver på den annen side bokmål til kolleger. Johannes ser ut til å ha et register der han varierer til venner, mens han kun skriver bokmål til voksne. Basert på de innsendte chat-samtalene og deres egne utsagn, ser det altså ut som at alle informantene har til felles at de har ulike registre de bevisst varierer mellom i ulike situasjoner. Situasjonene det varieres mellom, er imidlertid ulike fra informant til informant.

7.3.3. Forventet gruppetilhørighet

En av faktorene informantene trekker frem at får dem til å skrive talemålsnært, er at personen de skriver til er fra Trøndelag. Det kan på den ene siden henge sammen med at det er personer fra Trøndelag (eller spesifikt Trondheim) de inngår i tette, multiplekse nettverk med, men på den annen side gjelder dette også personer fra Trøndelag som ikke inngår i slike nettverk. Dette kommer tydeligst til syne hos Hans, som sier at en studievenn fra Malvik utenfor Trondheim er «litt sånn frustrerende bokmål» – altså eksisterer det hos Hans en forventning om at studiekameraten skal skrive talemålsnært.

I 7.2. skriver jeg at den talemålsnære skrivinga markerer tilhørighet til en gruppe der det å bruke denne uttrykksformen er tillagt skjult prestisje. Dette kan imidlertid ikke forklare hvorfor man skal skrive talemålsnært til personer man ikke kjenner så godt at man inngår i en etablert gruppe med dem. I stedet for at det er snakk om *faktisk* gruppetilhørighet her, er det sannsynligvis snakk om noe man kan kalle en *forventet* gruppetilhørighet. Det vil si at selv om Hans og studiekameraten fra Malvik ikke er del av samme gruppe der det er prestisjefylt å skrive talemålsnært (for da ville jo samtalepartneren ha skrevet talemålsnært, ikke bokmål), så *forventer* Hans at han skal tillegge det samme verdi som Hans selv gjør. I dette ligger det altså en implisitt forventning om at en person som er trønder og jevnaldrende skal tillegge det å skrive talemålsnært de samme verdiene som Hans og hans trønderske, jevnaldrende venner gjør. Denne forventningen dikterer språkbruken til Hans når han skriver til studiekameraten.

Men vi ser ikke den samme forventede gruppetilhørigheten når Hans skriver til eldre trøndere. Også for de andre informantene er det stor variasjon her. Hvordan kan det ha seg at talemålsnær skriving så tydelig ser ut til å være en (forventet) gruppemarkør for unge voksne fra Trondheim når de skriver seg imellom, men ikke når de skriver til eldre personer fra samme sted? Dette kan henge sammen med at personene som er eldre ikke har vokst opp med teknologien som har muliggjort (jf. delkapittel 7.1.3.) den tydelige normdannelsen for talemålsnær skriving som man finner hos informantene mine. Konsekvensen for informantene

er at de etter all sannsynlighet oftere vil ha opplevd å bli møtt med bokmålsskriving av en eldre person enn av en jevnaldrende. For at det skal oppstå en gruppemarkør eller en forventning om en gruppemarkør, trengs det at et stort flertall av medlemmene i en gruppe forholder seg likt. Det gjør ikke de eldre samtalepartnerne, som i datamaterialet i stor grad skriver bokmål eller varierer mellom talemålsnær og standardnormert skriving. På grunn av dette kan det tenkes at informantene mine ikke har fått den samme forventningen om at eldre personer skal vise en tilhørighet til verdien det å skrive talemålsnært uttrykker som de har fått til yngre personer. Dermed er det naturlig at det ikke har oppstått en entydig norm for informantene mine om at man skriver talemålsnært til den eldre gruppen av samtalepartnerne, også hvis de er fra Trøndelag.

7.4. Sosiale variabler som påvirker talemålsnær skriving

Som det kom frem i delkapittel 5.3.2., har jeg ikke observert noen forskjell når jeg sorterer informantene etter kjønn. I talemålsnært-til-alle-gruppen er det tre kvinner og to menn, noe som må sies å være en jevn fordeling i et så lite informantutvalg. Det samme gjelder utdanningsnivå: I talemålsnært-til-alle-gruppen er det to personer med høyere utdanning og tre uten, også dette en ganske jevn fordeling.

En sosial variabel som det derimot kan se ut som påvirker graden av talemålsnær skriving, er foreldrebakgrunn. Som nevnt i delkapittel 5.3.2., er det et fellestrekk for alle de fem informantene i talemålsnært-til-alle-gruppen at begge foreldrene er fra Trøndelag. På tross av den geografiske opprinnelsen, skriver familiemedlemmene til fire av fem enten bokmål eller en variasjon av bokmål og talemålsnær skriving til informantene. Informantene svarer på sin side talemålsnært. Men i og med at familiemedlemmene ikke skriver talemålsnært til dem, kan vi slå fast at det ikke eksisterer en norm eller gruppemarkør i de trønderske familiene til disse informantene om at man skal skrive talemålsnært. Dette er altså ikke årsaken til at informantene med foreldre fra Trøndelag i større grad skriver talemålsnært.

I stedet kan det tenkes at foreldrebakgrunn har påvirket på en annen måte, ved at informantenes språklige selvoppfatning er påvirket av foreldrenes bakgrunn. Personer med begge foreldre fra Trøndelag, vil følgelig også ofte ha store deler av storfamilien fra samme område. Konsekvensen av dette er at flere av de signifikante andre i oppveksten til denne personen vil ha en trønderdialekt. Har en person derimot foreldre fra andre deler av landet, vil flere viktige personer i livet (foreldre, besteforeldre, onkler, tanter, søskenbarn) etter all

sannsynlighet ha en dialekt som ikke er trøndersk. Sannsynligheten er også større for at man har tilbrakt mer tid utenfor det trønderske dialektområdet i oppveksten.

Disse faktorene trenger ikke nødvendigvis påvirke talemålet (eller skriftspråket) i seg selv. Men de kan potensielt påvirke viktigheten man tillegger dialekten. Kort sagt: Er alle personene i livet ditt fra samme dialektområde, er det mulig at du opplever dialekten som en sentral del av identiteten din. I så fall virker det sannsynlig at du opplever at du er mer autentisk overfor deg selv om du skriver mer talemålsnært. Omvendt er det å ha flere viktige personer i livet med en annen dialekt enn deg selv noe som kan føre til at dialekten står mindre sentralt i din selvforståelse. Da kan det også tenkes at det er mindre viktig å gi uttrykk for dialekten når du skriver. Hvis dette skulle stemme, kan det forklare hvorfor informantene med foreldre fra trøndelagsregionen skriver mer talemålsnært enn informantene med foreldre fra utenfor regionen.

Samtidig er det metodiske utfordringer knyttet til en slik tolkning (jf. delkapittel 4.2.). Jeg vet riktignok hvor foreldrene kommer fra, men jeg vet lite annet om informantenes oppvekst som ville vært relevant. Kanskje hadde en informant bare kontakt med én av foreldrene da han vokste opp? Eller kanskje en steforelder som ikke er fra Trøndelag kan ha vært en viktig person i livet til en informant? Uten slik informasjon, som kan være viktig for å forstå hvordan foreldre- eller familiebakgrunn påvirker språket (Bugge, 2015, s. 104-110), er det usikkerhet knyttet til analysen over.

I tillegg er det i en kvalitativ studie alltid vanskelig å isolere en bestemt sosial variabel og si at det er den, og ikke andre variabler, som står for påvirkningen. Dermed kan man basert på funnene i denne oppgaven si at det *kan* se ut som at foreldrebakgrunn spiller en rolle for i hvilken grad man skriver talemålsnært på Messenger, men at dette bør undersøkes enda grundigere.

8. Konklusjon

Denne studien har undersøkt talemålsnær skriving blant åtte trondheimere mellom 21 og 26 år ved å se på utdrag fra informantenes chat-samtaler på Facebook Messenger. Dette skriftlige datamaterialet har blitt supplert med informantenes tanker om skillet mellom talemålsnær og standardnormert skriving generelt og egen skriving spesielt, innhentet gjennom fokuserte intervjuer med hver informant. Empirien er analysert i lys av sosiolingvistisk teori som er utviklet om muntlig språk, men som har overføringsverdi til chat-kommunikasjon siden disse

kommunikasjonsformene har flere likhetstrekk. Blant annet brukes teori om forholdet mellom språk og identitet, om nettverkstetthet og -kompleksitet og om akkommodasjon. I tillegg har teori om saliens blitt tilpasset for å kunne anvendes på en fruktbar måte i en skriftspråklig kontekst.

Basert på utdragene i chat-samtalene, er det ingen tvil om at talemålsnær skriving er mye brukt av informantene: Alle åtte informantene skriver talemålsnært i minst fire av tolv samtaler, og fem av dem gjør det i alle samtalene. Denne talemålsnære skrivinga kjennetegnes av at informantene tar utgangspunkt i et bokmålsfundament når de skriver. Det innebærer at de aller fleste ord skrives standardnormert, også i tilfeller der standardnormeringa ikke gjenspeiler talemålet til informantene på en presis måte. Det talemålsnære realiseres ved at enkelte sentrale ord bryter med standardortografien. Når informantene velger så mange bokmålsformer for ord som kunne vært stavet på en mer ortofon måte, blir det tydelig at det ikke er mulig å snakke om å *skrive dialekt*, slik mye forskning hittil har gjort. *Talemålsnær skriving* er mer presist, der graden av talemålsnærhet ikke nødvendigvis trenger være svært stor.

Av variablene jeg har sett på, er det særlig personlige pronomen, apokope og r-bortfall i ulike verbformer, *k-* i spørreord og flertallsbøyinger av substantiv som forekommer i talemålsnær form. I tillegg forekommer kvantordeterminativet *noe/noen* og tidsadverbet *nå* nesten utelukkende i talemålsnær form. Dette er felles på tvers av de åtte informantene. Kombinert med flere av informantenes utsagn, gjør denne samstemtheten at man med stor grad av sikkerhet kan slå fast at informantene forholder seg til tydelige, internaliserte normsystemer når de skriver talemålsnært. Det virker også sannsynlig at chat-formatets dialogiske og synkrone natur er en forutsetning for at disse normene har kunnet oppstå.

Datamaterialet i denne studien er ikke tilstrekkelig for å kunne si sikkert hva det er som gjør at bestemte ord blir realisert talemålsnært og andre standardnormert når informantene bruker den talemålsnære varieteten. Vi kan imidlertid slå fast at det er en forutsetning at et ord må være standardnormsalient, det vil si at en informant oppfatter at standardnormeringen av et ord ikke representerer den dialektale uttalen av ordet på en fyllestgjørende måte, for at det realiseres talemålsnært. Videre er det indikasjoner som peker i retning av at *graden av standardnormsalients* kan spille en rolle for hvilke ord som konsekvent blir realisert talemålsnært. Vi ser at de personlige pronomenene, som informantutsagn gir grunn til å tro at er svært standardnormsaliente, konsekvent realiseres talemålsnært i dialektsamtaler. For variabelen *til/te*, som informantutsagnene tilsier at er mindre standardnormsalient, er det derimot utstrakt variasjon, både inter- og intraindividuell.

Basert på dette kan man forme en hypotese om at ord med stor grad av standardnormsaliens alltid skrives talemålsnært, mens mindre grad av standardnormsaliens er forbundet med variasjon. Men siden det mangler metaspråklige kommentarer fra informantene til å kunne si noe sikkert om graden av standardnormsaliens for ni av tolv språklige variabler i studien, er dette en hypotese som det ikke er mulig å teste videre i dette prosjektet.

Når det gjelder den talemålsnære skrivingas funksjon, fremstår det klart at den er drevet av identitetshensyn. Dette gjelder på den ene siden for enkeltpersoner, ved at flere informanter opplever denne måten å skrive på som en måte å uttrykke seg autentisk i henhold til den identiteten de selv opplever å ha. På den annen side gjelder det også for enkelte grupper. Her har den talemålsnære skriftlige varieteten blitt en markør for tilhørighet til gruppen. Innenfor gruppen har den talemålsnære skrivinga skjult prestisje, og informantene gir uttrykk for at brudd med gruppemarkøren oppleves som inautentisk av gruppemedlemmene.

Alle informantene skriver talemålsnært til personer de ble kjent med da de gikk på skolen. Det virker sannsynlig at dette henger sammen med at informantene inngikk i tette og multiplekse nettverk med disse samtalepartnere da de gikk på skolen, og at talemålsnær skriving ble en gruppemarkør allerede da. Funnene fra samtaleindikere videre at informantene (med unntak av den hyppig kodevekslende Johannes) i svært liten grad skifter varietet når de først har etablert en skrivemåte i en samtale, noe som muligens kan forklare hvorfor alle fortsatt skriver talemålsnært til venner fra skoletiden flere år etter at de gikk ut fra videregående. Utover at informantene skriver talemålsnært til personer de kjenner fra skoletiden, er det ikke noe entydig mønster på tvers av informantene for hvordan de skriver til ulike typer samtalepartnere. Jeg argumenterer for at også det henger sammen med nettverksstyrke, men i dette tilfellet mangel på det: Med personene informantene har blitt kjent med i voksen alder, inngår de etter all sannsynlighet i løsere og mindre multiplekse nettverk. Det gjør at de står friere til å skrive på den måten de ønsker, uten at det påvirkes av nettverkene på samme måte som når de skriver til venner fra skoletiden. Resultatet av denne friheten er interindividuell variasjon.

Det virker ikke å være slik at kjønn og utdanningsnivå hos mine informanter henger sammen med mer eller mindre bruk av den talemålsnære varieteten. Den eneste sosiale variabelen som i noen grad korrelerer med talemålsnær skriving blant informantene mine, er foreldrebakgrunn. Her er det slik at informantene som har to foreldre fra Trøndelag i større grad skriver talemålsnært enn de som ikke har det. Samtidig får ikke studien frem annen relevant kunnskap om familie- og oppvekstsituasjon som kan ha hatt innflytelse på

skriftspråkbruken til den enkelte informant. Foreldrebakgrunnsvariabelen bør derfor ikke ubetinget tillegges for mye vekt uten at man har denne kunnskapen.

8.1. Videre forskning

De få studiene om talemålsnær skriving som har så mange informanter at de nærmer seg å være representative for en større populasjon, er basert på selvrapporing. Derfor vet vi foreløpig lite om faktisk bruk av talemålsnær skriving for større deler av befolkningen. Den foreliggende studien gir heller ikke slike svar med sine åtte informanter. Imidlertid kan deler av studiedesignet i denne masteroppgaven gjenbrukes til å lage en slik kvantitativ studie. Med klart definerte variabler med få varianter kan man gjennomføre digitale søk uten å måtte finlese hver enkelt chat-samtale. Da kan man øke antallet samtaler som undersøkes betydelig. Såfremt man har skaffet et korpus med samtaler fra nok ulike informanter, vil en slik kvantitativ studie kunne gi viktig, statistisk signifikant kunnskap om hvor utbredt talemålsnær skriving er og om hvordan det talemålsnære kommer til uttrykk i skrift.

Det ville også vært interessant å undersøke skriftspråkatferden til personer med andre sosiale kjennetegn enn de jeg har tatt for meg i denne studien. Datamaterialet i denne studien gir blant annet grunn til å tro at ulike aldersgrupper bruker talemålsnær skriving ulikt. For eksempel kodeveksler informantenes eldre og uformelle samtalepartnere mellom talemålsnær skriving og bokmål i betydelig større grad enn det informantene gjør selv. Disse samtalepartnerne har heller ikke vokst opp med internettkommunikasjon slik mine informanter har gjort det, og har derfor ikke hatt samme forutsetninger for dannelse av normsystemer for talemålsnær skriving. Dermed vil det å undersøke deres bruk av talemålsnær skriving trolig kunne gi andre funn enn når man undersøker informanter mellom 21 og 26 år. Det samme kan også gjelde yngre aldersgrupper: Informantenes skriftspråklige atferd overfor personer de har kjent siden de gikk på skolen, kan indikere at det er mer bruk av talemålsnær skriving i skolealder. I tillegg til å se på ulike aldersgrupper, vil også studier med informanter fra andre landsdeler og fra mindre tettbygde strøk kunne gi viktig kunnskap om talemålsnær skriving.

Videre gir datamaterialet i denne studien grunnlag for to konkrete hypoteser som bør testes i nye studier. Den ene er at graden av standardnormsaliens påvirker hvilke ord som konsekvent realiseres talemålsnært og hvilke ord som får variasjon mellom talemålsnære og standardnormerte former når det skrives talemålsnært. For å undersøke om dette kan stemme, bør man designe en studie der man mer aktivt går inn for å få informanter til å si noe om

hvilke ord som kjennetegner deres talemålsnære skriving enn jeg gjorde i intervjuene med mine informanter. Slik vil man kunne si noe om graden av standardnormsaliens til langt flere språklige trekk uten at argumentasjonen blir sirkulær. Den andre hypotesen som bør undersøkes, er om foreldres dialektbakgrunn er en variabel som påvirker hvor mye man skriver talemålsnært. For å gjøre det trengs en studie som ser mer helhetlig på foreldre- og familiebakgrunn enn jeg har gjort i denne studien.

Denne studien undersøker faktisk talemålsnær skriving, til forskjell fra tidligere studier som i hovedsak undersøker dette fenomenet på grunnlag av selvrapportering. Denne innfallsvinkelen har gitt ny kunnskap om hvordan talemålsnær skriving kommer til uttrykk. Samtidig er det fortsatt mye vi ikke vet om denne måten å bruke det norske språket på. Som det kommer frem over, er det mange spor for videre forskning på et forholdsvis nytt og komplekst felt. Slik forskning mener jeg også at det er god grunn til å gjennomføre, siden denne og andre studier i kombinasjon tydelig viser at talemålsnær skriving i stor grad preger språkhverdagen til mange nordmenn.

9. Litteraturliste

- Androutsopoulos, J. (2013). Code-switching in computer-mediated communication. I S. Herring, D. Stein & T. Virtanen (Red.), *Handbook of the Pragmatics of CMC*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Auer, P., Barden, B. & Grosskopf, B. (1998). Subjective and objective parameters determining 'salience' in long-term dialect accommodation. *Journal of Sociolinguistics*, 2/2, 163-187.
- Bartsch, R. (1988). *Norms of Language: Theoretical and Practical Aspects*. London/New York: Longman.
- Blom, J.-P. & Gumperz, J. J. (1972). Social Meaning in Linguistic Structures – Code-Switching in Norway. I J. J. Gumperz & D. Hymes (Red.), *Directions in Sociolinguistics* (s. 407-434). New York: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Brubaker, R. & Cooper, F. (2000). Beyond "Identity". *Theory and Society*, 29, 1-47.
- Bue, S. N. (2019). «æ græmmes» – En sosiolingvistisk studie av dialekt og skriftspråklig variasjon i kommentarfeltene på NRK Trøndelags Facebook-side (Masteroppgave). NTNU, Trondheim.
- Bugge, E. (2015). *Språktradering i Bolsøy – En variasjonslingvistisk analyse med vekt på familietilhørighet som en variabel* (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen.
- Bäckström, A. G. (2011). «Ja bare skriver som e låtar» – en studie av en gruppe Nærpesundsungdomars skriftpraktiker på dialekt med fokus på sms (Doktoravhandling). Umeå universitet, Umeå.
- Cheshire, J. (1982). *Variation in an English dialect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christen, H. (2014). Dialekt-Schreiben oder "sorry ech hassäText schribä". I E. Glaser, P. Ott & R. Schwarzenbach (Red.), *Alemannisch im Sprachvergleich* (s. 71-85). Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.
- Dalen, A. (2006). Hans Olufsen Nysted som kjelde til kunnskap om bymålet i Trondheim på 1600-tallet. I J. R. Hagland (Red.), *Regional språkhistorie – Rapport frå eit seminar i regi av Det kongelige Norske Videnskabers Selskab 14.-15. oktober 2005* (s. 65-79).
- Dalen, A., Hagland, J. R., Hårstad, S., Rydving, H. & Stemshaug, O. (2008). *Trøndersk språkhistorie – Språkforhold i ein region*. Trondheim: Tapir Academic Press.
- Elstad, K. (1982). Nordnorske dialekter. I T. Bull & K. Jetne (Red.), *Nordnorsk* (s. 9-101). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Ferguson, C. A. (1994). Dialect, Register and Genre: Working Assumptions About Conventionalization. I D. Biber & E. Finegar (Red.), *Sociolinguistic Perspectives on Register* (s. 15-30). New York: Oxford University Press.
- Fintoft, K. & Mjaavatn, P. E. (1980). *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål*. Trondheim: Tapir.
- Gardner-Chloros, P. (1997). Code-switching: Language Selection in Three Strasbourg Department Stores. I N. Coupland & A. Jaworski (Red.), *Sociolinguistics – a Reader and a Coursebook* (s. 361-375). London: MacMillan Press.
- Giles, H., Coupland, N. & Coupland, J. (1991). *Accommodation theory: Communication, context, and consequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giles, H. & Powesland, P. (1997). Accommodation Theory. I N. Coupland & A. Jaworski (Red.), *Sociolinguistics – a Reader and a Coursebook* (s. 232-239). London: MacMillan Press.
- Hinrichs, L. (2012). How to spell the vernacular: a multivariate study of Jamaican e-mails and blogs. I A. Jaffe, J. Androutsopoulos, M. Sebba & S. Johnson (Red.), *Orthography as Social Action* (s. 325-358). Berlin: De Gruyter Mouton.

- Hårstad, S. (2010). *Unge språkbrukere i gammel by – en sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Trondheim* (Doktoravhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen – Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Ipsos. (2020). Sosiale medier tracker Q1'20. Hentet 14.05 2020 fra https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/publication/documents/2020-04/ipsos_some_1_kvartal_2020.pdf
- Isdal, Å. (2009). «Bokmål er en maske jeg tar på meg i situasjoner som krever en viss avstand. Dialekta er meg.» – om skriftlige praksisformer på nettstedet Facebook (Masteroppgave). NTNU, Trondheim.
- Jensen, E. S. (2019). Et skriftsprog til enhver situation – om at skrive på nettet og på sms. I G. Sandström (Red.), *Språk i Norden – språket i sociala medier* (s. 24-35). Stockholm: Nätverket för språknämnderna i Norden.
- Johnstone, B. (2000). *Qualitative Methods in Sociolinguistics*. New York: Oxford University Press.
- Josephson, O. (2004). «Ju». *Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige* (bd. 117). Stockholm: Norstedts ordbok.
- Kasesniemi, E.-L. (2003). *Mobile Messages. Young People and a New Communication Culture*. Tampere: Tampere University Press.
- Kerswill, P. & Williams, A. (2002). 'Salience' as an explanatory factor in language change: evidence from dialect levelling in urban England. I M. C. Jones & E. Esch (Red.), *Language change: the interplay of internal, external and extra-linguistic factors*. (s. 81-110). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kristoffersen, G. (1980). *Dialektutvikling hos skolebarn : en undersøkelse av forbindelser av vokal + r i talemålet til skolebarn i Arendal* (bd. 1). Oslo: Novus.
- Labov, W. (1978). *Sociolinguistic Patterns* (6. utg.). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. (2006). *The Social Stratification of English in New York City* (2. utg.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lüders, M. (2007). *Being in mediated spaces – An enquiry into personal media practices* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Medietilsynet. (2018). Medievaner: mobiltelefon og tidsbruk hos norske 13 - 18-åringer. Hentet fra https://medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/trygg_bruk/barn-og-medier-2018/barn-og-medier-2018-medievaner-mobil-og-tidsbruk.pdf
- Milroy, L. (1980). *Language and social networks*. Oxford: Basil Blackwell.
- Milroy, L. & Gordon, M. (2003). *Sociolinguistics – Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Milroy, L. & Margrain, S. (1980). Vernacular Language Loyalty and Social Network *Language in Society*, 9, 43-70.
- Mæhlum, B. (2008). Språk og identitet. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røyneland & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte – innføring i sosiolingvistik* (s. 105-126). Livonia Print Sia: Cappelen akademisk forlag.
- Mæhlum, B. (2009). Standardtalemål? Naturligvis! *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27(1), 7-26.
- Nesse, A. (2008). *Bydialekt, riksmål og identitet : sett fra Bodø*. Oslo: Novus forl.
- Neteland, R. (2014). *Koinéforming av industristedtalemål – En sosiolingvistisk studie av språkutviklingen i Sauda og Årdal de siste hundre årene* (Doktoravhandling). Universitetet i Bergen, Bergen.

- Osland, J. (2007). *Det sosiale SMS-språket – jærskje tenåringar sitt SMS- jærskje tenåringar sitt SMS-språk sett i lys av kjønn, gruppe- sett i lys av kjønn, gruppetilhøyrslø og sosiale relasjonar* (Masteroppgave). Universitetet i Bergen, Bergen.
- Page, R. L. & Tabouret-Keller, A. (1985). *Acts of Identity. Creole-Based Approaches to Language and Ethnicity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Romaine, S. (1994). On the Creation and Expansion of Registers: Sports Reporting in Tok Pisin. I D. Biber & E. Finegan (Red.), *Sociolinguistic Perspectives on Register* (s. 59-82). New York: Oxford University Press.
- Rotevatn, A. G. (2014). *Språk i spagaten – Facebook-språket. Om normert språk og dialekt blant vestlandselevar* (Masteroppgave). Høgskulen i Volda, Volda.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet – fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Røynealand, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet – ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensende dialektområde, Røros og Tynset* (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo, Oslo.
- Røynealand, U. (2008). Språk- og dialektkontakt. I B. Mæhlum, G. Akselberg, U. Røynealand & H. Sandøy (Red.), *Språkmøte – Innføring i sosiolingvistik* (2. utg., s. 47-72). Livonia Cappelen akademisk forlag.
- Sebba, M. (2007). Identity and language construction in an online community: The case of 'Ali G'. I P. Auer (Red.), *Style and social identities: Alternative approaches to linguistic heterogeneity* (s. 361-392). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Segerstad, Y. H. A. (2002). *Use and Adaptation of Written Language to the Conditions of Computer-Mediated Communication*. (Doktoravhandling). Göteborgs Universitet, Göteborg.
- Skog, B. (2009). Språket på Facebook. *Språknytt*, 1/2009.
- Sollid, H. (2008). Autentisitet på nordnorsk. *Målbryting*, 9.
- Språkrådet. (2016). Bruker og befolkningsundersøkelse 2016. Hentet 15.01 2020
- Strand, S. E. (2018). «Hvis æ skriv bokmål til nån av trondheimsvennan mine...» (Masteroppgave). NTNU, Trondheim.
- Stæhr, A. (2014). *Social media and everyday language use among Copenhagen youth* (Doktoravhandling). Københavns Universitet, København.
- Stæhr, A. (2015). Sosiale medier og hverdagssprog. I F. Gregersen & T. Kristiansen (Red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* (s. 152-164). København: Sprogforandringscentret.
- Tabouret-Keller, A. (1997). Language and Identity. I F. Coulmas (Red.), *The Handbook of Sociolinguistics* (s. 315-326). Oxford: Basil Blackwell.
- Telenor. (2016, 26.06.2016). Nordmenn elsker Messenger ... mer enn Snapchat? Hentet 31.01. 2020
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Utne, I. (2002). Nettspråket. I E. B. Johnsen (Red.), *Vårt eget språk* (s. 170-180). Oslo: Aschehoug.
- Vangsnes, Ø. A. (2019). Dialekt i sosiale medium – det norske perspektivet. I G. Sandström (Red.), *Språk i Norden – språket i sociala medier* (s. 94-109). Stockholm: Nätverket för språknämnderna i Norden.
- Vannebo, K. I. (1980). Om språkvitenskapens norm-begrep. *Tijdschrift voor skandinavistiek*, 1, 3-23.
- Vannebo, K. I. (2002). Hvorfor snakker vi slik vi gjør? I E. B. Johnsen (Red.), *Vårt eget språk*. Oslo: Aschehoug.
- Vikør, L. (2004). *Dialekter som skriftspråk i tre norske distrikt*. Oslo: Novus.
- Vikør, L. (2007). *Språkplanlegging – prinsipp og praksis* (3. utg.). Oslo: Novus.

Vikør, L. (2009). Begrepet standardtalemål – forsøk på ei opprydding. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 27, 18.

Vedlegg

Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Språkbruk på Messenger blant unge voksne i Trondheim

Bakgrunn og formål

Som mastergradsstudent ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier ved Universitetet i Bergen skal jeg skrive en masteroppgave om hvordan trondheimere mellom 21 og 26 år skriver på Messenger. Grunnen til at du mottar denne henvendelsen, er at jeg kunne tenke meg å ha deg som informant i forskningsprosjektet mitt.

Hva innebærer deltakelse i forskningsprosjektet?

Hvis du sier ja til å være informant, betyr det at du bidrar til prosjektet på to måter. For det første ved at du sender meg skjermdumper fra 12 ulike samtaler, der samtalepartneren passer inn i en bestemt kategori, som for eksempel «venn fra barne- og ungdomstiden» eller «venn jeg ble kjent med etter at jeg fylte 20».

Skjermdumpene trenger bare vise mellom 10 og 20 meldinger, og du sladder navnene til samtalepartnerne dine før du sender dem. Det er to ting som er viktig når du velger ut hvilke meldinger du skal sende til meg. For det første må det være meldinger du er komfortabel med å dele. For det andre må meldingene til deg og samtalepartneren din ikke inneholde noen sensitive personopplysninger om noen av dere, som for eksempel politisk oppfatning, religiøs tilhørighet, helseopplysninger, straffedommer eller lignende. Utover det er det helt det samme hva som står i meldingene du velger ut.

Den andre måten du bidrar til prosjektet på, er at du lar deg intervjuet av meg. Intervjuet vil ta utgangspunkt i skjermdumpene du har sendt meg, og jeg vil stille deg spørsmål om disse. Intervjuet kommer sannsynligvis til å vare i rundt 30 minutter.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt, der jeg og veilederen min er de eneste som kommer til å ha tilgang på identifiserbare personopplysninger om deg. Ingen informasjon om deg vil bli behandlet uten at du har samtykket til det, og måten informasjonen behandles på er

godkjent av Norsk senter for forskningsdata. Behandlingsansvaret for informasjonen er det Universitetet i Bergen som har. I selve masteroppgaven vil alle opplysninger som vil kunne identifisere deg, som for eksempel navnet ditt, anonymiseres. Det samme gjelder samtalepartnerne dine i chattene du har sendt skjermdumper av. De som leser oppgaven vil altså ikke kunne spore noen av deltakerne i prosjektet. All data i prosjektet vil lagres på en separat mappe på min personlige datamaskin, som er beskyttet med passord. Prosjektet skal etter planen avsluttes 15.05.20. Etter at prosjektet er avsluttet, vil datamaterialet som er innhentet bli slettet.

Dine rettigheter

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Du har også krav på såkalt *dataportabilitet*, det vil si at du kan få utlevert alle personopplysningene om deg som er en del av prosjektet hvis du ber om det. Disse kan du også gjenbruke til andre formål enn dette forskningsprosjektet hvis du vil det. Dersom du på noe tidspunkt i forskningsprosjektet skulle mene at personvernet ditt er krenket, har du rett til å klage til Datatilsynet.

Har du andre spørsmål til studien, ta kontakt med meg (Martin Sorge Folkvord) på tlf. 986 94 091 eller på mail: mfo006@uib.no eller veilederen min, Agnete Nesse, på mail: agnete.nesse@uib.no. Lurer du på noe om personvern generelt, kan du ta kontakt med Universitetet i Bergens personvernombud Janecke Helene Veim på tlf. 55 58 20 29 eller mail: janecke.veim@uib.no.

Hvis du vil delta i prosjektet, må du signere vedlagt svarslipp og returnere til meg på mail (mfo006@uib.no).

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

1. Oppstart - Informasjon om prosjektet

- Bakgrunn for intervjuet
- Avklar spørsmål rundt anonymitet
- Har informanten noen spørsmål?
- Informer og få samtykke til lydopptak
- ”Si ifra dersom du vil avbryte opptaket eller om det er noe du ikke ønsker å svare på”

Start lydopptak

2. Bakgrunn

- Formalia: alder, utdannings-/yrkesstatus
- Foreldrebakgrunn
- Avklar relasjon til samtalepartnere

3. Språk

- Hvor ofte bruker du Messenger?
 - Mest på mobilen eller på data?
- Har du noen gang tenkt over hvordan du skriver på sosiale medier?
 - Ofte/aldri?
 - På hvilke sosiale medier?
 - Viktigere på noen medier enn andre?
- Hvordan vil du beskrive din måte å skrive på Messenger på?
- Opplever du avstanden mellom måten du snakker på og bokmål/nynorsk som stor?
- Om dialekt er tatt opp: Hva innebærer det å skrive på dialekt?
 - Finnes det en «rett» måte å skrive dialekt på?
 - Hvordan ser du på bruk av dialekt som skriftspråk på sosiale medier?
- Har du noen gang reagert på måten en annen person har skrevet til deg på?
 - Hvis ja: hvorfor?
 - Hvis nei: hvorfor ikke?
 - Har måten andre skriver til deg på noe å si for hvordan du svarer?
 - Hvis ja – hvorfor
 - Hvis nei – hvorfor ikke
- Har relasjonen til samtalepartneren noe å si for hvordan du skriver?
 - Formell/uformell samtale
 - Blir du påvirket av den du snakker med?
 - Hvorfor/hvorfor ikke?
 - Har det noe med relasjon å gjøre om du blir det/ikke blir det?
 - Har det noe med formell/uformell samtalsituasjon om du blir det/ikke blir det?
- Hvordan tror du andre reagerer på måten du skriver på?

- Har du noen gang tatt et bevisst valg på at du vil skrive på den ene eller den andre måten?
 - Er det noe du tenker over ofte?
- **Konkrete utdrag fra samtaler:**
 - I samtalene med (*en bestemt mottakergruppe*) ser jeg at du skriver (*likhetstrekk*), mens du ikke gjør det til (*en annen mottakergruppe*). Hva er grunnen til det?
 - (Sammenligne med samtale/uttale/stil): I disse samtalene ser jeg at ... du skriver ulikt/likt. Vil du forklare hvordan du selv ser på det?
 - Hvorfor skriver du ikke likt hele tiden?

4. Eventuelle oppfølgingsspørsmål

- Nå har vi vært innom mange spørsmål, føler du det er noe vi ikke har vært innom? •
- Oppsummert, hvordan vil du beskrive din måte å skrive på på Messenger? –
- Har du noen andre spørsmål?

Stopp lydopptak

Vedlegg 3: Godkjenning NSD²²

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Språkbruk på Messenger blant trøndere mellom 20 og 25

Referansenummer

797014

Registrert

29.05.2019 av Martin Sorge Folkvord - Martin.Folkvord@student.uib.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Bergen / Det humanistiske fakultet / Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Gunnstein Akselberg, Gunnstein.Akselberg@uib.no, tlf: 48014156

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Martin Sorge Folkvord, martin.sorge.folkvord@gmail.com, tlf: 98694091

Prosjektperiode

01.08.2019 - 15.05.2020

Status

²² Gunnstein Akselberg, som pensjonerte seg i 2019, var opprinnelig veileder for dette masterprosjektet. Agnete Nesse har vært veileder fra september 2019. Søknaden til NSD ble sendt før veilederbyttet.

19.06.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

19.06.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 19.06.2019 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen

- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Jørgen Wincentsen

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg talemålsnær skriving i chat-samtalene til åtte trondheimere mellom 21 og 26 år. Det teoretiske rammeverket i oppgaven består i stor grad av etablerte sosiolingvistiske kunnskaper om muntlig kommunikasjon. Dette inkluderer blant annet teori om forholdet mellom språk og identitet, hvorav særlig ulike dimensjoner av begrepet autentisitet er vesentlig for tolkningene jeg gjør. Videre spiller også teori om nettverkstetthet og kompleksitet en sentral rolle for hvordan den talemålsnære skrivinga forstås i avhandlingen. I tillegg til teori som overføres direkte fra den muntlige til den skriftlige modaliteten, blir noe teori tilpasset for å fungere i en skriftspråklig kontekst. Her er særlig begrepet *standardnormsaliens* viktig, som brukes om bevisstheten hos en språkbruker om at en skriftlig standardform ikke gjenspeiler hennes uttale av et gitt ord.

I utdragene fra de 96 ulike Facebook Messenger-samtalene som utgjør datamaterialet i studien, kommer det frem at alle informantene skriver talemålsnært i utstrakt grad. Det er også tydelig at det eksisterer internaliserte normer hos informantene for hvordan de skal skrive talemålsnært, selv om de ikke er seg bevisste disse normene. Analysene viser at normene bygger på et bokmålsfundament, men at enkelte sentrale ord (blant annet flere pronomen i førstepersons entall, ulike verbformer og spørreord) bryter med skrivemåten i standardnormen og får en mer talemålsnær realisering. Hvilke ord dette gjelder, kan muligens henge sammen med graden av *standardnormsaliens* informantene oppfatter at et gitt ord har, men dette er en hypotese det trengs videre studier for å styrke.

Studien viser at den talemålsnære skrivinga må ses som en egen skriftnorm som avviker fra både bokmål og transkribert tale. Det er også tydelig at chat og andre kommunikasjonsplattformer med lignende egenskaper har vært en forutsetning for at det har oppstått normer for denne måten å skrive på. Videre forskning bør følge hvordan talemålsnær skriving blir tradert når nye generasjoner får tilgang på denne teknologien i enda yngre alder, og de lærer å skrive både standardnormert og talemålsnært samtidig.

Abstract

This thesis examines vernacular approximated writing in chat conversations of eight persons, aged between 21 and 26, all from the city of Trondheim, Norway. The theoretical framework of the thesis mainly consists of sociolinguistic theories developed for oral communication. This includes theories about the relation between speech and identity, of which particularly the term authenticity is key to the interpretations I make. Theories about network density and complexity are also integral to how vernacular approximated writing is understood in this thesis. In addition to such theories that are applied directly from spoken to written language, some theories are adapted to be applicable in the context of chat communication. Of these, the term *standard norm salience* is particularly significant, which is used to describe the awareness of a writer that her vernacular pronunciation is not reflected in the standardized spelling of a word.

In the excerpts from the 96 different Messenger conversations that make up the data material, it is evident that all participants write vernacular approximated to a large extent. Furthermore, it is clear that the participants adhere to internalized norms that regulate how they convey their vernacular in writing, despite not being consciously aware of it themselves. These norms build on the framework of the standardized Norwegian bokmål, but with several key words written in a manner that represent the participants' dialectal features. Such key words include first person singular pronouns, several tenses of verbs and interrogative words. Which words are differentiated from the standardization and which are not, may be connected to the degree of standard norm salience the participants perceive in a word. However, more research is required on this matter to say so with more certainty.

The study shows that vernacular approximated writing has to be regarded as an independent written norm that deviates from both written Norwegian bokmål and transcribed speech. It is also evident that computer mediated communication has been a necessary precondition for the forming of the internalized norms for vernacular approximated writing that the participants in this study adhere to. Further research should focus on what shape these norms take when future generations gain access to this technology at an even younger age, which potentially could lead to standardized Norwegian and vernacular approximated writing being learned at the same time.

Profesjonsrelevans

Denne masteroppgaven er skrevet som en del av et lektorstudium, og har relevans for mitt fremtidige virke som norsklærer på flere ulike vis. For det første viser studien, i kombinasjon med andre studier, at talemålsnær skrivning er svært utbredt blant unge nordmenn i dag. Dette gjelder også elever. Den talemålsnære skrivinga blir riktignok ikke brukt i skolen, men har til gjengjeld en helt sentral plass i andre kommunikasjonskanaler i elevenes skriftspråklige liv. Innsikten denne oppgaven gir om talemålsnær skrivning, vil være relevant for å forstå et bredere spekter av elevenes skrivning, noe som igjen kan brukes til å legge opp undervisningen på en måte som utnytter deres ulike skriftspråklige kompetanser.

Videre overlapper det tematiske innholdet i oppgaven med ett av de ti kompetansemålene i norskfaget for sisteårselever i videregående skole som gjelder etter fagfornyelsen. Her står det at eleven skal kunne «gjøre rede for endringer i talespråk i Norge i dag og reflektere over sammenhenger mellom språk, kultur og identitet». Forholdet mellom språk og identitet er sentralt for å forstå den talemålsnære skrivinga, og kunnskapen jeg har fått om det gjennom denne oppgaven kan brukes til å konkretisere undervisningsopplegg til et nivå som oppleves relevant for elevenes egne liv, heller enn å foregå på et abstrakt nivå. I tillegg kan man bruke den talemålsnære skrivinga som utgangspunkt for diskusjoner om endringer i talespråk, noe som også er en del av det nevnte kompetansemålet.

Sist har masteroppgaven metodisk relevans for læreryrket. Det å videreutvikle seg som lærer henger tett sammen med å forske på egen praksis, noe som krever metodisk kompetanse. Denne oppgaven har gitt meg god trening i å designe en studie og ta høyde for mulige feilkilder ved ulike former for datainnsamling. Videre har jeg i analysen måttet prøve å finne skillet mellom korrelasjon og kausalitet, eventuelt vurdere om datamaterialet ikke gir tydelige nok svar til å kunne slå noe fast om det. Alt dette har gitt kunnskap og ferdigheter som jeg vil kunne ta i bruk for å videreutvikle egen profesjonskompetanse som lærer.